Олександр БЄЛЯЄВ

АРІЕЛЬ

Науково-фантастичний роман

Присвячую дочці Світлані.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

ПО КОЛАХ ПЕКЛА

Аріель сидів долі біля низького вікна своєї кімнати, що нагадувала чернечу келію. Стіл, табурет, постіль і циновка в кутку — оце і всі меблі.

Вікно виходило у внутрішній двір — сумний і тихий. Ні кущика, ні травички — пісок і гравій, ніби куточок пустелі, огороджений чотирма тюремними стінами похмурої будівлі з малесенькими віконцями. Над плоскими покрівлями здіймались верхівки пальм густого парку, що оточував школу. Висока огорожа відділяла парк і будову од зовнішнього світу.

Глибоку тишу порушувало тільки поскрипування гравію під неквапливими кроками вчителів і вихователів.

В таких же убогих, як і в Аріеля, кімнатах жили вихованці, привезені в мадраську школу Дандарат з усіх кінців світу. Серед них були і восьмирічні, і дорослі юнаки та дівчата. Вони складали одну сім'ю, але в їх неголосних і скупих словах, у їх очах не можна було помітити ні любові, ні дружби, ні симпатії, ні радості під час зустрічі, ні горя під час розлуки.

Вихователі й учителі: індуси-браміни, гіпнотизери і європейці, переважно англійці, — окультисти нових формацій — всіма засобами викорінювали ці почуття уже з перших днів перебування вихованців у школі.

На Аріелі була туніка — сорочка з короткими рукавами з грубої тканини. На ногах не було навіть сандалій.

Це був високий на зріст світловолосий юнак років вісімнадцяти. Але на вигляд йому можна було дати іноді й менше: світлосірі очі дивилися з дитячою простодушністю, хоч на високому чолі вже намічались легенькі зморшки, як у людини, що немало пережила й передумала. Колір його очей і волосся вказував на європейське походження.

Обличчя Аріеля з правильними англосаксонськими рисами було непорушне, як маска. Він байдуже дивився у вікно, як дивиться людина, що поринула в глибокий роздум.

Так воно й було: наставник Чарака-бабу примушував Аріеля вечорами підводити підсумки дня — згадувати всі події, що відбулися від сходу до заходу сонця, перевіряти своє ставлення до них, перевіряти свої думки, бажання, вчинки. Перед нічним спочинком Аріель мусив давати звіт — сповідатися перед Чаракою.

Заходило сонце, освітлюючи крони пальм і хмари, що швидко мчали в небі. Дощ тільки-но перестав, і знадвору в келію проникало тепле вологе повітря.

Що ж сталося за день?

Прокинувся Аріель, як завжди, на світанку. Обмивання, молитва, сніданок у загальній столовій. На товстому дерев'яному підносі подавали лу́чі-коржики з борошна, зовсім неїстівні смажені земляні горіхи і воду в глиняних глечиках.

Вихователь Сатья, як завжди, переводячи важкий погляд з одного вихованця на іншого, говорив їм, що їдять вони банани, смачні рисові коржики з цукром і п'ють густе молоко. І школярі, піддаючись навіюванню, з задоволенням з'їдали всі подані страви. Лише один хлопчик-новачок, ще не підготовлений до масового гіпнозу, спитав:

— Де ж банани? Де рисові коржики?

Сатья підійшов до новачка, підвів за підборіддя його голову і владно сказав, суворо глянувши в очі:

— Спи! — І повторив навіювання, після чого і цей хлопчик почав з апетитом їсти тверді горіхи, вважаючи їх за банани.

— А ти чому наділа шарф? — спитав інший наставник, худий індус з чорною бородою і бритою головою, звертаючись до дівчинки років дев'яти.

— Холодно, — відповіла вона, мерзлякувато знизуючи плечима. її морозило.

— Тобі жарко. Зніми зараз же шарф!

— Ух, яка спека! — вигукнула дівчинка, знімаючи шарф, і провела по чолу рукою, ніби витираючи піт.

Сатья співучим голосом почав читати повчання: вихованці не повинні відчувати ні холоду, ні спеки, ні болю. Дух мусить торжествувати над тілом!

Діти сиділи тихо, рухи їх були мляві, апатичні.

Раптом той самий хлопчик, який на початку сніданку спитав: "Де ж банани?" — вихопив у сусіда шматок лучі і, голосно засміявшись, вкинув його собі в рот.

Сатья вмить опинився біля неслухнянця і смикнув його за вухо. Хлопчик голосно заплакав. Усі діти ніби скам'яніли перед таким нечуваним порушенням дисципліни. Сміх і сльози нещадно викорінювались у цій школі. Сатья схопив однією рукою хлопчика, другою — широкий глечик. Хлопчик зовсім стих, лише руки й ноги його тремтіли.

Аріелю стало жаль новачка. Щоб не виказати своїх почуттів, він схилив голову. Так, йому було жаль цього восьмирічного малюка. Проте Аріель знав, що, співчуваючи товаришеві, він робить велику провину, в якій повинен покаятися своєму вихователеві Чараці.

"Може, покаятися?" — майнула думка, та Аріель поборов її. Він звик до обережності, потайності навіть у своїх думках.

За наказом Сатьї слуга вивів хлопчика з глечиком на голові. Сніданок закінчився в цілковитій мовчанці.

В цей день після сніданку повинні були виїжджати кілька юнаків і дівчат, які закінчили школу.

Аріель відчував приховану симпатію до темношкірого юнака з великими очима і стрункої дівчини, які від'їздили, і мав підстави думати, що й вони так само дружньо ставляться до нього. Кілька років спільного перебування в Дандараті міцно єднали їх. Але свої почуття вони приховували під маскою холодності і байдужості. Лише в ті дуже рідкі хвилини, коли очі наглядачів і вихователів не стежили за ними, потаємні друзі обмінювались красномовним поглядом, іноді рукостисканням — і тільки. Всі троє берегли свою таємну дружбу— єдиний скарб, що зігрівав

їх юні серця, немов маленька квітка, яка чудом збереглася в мертвій пустелі.

О, коли б вихователі проникли в їх таємницю! З якою лютістю вони розтоптали б цю квітку! Під гіпнозом вони б змусили признатися в усьому і навіюванням убили б це тепле почуття, замінивши його холодною байдужістю.

Прощання відбулось у дворі біля залізних воріт. Не дивлячись одне на одного, від'їжджаючі сказали крижаним тоном:

— Прощай, Аріель!

— Прощай, прощай! — І розійшлись, навіть не потиснувши рук.

Похнюпивши голову, Аріель попрямував до школи, намагаючись не думати про друзів, гамуючи почуття смутку, — для таємних думок і почуттів буде час пізньої ночі. Про ці думи і почуття він не скаже нікому навіть під гіпнозом! І в цьому була найостанніша глибока таємниця Аріеля, про яку не догадувались навіть хитрий Чарака і начальник школи Бхарава.

Потім відбулися уроки з історії релігії, окультизму, теософії. Обід з "бананами", уроки з англійської мови, хіндустані, бенгалі, маратхі, санскриту... Убога вечеря.

— Ви дуже ситі! — переконує Сатья.

Після вечері — "сеанс". Аріель уже пройшов це жахливе коло дандаратського пекла, але повинен бути присутнім під час "практичних занять" з новачками.

Вузький темний коридор, освітлений лише блідим, мерехтливим вогником світильника з чадним ґнотом із бракованої бавовни, веде у

велику кімнату без вікон і з таким же тьмяним вогником. У кімнаті — грубий стіл і кілька циновок на підлозі.

Аріель з групою старших вихованців непорушно, мовчки стоїть у кутку на кам'яній підлозі.

Слуга вводить чотирнадцятирічного хлопчика.

— Пий! — каже наставник, простягаючи кухоль.

Хлопчик покірно ковтає смердючу, гіркувату рідину, намагаючись не кривитися. Слуга швидко знімає з хлопчика сорочку і натирає його тіло летучими мазями. Хлопчика охоплює тривога, смертельна туга. Потім настає збудження. Він часто і важко дихає, зіниці його розширені, руки й ноги сіпаються, мов у картонного паяца.

Учитель піднімає з підлоги лампу з мерехтливим вогником і питає:

— Що бачиш?

— Я бачу сліпуче сонце, — відповідає хлопчик, мружачи очі.

Усі почуття його загострені. Тихий шепіт здається йому громом, він чує, як мухоловки бігають по стінах, як дихає кожна людина в кімнаті, як б'ється серце в кожного з присутніх, як десь на горищі ворушаться кажани... Він бачить, чує, помічає, відчуває те, чого не помічає жодна нормальна людина.

В одних такий стан закінчується маренням, в інших — страшним нервовим припадком. Деяких Аріель більше вже не бачив після таких шалених припадків: вони або померли, або збожеволіли.

У самого Аріеля був міцний організм. Юнак пройшов через усі випробування, зберігай своє здоров'я.

Коли засвітилися перші зорі, двері кімнати відчинились. Увійшов Чарака, ведучи за руку смаглявого хлопчика з переляканим обличчям.

— Сідай! — наказав він хлопчикові.

Хлопчик сів на підлозі, як автомат. Аріель підійшов до Чараки і вклонився.

— Це новий, його звуть Шарад. Ти поведеш його сьогодні. Ти задоволений собою?

— Так, отче, — відповів Аріель.

— Тобі нема в чому покаятися? — недовірливо спитав Чарака. — Досконалості може досягти лише той, хто ніколи не буває задоволений собою. — Пильно глянувши в очі Аріеля, Чарака спитав: — Про минуле не думав?

— Ні, — твердо відповів Аріель.

У цій школі вихованцям заборонялося думати про життя до вступу в школу, згадувати раннє дитинство, батьків і ставити запитання, що стосуються їх минулого та майбутнього. Ніхто з вихованців не знав, що їх чекає, до чого їх готують, майже ніхто не пам'ятав і свого минулого. Тим, у кого були ще надто свіжі спогади і міцна пам'ять, гіпноз допомагав забути минуле.

Чарака ще раз пильно глянув в очі Аріеля і вийшов.

Шарад сидів у тій самій непорушній позі, як маленький бронзовий істукан.

Аріель прислухався: кроки Чараки віддалялись, і посміхнувся вперше за весь день.

Перед вихованцями Дандарата було лише два шляхи: для більшості — повне, абсолютне обезволювання і, в кращому разі, цілковите розладнання нервової системи. Для мізерної меншості — найсильніших фізично й інтелектуально-шлях витонченого лицемірства, найдосконалішого хитрування, артистичної симуляції. Аріель належав до другої групи, йому вдавалося протистояти навіть гіпнозу, симулюючи сомнамбулічний стан. Але таких, як він, було небагато. Найменша помилка — і обман викривали. Наставники були господарями душі і тіла своїх вихованців.

Аріель швидко й тихо підійшов до Шарада і прошепотів:

— Тебе лякатимуть, але не бійся нічого, що б ти не побачив. Усе це навмисне...

Хлопчик з подивом і недовірою поглянув на Аріеля. В школі з ним ще ніхто так по-дружньому не говорив.

— І головне: не плач, не кричи, якщо не хочеш, щоб тебе били!

Шарад перестав плакати. За вікном безшумно метушилися кажани, іноді влітаючи у вікно. На стінах кімнати маленькі хатні ящірки ловили комах. Хлопчик задивився на них і заспокоївся.

Аріель запалив олійний світильник. Червоний язичок полум'я тьмяно освітив кімнату. Вітер, що проникав крізь вікно, коливав полум'я, і на стінах танцювала тінь Аріеля. Кутки кімнати сповнював морок.

У протилежному від хлопчика кутку щось заворушилось. Шарад придивився і похолов від жаху. З щілини виповзала велика жовта змія з короткою товстою головою, роздутою шиєю, плоским черевом, з світлим, обрамованим чорними лініями рисунком на шийній частині, схожим на вічка. Наї!

Слідом за першою наї — очковою змією — виповзала друга, чорнобура, за нею — зовсім чорна, потім сіра, ще й ще. Змії розповзались по кімнаті, оточували хлопчика.

— Сиди, не рухайся, мовчи! — шепотів Аріель, байдужий, як завжди, і сам ніби скам'янів.

Змії підповзли зовсім близько. Високо підіймали передню частину тулуба, сильно розширяли шиї, так, що вони ставали схожі на плоский щит, і дивилися прямо в очі хлопчикові, готуючись кинутися на нього.

Аріель ледве чутно засвистав сумовиту, одноманітну мелодію, в якій чергувались усього лише три тони.

Змії завмерли, прислухаючись, потім опустили голови і, повільно відповзаючи в куток, зникли в отворі підлоги.

Шарад, як і раніше, сидів непорушно. Краплі холодного поту вкривали його обличчя.

— Молодець! — прошепотів Аріель. Але ця похвала була незаслужена: хлопчик не кричав і не рухався тому, що був паралізований страхом.

У кімнату ввірвався вітер, несучи з собою солодкий запах жасмину. На небі зорі оповились хмарами. Загримів грім, і незабаром зашуміла тропічна злива. Повітря одразу ж посвіжішало. Спалахували блискавки,

освітлюючи стіну будинку на протилежному боці і відбиваючись у воді, яка швидко покрила весь двір, перетворивши його на озеро.

Хлопчик полегшено зітхнув, звільняючись від свого заціпеніння. Проте його чекали нові випробування.

Стіна з циновки, що розділяла кімнати, несподівано піднялась, і Шарад побачив сліпуче освітлену кімнату, в якій підлога була заслана білою клейонкою. Посеред кімнати стояв величезний тигр. Світло падало йому в очі, і золотиста смугаста тварина мружилась, невдоволено стріпуючи головою. Пружним хвостом звір бив по підлозі.

Та ось очі тигра стали звикати до яскравого світла. Мружачись, він втупився очима в Шарада, тихо, коротко заричав і, опустившись на передні лапи, весь напружився, готуючись до стрибка.

Шарад схопився за голову і несамовито закричав.

Він відчув, як хтось торкається його плеча. "Загризе!" ціпеніючи від жаху, подумав хлопчик. Але дотик був надто легкий для лапи звіра.

— Чого ти закричав? — почув він голос Аріеля. — Наставник покарає тебе за це! Ходімо! — Аріель взяв Шарада за руку і майже силоміць поставив на ноги.

Лише тепер Шарад насмілився розплющити очі. Стіна з циновки була на місці. В кімнаті напівтемрява. За вікном шумить, стихаючи, злива. Чути віддалені, глухі удари грому.

Хитаючись, Шарад поплентався за Аріелем, майже нічого не тямлячи.

Вони пройшли довгим напівтемним коридором, увійшли у вузькі двері. Аріель пропустив Шарада вперед і сказав голосно:

— Йди! Тут сходи. Не впади. — І пошепки додав: — Будь обережний! Не кричи, що б з тобою не трапилось. Не бійся. Тебе лякають для того, щоб ти звик нічого не боятися.

Аріель згадав, як він сам вперше був підданий таким випробуванням. Тоді він ішов один, його ніхто не попереджав і не втішав.

Шарад, тремтячи від страху, спустився по напівобвалених сходах. Перед ним було темне підземелля. Пахло вогкістю. Повітря важке, застояне. Кам'яна підлога вкрита рідким холодним мулом. Згори падали великі краплини. Десь дзюркотіла вода. Хлопчик, не знаючи, куди йти, простягнув уперед руку, щоб не вдаритись об невидиму перепону.

— Йди, йди! — підштовхнув його Аріель.

Шарад рушив уперед в непроглядній темряві. Десь почулись приглушений стогін, дикі завивання, божевільний регіт. Потім настала зловісна тиша. Але темрява здавалася сповненою живими істотами. Шарад відчував чиїсь холодні дотики. Раптом пролунав дивовижний гуркіт, від якого здригнулась земля.

— Йди! йди!

Хлопчик доторкнувся рукою до слизької стіни. Незабаром і друга рука доторкнулася до стіни. Підземелля звужувалось. Шарад уже ледве просувався вперед.

— Йди! йди! — владно наказав Аріель. І одразу ж шепнув: — Не бійся, зараз...

Але він не доказав. Шарад раптом відчув, що земля зникає з-під ніг і він падає в безодню...

Упав він на щось м'яке і вологе. На нього опускається важке склепіння і притискає до землі. Вій задихається, стогне.

— Мовчи! — чує він шепіт Аріеля.

Та ось склепіння підіймається. Навколо та ж сама темрява. Раптом з темряви з'являється світла хмарка. Вона набирає форми величезного діда з білою довгою бородою. З одягу, що світиться, як туман при місячному сяйві, піднімається кістлява рука. Чується глухий, низький голос:

— Якщо хочеш жити, встань і йди не озираючись!

І Шарад скорився. Тихо плачучи, він підводиться і бреде коридором. Стіни підземелля починають світитися тьмяним червонуватим світлом. Стає тепло, потім нестерпно жарко. Стіни дедалі червонішають і зсуваються. Крізь щілини пробивається полум'я, його язики палають усе яскравіше, все ближче. Ще трохи — і спалахне волосся, загориться одяг. Шарад задихається, починає непритомніти. Хтось підхоплює його, і останнє, що він чує, — це шепіт Аріеля:

— Бідолаха Шарад!..

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

ДАНДАРАТ

Аріель прокинувся і відразу ж подумав: "Бідолаха Шарад!"

Нервове потрясіння Шарада було таке велике, що хлопчика довелося покласти в шкільну лікарню. Лікар примусив Шарада випити гарячого молока з горілкою, і дитина заснула, а Аріель, його вимушений провідник, повернувся в свою кімнату.

Поки Аріель умивався, зійшло сонце. Задзвонив гонг. Замість грубої буденної сорочки Аріель одягнув полотняне вбрання. В школі чекали приїзду вельможних гостей.

Після сніданку викладачі й старші вихованці зібрались у великому залі, заставленому кріслами, стільцями, лавами. В кінці довгого залу височіла естрада, заслана килимом і прикрашена гірляндами квітів. Вікна були щільно зачинені, і зал освітлювався електричними лампами в химерних бронзових люстрах.

Незабаром почали з'являтися й гості в найрізноманітніших костюмах. Тут були поважні смагляві сивобороді старики в шовковому одязі, оздобленому перлами й самоцвітами, і худі факіри, і представники різних каст із знаком касти на чолі, намальованим глиною з Гангу, одягнені в грубу дхоті і старомодну куцу куртку, прикрашену стрічками, в сільської роботи черевиках із загнутими носами. У декого збоку, за звичаєм аскетів, висіли навіть маленькі мідні казанки. Були й такі, чия одіж складалася з простирала та дерев'яних сандалій.

Останніми з'явилися сагиби. Білошкірі, високі на зріст, самовпевнені англійці в білих костюмах заповнили крісла в першому ряду.

Шкільне начальство улесливо упадало біля них.

На естраду вийшов білошкірий чоловік в індійському костюмі — начальник школи Бхарава. Чистісінькою англійською мовою, вишуканими словами він привітав гостей і просив їх "зробити ласку — подивитися на досягнення Дандарата в справі виховання слуг світу, бога й істини".

Вихователі почали показувати своїх найталановитіших вихованців. Це було схоже на сеанси "професорів магії і окультних наук".

Один за одним виходили на естраду вихованці. Вони відтворювали цілі сцени і виголошували промови під впливом гіпнозу, повторювали з надзвичайною точністю все сказане кимось з присутніх. У деяких вихованців увага була загострена до такої міри, що вони помічали порухи присутніх, непомітні для інших. За словами вчителів, деякі з вихованців могли бачити випромінювання, що йдуть з голови людини, яка вперто над чимось думає, "чути рефлекторні рухи звукових органів, що підсвідомо фіксують звуками процес мислення", тобто не лише "бачити", але й "чути" роботу мозку. Все це негайно "підтверджувалось на досліді", викликаючи схвалення гостей.

Демонструвались і юнаки-феномени, які нібито виробляли в собі сильні електричні заряди, що засвічували лампочку розжарювання і вилучали великі іскри, і ці іскри оточували ореолом їх тіла. Інші бачили в темряві.

Потім з'явилися спеціалісти іншого характеру: почувши кілька слів свого співбесідника, спостерігаючи його обличчя, рухи, зовнішні ознаки, вони безпомилково розповідали про події, що останнім часом відбулися в його житті.

Аріель споглядав це видовище і думав:

"Краще б вони показали ті випробування, яким піддають вихованців".

Аріель пройшов через усі ці кола пекла. Останнім випробуванням, якого він зазнав, було "прийняття духу". Аріель здригнувся, згадавши цей похмурий обряд, який виконували вихованці останніх ступенів навчання. їх змушували бути присутніми, коли людина вмирає, тримати вмираючого за руки, а коли наставав момент смерті, їм наказували цілувати вмираючого в губи і приймати в себе його останній віддих. Це було огидно. Проте Аріель умів стримувати себе.

Раптом зчинився гомін, який одвернув Аріеля від його думок.

Начальник школи запрошував гостей до іншого залу, де їх чекало нове видовище.

Тут мала відбутися роздача дипломів членам теософічної "Білої ложі" з рук самого "вчителя вчителів" Ісуса-Матерейї.

Величезний зал утопав у зелені і квітах. Естрада, заслана килимом, скидалася на альтанку, оповиту плющем, трояндами і жасмином. Крізь відчинені вікна в зал проникали пориви палючого вітру. Ставало душно. Гості, заходячи, скидали з пліч шалі й обмахувались пальмовими віялами. Товстий заміндар непомітно засунув у рот лист бетеля.

В першому ряду на двох позолочених кріслах, оббитих жовтим шовком, сіли літній англієць в окулярах, з хвилястою сивою бородою і мем-сагиб — огрядна жінка з круглим свіжим обличчям і стриженим завитим сивим волоссям, в індійському вбранні — вожді теософічного товариства, містер Броунлоу і місіс Дрейден. Директор школи підніс місіс Дрейден букет квітів.

Коли всі посідали, хор дівчаток і хлопчиків у голубих костюмах, оздоблених гірляндами з білих олеандрів, заспівав гімн Лунали останні звуки гімна, коли в альтанці з'явився Матерейя.

Усі встали. Багато хто з гостей упав навколішки.

"Учитель учителів" був одягнений у довге вбрання небесноблакитного кольору, його голова з хвилястим, спадаючим на плечі волоссям і невеличкою борідкою нагадувала зображення Христа італійських художників. На гарному, надто жіночному — "солодкому" — обличчі закам'яніла "божественна" посмішка. Благословляючи присутніх, він підняв руки.

Мем-сагиб з захопленням дивилася на його гарне обличчя. Вона милувалася ним без тіні релігійного почуття.

Бородатий Броунлоу перехопив її погляд і насупився.

Почалася церемонія роздачі дипломів, що супроводжувалась численними поклонами. Деякі члени ложі знімали з грудей відзнаки, щоб одержати їх ще раз із рук Матерейї, падали ниць перед ним на підлозі, а він підносив над ними руки і роздавав квіти.

Потім "учитель учителів" почав говорити і довів слухачів до такої екзальтації, що почулися істеричні вигуки, багато гостей знепритомніло, дехто корчився в судорогах.

Ще раз благословивши всіх, Матерейя — нове втілення Будди — пішов.

Сагиб підвівся, взяв під руку мем-сагиб. Вони пройшли в двері за естрадою, як люди, з усім тут добре обізнані, й опинилися в комфортабельному, по-європейськи мебльованому кабінеті, навіть з каміном, хоч у цьому кліматі в ньому не було ніякої потреби.

Сагиб сів за письмовий стіл директора школи, мем-сагиб розмістилася в кріслі поряд з ним.

Увійшовши слідом за ними, директор школи сів на стілець лише після того, як високий гість сказав:

— Сідайте, містер Пірс, і розкажіть, як у вас ідуть справи.

Містер Пірс, відомий у школі під іменем Бхарави, з дозволу місіс Дрейден запалив сигару, взяту з власного письмового столу, й подумав: "Ти сам краще за мене знаєш про школу".

І це була правда.

Містер Пірс і сагиб — містер Броунлоу — обидва були англійцями, і обидва працювали на тій самій ниві. Релігія — одна з підвалин суспільного ладу, якому вони служили, — давала зловісні тріщини, втрачала серед народних мас свою привабливість. Потрібні були якісь підпірки, сурогати, "замінювачі". Треба було підтримати віру в божество, в дух, підтримати містичні настрої. І на сцену з'явилися товариства теософії, спіритизму, окультизму, які видавали тисячі книг в усіх країнах світу. Їх центр знаходився в Лондоні. Не можна було не використати Індію, оточену в очах європейців та американців ореолом таємничості, з її "окультними знаннями", йогами і факірами. А в самій Індії релігія так добре допомагала англійцям підтримувати своє панування.

Тут збудували розкішний храм з куполом-півсферою. Тут же, неподалік від Мадраса, створили школу Дандарат для збільшення кількості адептів і жерців таємничих наук, де для Азії готувались майбутні "учителі учителів", такі, як Ісус-Матерейя, Крішнамутрі-"Альціона" — "великий учитель, подібний до Крішни або Будди", і всілякі медіуми, віщуни, гіпнотизери, чудотворці, ясновидці — для Європи та Америки.

Мадраська школа існує неофіціально. До цього спонукають не тільки своєрідний уклад і незвичайні методи виховання, але й деякі причини більш делікатного характеру. Сюди віддають дітей лише ті батьки, родичі або опікуни, які з тої чи іншої причини тимчасово чи назавжди хочуть позбутися дитини. А деяких дітей просто викрадають у батьків агенти Дандарата.

Тут вчать історію релігій і мови тих країн, куди вихованець призначається на роботу.

Особливо талановитих, тобто особливо нервових учнів після закінчення школи залишають у ній вихователями.

Гіпноз у системі виховання посідає велике місце. Надзвичайно загострене сприйняття дає можливість деяким вихованцям виступати "читцями думок", сприймати непомітні для інших порухи уст, очей, ледве вловимі звуки наставника і, таким чином, творити різні "чудеса".

Тій же меті служать і всілякі трюки, на зразок ореолів, що світяться навколо тіла, ароматів, що йдуть від тіла "святого", надзвичайно хитро задумані і спритно виконувані. Серед вихователів та "наукових консультантів" школи немало і талановитих людей з великими знаннями.

Такою була школа Дандарат.

Містер Пірс димів сигарою і доповідав. Броунлоу і Дрейден заохочуюче кивали головами.

— Як стоїть справа з випускниками? — спитав містер Броунлоу.

Пірс назвав кілька імен вихованців, пояснив їх фах і місце, куди їх посилають.

— Я ще не вирішив, куди послати Аріеля, — сказав Пірс.

— Це той важкий учень? — спитав Броунлоу. — Як його справжнє ім'я?

— Аврелій Гальтон.

— Пам'ятаю, його віддали опікуни?

— Цілком вірно, — озвався Пірс. — Містер Боден і містер Хезлон із Лондона. Вони недавно запитували про нього. Я відповів, що здоров'я Аврелія не залишає бажати кращого, але...

Броунлоу невдоволено скривився, нетерпляче поворухнув пальцями, скосивши очі, занепокоєно глянув на місіс Дрейден, якій не треба було всього знати, і перебив Пірса:

— То що ж ви хочете з ним зробити?

— Можу лише сказати, що для ролі медіума, ясновидця, пророка він не годиться. Для цього в Аріеля занадто міцна голова і, незважаючи ні на що, занадто здорова нервова система, — додав він з відтінком смутку в голосі і навіть з винуватим виглядом. — Важкий учень. До того ж ці Боден і Хезлон...

— Знаю. Вони писали й мені, — знову перебив Пірса Броунлоу. — У Чарлза Хайда є цікаві новини. Поговоріть з ним про Аріеля. Можливо, підійде.

— Хто це Чарлз Хайд? — спитала місіс Дрейден.

— Ви не знаєте? — чемно звернувся до неї Пірс. — Один з наукових співробітників нашої школи. Надзвичайно цікава людина.

— Отож поговоріть з ним! — повторив, підводячись, Броунлоу..

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

ДОСЛІДИ МІСТЕРА ХАЙДА

— То ви кажете, людина — муха? Ха-ха-ха! Досі люди вміли з мухи робити слона, а ви хочете з мухи зробити людину...

— Не з мухи людину...

— А з людини муху? Від цього не легше. Ха-ха-ха!..

Така розмова відбувалася в лабораторії Чарлза Хайда, великого, але не визнаного світом вченого, який знайшов собі притулок у Дандараті. Це було підхоже для нього місце. Суперники-вчені давно говорили, що місце Хайда в будинку для божевільних. Різниця ж між цим будинком і Дандаратом полягала лише в тому, що будинки для божевільних існують, щоб лікувати душевнохворих, а Дандарат здорових робив душевнохворими.

Серед вихователів і "наукових консультантів" також зустрічалися психічно ненормальні, хоч по-своєму і здібні люди. До них належав і Хайд.

Відчинені вікна вузької, мов коридор, лабораторії були завішані циновками від світла і палючого проміння сонця. В напівтемряві виднілися столи, заставлені химерними машинами найрізноманітніших геометричних форм. Куби, кулі, циліндри, диски з міді, скла, каучуку були переплетені проводами, як ліанами. Справжні джунглі наукової апаратури, через які нелегко пробратися не обізнаному з ними. Книг не було. Вся колосальна бібліотека книг, присвячених різноманітним наукам, вміщувалася під величезним, зовсім лисим черепом гідроцефала, червоним, як стиглий помідор. Звідти володар феноменальної пам'яті дуже легко добував першу-ліпшу потрібну йому довідку.

За роки життя в Індії Хайд розжирів, зледащів, відпустив широку руду бороду, засвоїв місцеві звички.

В коротких білих штанях він годинами вилежувався на циновці. Біля нього завжди стояли глек з льодом І лимонами, бляшана банка з бетелем і ще одна — з тютюном, його губи були ніби закривавлені від слини, забарвленої бетелем. В одній руці він тримав віяло, яким безперервно обмахувався, у другій — люльку, жував бетель, курив і думав, час від часу змушуючи двох своїх асистентів — бенгальця та англійця — записувати думки, що виникали в його голові, або

проробляти дослід. Якщо вони помилялись, Хайд сердився, кричав, але не підводився з циновки. А за хвилину він уже добродушно реготав.

Біля його ніг на низенькому стільці з бамбука сидів його колега по Дандарату, також невизнаний учений, Оскар Фокс. Він був худий, як аскет, брите обличчя його пожовкло від малярії. На цьому похмурому, з запалими щоками обличчі лежав відбиток озлобленості невдахи. Говорив він тоном ображеної людини, не відриваючи погляду од годинника-браслета, і через кожні п'ятнадцять хвилин пунктуально діставав з бляшаної коробочки пілюлі і ковтав їх.

Уже понад рік Хайд і Фокс працювали за завданням Дандарата: створити літаючу людину — знайти засіб, за допомогою якого людина могла б літати без будь-якого апарата, як літаємо ми в сновидіннях. Якщо таємницю буде збережено, теософи і окультисти матимуть нове могутнє знаряддя для пропаганди своїх ідей. З літаючою людиною можна розіграти чимало чудесних сцен, загнавши в безвихідь офіціальну науку. Таке завдання найбільше пасувало до вчених на зразок Хайда і Фокса, — трохи авантюристів і шарлатанів, трохи мрійників і водночас людей безумовно талановитих. У Дандараті вони знайшли те, чого не могли знайти ніде: матеріальні засоби для здійснення найфантастичніших проектів. І вони винайшли для Дандарата немало "чудес білої та чорної магії". А втім усе це були лише дотепні фокуси. З літаючою людиною справа складніша.

Хайд і Фокс ішли різними шляхами. Фокс був інженер і фізик, Хайд — біофізик. Фокс являв собою тип ученого, який творить з величезними зусиллями, весь час сумніваючись в успіху. Він не наважувався на лобову атаку наукової проблеми, робив численні досліди-рекогносцировки, але глибоко в справу не вникав, розпочинав і кидав. Не довіряючи собі, він часто радився з Хайдом. І варто було тому висловити сумнів або посміятися, як Фокс кидав свій проект і починав придумувати новий.

Хайд, навпаки, був упевнений в собі і йшов напролом. Хайд не говорив Фоксу, як саме він думає створити літаючу людину. Єдине, що він відкрив Фоксу, — це те, що "розв'язання відбудеться на базі фізики, фізіології та біофізики".

І цього разу розмова почалася з того, що Фокс заявив:

— Мені здається, я натрапив на вдалу думку. Проблема створення літаючої людини лежить у проблемі літання мухи.

Коли Хайд перестав сміятися, Фокс ображено почав пояснювати, намагаючись довести, що його ідея не така вже смішна і безглузда, як здається шановному колезі.

Він довго говорив про спостереження вчених над польотом мухи, про те, якою складною є ця на перший погляд простота. Говорив "про особливі м'язи "прямої" і "непрямої" дії", які є в грудях мухи. Під час польоту крила описують вісімкоподібну фігуру. Завдяки цим своїм особливостям муха може літати, маючи невелику площу крил і витрачаючи порівняно невелику силу. Разом з тим вона піднімає відносно велику вагу свого тіла. І ось коли створити аналогічний апарат, то людина вільно зможе літати на невеликих крилах без будь-яких моторів, використовуючи силу своїх м'язів.

— Розкішно!.. Чарівно!.. Принадно!.. Прекрасно!.. Чудово!.. — після кожного вимовленого слова Хайд реготав, не перестаючи обмахувати віялом обличчя.

Фокс позеленів від образи і спитав:

— Що ж у цьому смішного? Або ж ви мене не зрозуміли, або ж...

— Або ж ви нічого не зрозуміли, — перебив його Хайд. — Так, очевидно, ви зовсім не зрозуміли суті завдання. Що ви пропонуєте?

Новий літальний апарат. Тільки й того. Апарат! Механізм, який можна причепити на плечі першому-ліпшому йолопові...

— Чому ж йолопові?

— Апарат, який можна пустити в серійне виробництво. Створити сотні, тисячі людей-мух. З таким проектом можна виступати не в Дандараті, а в військовому міністерстві. Літаючі солдати, розвідники, снайпери, бомбометники — це, звичайно, непогано. І взагалі непогано. Геть сходи, ліфти, ескалатори! Люди-мухи, як бджоли з вулика, вилітають з усіх вікон хмарочосів, роєм летять у здовж вулиць. Чудово! А який простір для альпіністів! Вони на своїх мушиних крилах обліплять Еверести і Монблани, як справжні мухи голову цукру!.. Бачите, ви мене самого захопили вашим проектом. Але, дорогий мій, нам потрібно зовсім інше! Ми повинні створити унікум — людину, яка б могла літати без усякого апарата. Ось так — узяв та й полетів...

— Але якщо зробити таку людину, то можна зробити і сотні, тисячі? — заперечив Фокс.

— Можна, звичайно.

— В чому ж різниця?..

— Різниця в тому, що досить упіймати одну вашу людину-муху, і перший-ліпший інженер, розглянувши ваш апарат, зможе зробити такий самий. Коли ж зловлять мою літаючу людину, то ніхто нічого не відкриє і не зрозуміє. Секрет відомий мені одному. І ця літаюча людина буде єдиною в світі. Зробити другу, десяту можу лише я один — і то за спеціальним замовленням Дандарата. Зрозуміло?

Фокс був зовсім збентежений. Проковтнув пілюлю, і вона здалась йому особливо гіркою. Помовчавши, він сказав:

— Але те, про що ви говорите, я вважаю просто неможливим. Це скидається на пусті вигадки про левітацію факірів. Про це говорять і пишуть немало. Та нам, вченим, не до лиця вірити байкам. Я дев'ять років живу в Індії і ніколи не бачив випадку левітації. І коли б мені про неї сказав очевидець, людина, котрій я цілком довіряю, я б сказав їй: "Друже мій, ви жертва спритного обману або гіпнозу".

— Облишмо факірів у спокої. Уільям! — гукнув Хайд. Із сусідньої кімнати вийшов юнак. Обличчя в нього було бліде, стомлене. — Покажіть містеру Фоксу дослід номер перший.

Уільям вийшов І повернувся з підносом, на якому стояла невелика шкатулка.

— Відімкніть шкатулку ключем, містер Фокс, і підніміть кришку.

Фокс з недовір'ям повернув ключ. Але йому не довелося навіть підіймати кришку — вона сама відчинилась під тиском пружини; з шкатулки раптом вилетіла чорна пориста маса розміром з кулак, стрімко піднялася, з легким стуком ударилась об стелю і ніби прилипла до неї.

Спантеличений Фокс, задерши голову, мовчки дивився на грудку, що нагадувала чорну губку.

— Дістаньте, Уільям! — наказав Хайд.

Уільям приніс драбину, схопив губку рукою і зліз,

— Візьміть, містер Фокс, але тримайте міцніше, не випустіть.

Фокс не відчув ваги губки. Навпаки, губчата маса хоча й не дуже, але тиснула знизу вверх. Уільям взяв з рук Фокса губку, поклав у шкатулку, замкнув її й пішов.

— У цьому першому досліді я забрався у вашу галузь, Фокс, — сказав Хайд. — Фізика тонких плівок. Пориста маса з мікроскопічно тонкими перегородками, пустоти якої наповнені воднем. Перший літаючий метал. Надлегкі, невагомі і, нарешті, літаючі метали! Який переворот у будівельній і транспортній техніці! Хмарочоси, що сягають стратосфери, літаючі міста! Мене озолотили б за цей винахід. Але вони знехтували мною, не визнали — тим гірше для них! Нехай моїм винаходом скористається Дандарат для своїх чудес! Уявіть собі скелю, прикуту до землі ланцюгами. Підходить людина, хапає скелю, ланцюги спадають, і людина не лише підіймає скелю, але й сама разом з нею здіймається в повітря. Ефектно?

— І це ви називаєте левітацією? — насмішкувато спитав Фокс. — Тоді й дитяча повітряна куля — левітація!

— Це я не називаю левітацією, — заперечив Хайд. — Це стало б левітацією, якби пощастило створити саму людину з пористої невагомої маси. Тоді досить було б непомітного поштовху ноги, щоб людина високо знялася в повітря. Але таке завдання не під силу навіть мені. Є простіший шлях. Уільям! Покажіть дослід номер другий!

Уільям, ніби подаючи страву до столу, виніс дерев'яний піднос, на якому стояв чорний ящик з ручками, а на ньому білий куб. Уільям поставив піднос перед Фоксом.

— Поверніть ручку! — скомандував Хайд.

І Фокс побачив, як куб плавно піднявся до стелі, протримався там деякий час і так само плавно спустився, коли Уільям повернув ручку назад.

— Чудеса електротехніки? Електромагнетизм? — спитав Фокс.

— Відгадали лише наполовину! — сміючись відповів Хайд. — Ви ж фізик! Подумайте, догадайтесь!..

Фокс тупо дивився на куб. Хайд знову засміявся і самовдоволено сказав;

— Так, цей горішок не розкусити сучасним фізикам! Робота моя просунулась так далеко вперед, що я можу дещо відкрити вам. Броунівський рух молекул. Зрозуміло?

Фокс мовчки, широко відкритими очима дивився на Хайда.

— Здивовані? Ще б пак! Броунівський рух безладний, хаотичний. Правда, теорія імовірності говорить нам, що теоретично не виключений такий випадок, коли всі молекули одночасно починають рухатися вгору. І тоді брила або людина могла б піднятися над землею. Але імовірність такого випадку виражається відношенням одного до одиниці з стількома нулями, що практично такий випадок менш можливий, ніж, скажімо, зіткнення Сонця з якимось небесним тілом. Інакше кажучи, імовірність дорівнює нулю. Звичайно частка, вдаряючись об інші такі самі частки, зазнає однакових поштовхів до руху і праворуч, і ліворуч, і вгору, і вниз і тому залишається на місці. То ж не дивно, що сучасні вчені заявили: "Ми не можемо мати жодних ілюзій відносно можливості користування броунівським рухом, наприклад, з метою підняття цегли на вершину споруджуваного будинку", а отже, і для переборення людським тілом земного тяжіння. Над цим питанням було поставлено хрест. Але я подумав: ідея оволодіти стихійною, руйнівною, нестримною, свавільною силою блискавки здалася б людям минулих віків такою ж безумною і неможливою. А тепер та ж сила покірно тече в наших проводах, рухає наші машини, дає світло й тепло.

— І ви поставили перед собою завдання оволодіти броунівським рухом, керувати безладними стрибками молекул?

— Не лише поставив це завдання, але, як бачите, і розв'язав його. Уільям! Покажіть містеру Фоксу танець колб!

На столі з'явився довгий плоский апарат, заставлений скляними колбами. Ці колби раптом почали підстрибувати дедалі вище й вище. Одні з них підіймались і опускалися повільно, інші снували вгору-вниз з великою швидкістю. Уільям повернув маленький важіль апарата, і одна колба раптом кулею вилетіла у вікно.

— Ви бачите один з етапів моїх робіт. Ця кадриль колб завдала мені немало мороки. Легше видресирувати бегемота, слона, муху, ніж молекулу. Основна трудність полягає в тому, що жвавість моїх балерин-молекул дуже різна. В колбах містяться молекули водню, азоту, вуглецю. Зважте самі, чи ж легко змусити танцювати колби в одному темпі: при нулі Цельсія молекули водню рухаються з швидкістю тисяча шістсот дев'яносто два метри на секунду, азоту — чотириста п'ятдесят чотири, вуглекислоти ще менше — триста шістдесят два. Швидкість руху водневої молекули перевищує швидкість польоту не тільки гвинтівкової кулі, але й артилерійського снаряда, наближаючись до швидкості снарядів наддальнобійних гармат. А при підвищенні температури швидкість руху молекул збільшується. Бачили, як вилетіла воднева колба? Уявіть собі кулі, снаряди, які рухаються внутрішніми силами самих молекул!

— Як це вам пощастило перетворити хаотичний рух молекул на спрямований? — спитав Фока

— Це довга історія. Поки що досить сказати одно: вивчаючи молекулярний рух, фізики враховували тільки роль тепла, ігноруючи електричні явища. Мені довелося заглибитись у вивчення складної гри сил, що відбувається в самих атомах, з яких складаються молекули, і оволодіти цією грою.

— Так що, по суті, це вже не броунівський рух, а швидше електричний? — спитав Фокс.

— Обидва явища зв'язані між собою.

Фокс замислився.

— Припустімо, — сказав він, — що вам пощастило оволодіти молекулярним рухом з допомогою електричних факторів притягання і відштовхування, зміни потенціалу, перезарядки, якщо я вірно вас зрозумів. Але все, що ви показували, стосується неорганічного світу.

— А хіба тіло людини складається не із неорганічних речовин, не з молекул і атомів? — заперечив Хайд. — Труднощі полягали не в цьому. Перша з них — у тому, щоб звести до одного знаменника рух молекул різних швидкостей, інакше людське тіло просто розірвалося б. Мені довелося зв'язати дві галузі: фізику і електрофізіологію. Для підсилення електричного потенціалу я вводив в організм штучні радіоелементи, які й постачали його променистою енергією. Утворився ланцюг: від імпульсів мозку, думки — до нервової системи, від нервової системи — до явищ електрофізичних, від них — до молекулярних.

— І вам це вдалося?

— Розміркуйте самі. Сатіш, гусениця!

Другий помічник Хайда приніс квітку в горшку, на листку якої сиділа гусениця, і вдарив по гілці. Гусениця впала, але напівдорозі до підлоги раптом зупинилася в повітрі.

Фокс повів рукою, думаючи, що гусениця висить на павутинні, але павутини не було. Сатіш обережно взяв гусеницю, поклав на листок і виніс. Слідом за цим, уже без наказу, він приніс маленьке курчатко, в якого ще не виросли крила, і пустив на підлогу.

Сатіш гучно ляснув у долоні. Злякане безкриле курча раптом знялося в повітря, з писком закрутилося в кімнаті і вилетіло у вікно, що виходило в парк. Фокс підійшов до вікна і побачив, як курча опустилося на траву.

— Не відходьте од вікна, Фокс, — сказав Хайд.

Сатіш виніс у сад кота, посадив на дерево і потім покликав:

— Куде! Куде! Йди швидше! Глянь-но, кіт! Кіт!

Почувся гавкіт, і до дерева підбіг маленький песик Куде (Малятко).

Побачивши кота, він загавкав, зробив стрибок і раптом з жалісним вереском понісся в небо. Його гавкіт і вереск віддалялись і стихали.

— Куде! Куде! Куде! — закричав Сатіш.

Собака, що був уже на висоті сотні метрів, почав спускатися. Незабаром він опинився вже біля Сатіша. Радісно підстрибнувши, він ледве знову не полетів, але Сатіш вчасно підхопив і поніс його в кімнату.

— Тепер передостанній номер нашої програми, — весело сказав Хайд. — Не відходьте од вікна, містер Фокс.

Сатіш посадив на доріжку велику жабу і легенько штовхнув її ногою. Жаба підстрибнула і полетіла над кущами, деревами все вище й вище. Незабаром вона зникла з очей Фокса, але він ще довго дивився в синяву неба.

— Ну, що ви скажете? — спитав Хайд.

Фокс мовчки сів на стілець, машинально глянув на ручний годинник, здригнувся, поспіхом поклав у рот одразу дві пілюлі, але цього разу навіть не відчув їх смаку,

— Сподіваюсь, усе це вже можна назвати левітацією? — сказав Хайд, обмахуючись віялом. — Ви, звичайно, звернули увагу на поведінку левітантів? Гусениця, яку ви бачили, мала властивість спускатися вниз на павутинні. Я закрив у неї вивідні протоки павутинних залоз, тому в момент підняття вона не могла випустити павутину і висіти на ній. Але нервові центри працювали звичайно і посилали відповідні імпульси. Цього було досить, щоб привести в дію по-новому організований молекулярний рух і зробити електричну перезарядку молекул по відношенню до заряду Землі, і гусениця "повисла в повітрі". Курча — птах, що майже розучився літати, але зберіг інстинкти, необхідні для літання. Ці інстинкти дають йому можливість повніше використати нову властивість левітації, ніж гусениці. Собака може тільки стрибати. І хоч розумово він високорозвинена тварина, одначе несподіваний політ приголомшив його, і він полетів би в небо і загинув би, коли б поклик Сатіша не надав йому стимулу — бажання повернутися назад. Щождо жаби, яка стоїть на досить низькому щаблі розвитку, то вона загинула, долетівши до холодних і бідних на кисень шарів повітря. Як показали досліди, з смертю тварини зникає і здатність до левітації, і наша жаба, можливо, вже впала на голову якомусь враженому селянинові... А втім, здатність до левітації зникає, повинна зникнути після того, як в організмі відбудеться розпад штучних радіоелементів.

— Із усіх цих дослідів, — продовжував Хайд, — ви, звичайно, і самі зробили загальний висновок: використати левітацію можна тим ширше, чим більше розвинуті вищі нервові центри тварини. Повністю ж оволодіти левітацією може тільки людина.

— Дослід з жабою ви назвали передостаннім, але останнього так і не показали, — сказав Фокс.

— Неважко здогадатися, що останній дослід і буде людина, — відповів Хайд.

— Буде! Значить, такого досліду ви ще не проробляли?

— Ви бачите, що грунт для цього цілком підготовлений, — заперечив Хайд. — Візьміть хоч цей дослід з собакою, нервова система якого, і зокрема півкулі головного мозку, очевидно, не постраждали від левітації, незважаючи на те, що в його організмі мали відбутися великі зміни в кровообігу, в роботі нервової системи та інші. І я чекаю лише...

В цей час у двері постукали, і до кімнати зайшов Бхарава-Пірс.

— А, містер Пірс! Вельмиповажний гуру ! Бхарава-бабу! — з глузуванням сказав Хайд. — Які новини?

— Містер Броунлоу послав мене до вас...

— Броунлоу вже розмовляв зі мною. Кого він назвав?

— Аріеля. Аврелія Гальтона.

— Нехай першою літаючою людиною буде Аріель, — байдужим тоном сказав Хайд.

— Я вбачаю в цьому веління долі, — заговорив Пірс, підводячи очі до стелі. — Ви знаєте, що в Дандараті заведено давати вихованцям нові імена. Аврелія ми назвали Аріелем за співзвучністю, Аріель — супутник планети Уран. Разом з тим Aizy — повітряний. А Уран — божество, що уособлює небо...

— Змилуйтеся, містер Пірс! Ви так звикли до своєї ролі саніасі Бхарави, що забуваєте, перед ким мудруєте!

— Звичка — друга вдача, — з посмішкою, вже іншим тоном відповів Пірс. — Я ось про що хотів запитати вас, м;стер Хайд. Дослід не загрожує життю Аріеля?

— Думаю, що ні, — відповів Хайд. — Але коли ви так турбуєтеся про його життя, зробіть перший дослід на собі. Мені байдуже, з кого починати. Літаючий директор школи! Це було б ефектно!

Пустивши повз вуха злий жарт Хайда, Пірс задав нове запитання:

— А розумовим здібностям дослід не загрожує? — Дуже можливо.

— То що ж робити? Маючи на увазі важливість справи, ми змушені йти на деякий риск, — зітхнувши, промовив Пірс.

— Терпіти не можу, коли ви говорите таким єзуїтським тоном. Адже я вас наскрізь бачу, містер Пірс. Вам дуже хотілося б, щоб Аріель залишився жити, але звихнувся з розуму, одначе не настільки, щоб його не можна було використати для ваших теософічних і — ха-ха-ха! — окультних цілей. Так же, стара лисице?

Пірс хотів вибухнути гнівом, але, згадавши, що Хайд людина потрібна, стримався і сухо відповів:

— Наш обов'язок — коритися вищим вказівкам. Я дуже радий, що ви з'ясували собі, в якому напрямку необхідно діяти. Аріель прийде до вас сьогодні ввечері. Але будьте обережні, містер Хайд. Підготуйте його до того, чим він стане. Несподівано набути здатності літати — не жарт. Як би він одразу ж не провалив собі голову.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

ДРУЗІ

Шарад повернувся з лікарні в кімнату Аріеля. Між ними встановились незвичайні для вихованців Дандарата взаємини.

За правилами школи, старший повинен керувати молодшим, бути першим і найближчим вихователем і "віровчителем", гуру. Ніякої близькості, інтимності, дружби не допускалось. Сліпе підкорення молодшого старшому становило основу виховання. Проте Аріель зберіг у душі частку самостійності під виглядом цілковитої покірності. Почуття самозбереження змусило його лицемірити, вдаватися до симуляції. І в цьому він досяг віртуозності. Таким самим шляхом Аріель вів і Шарада. Малюк інстинктивно зрозумів, чого від нього вимагають. Він вдавав, що дуже засмучений, коли при сторонніх Аріель суворо лаяв його за провини, яких він не вчинив. Коли ж вони залишалися вдвох, Аріель тихо шепотів у вухо своєму вихованцю повчання, від яких жахнулися б учителі і вихованці Дандарата. Нерідко в Аріеля виривалися слова: "Як я ненавиджу їх!" — і Шарад розумів, про кого говорить гуру Аріель. Шарад не менше ненавидів Пірса і всіх своїх мучителів, але в нього це почуття було паралізоване страхом. Хлопчик тремтів і озирався, боячись і за себе і за Аріеля, коли Аріель довіряв йому свої потаємні думки.

Одного разу ввечері Аріель тихо розмовляв з Шарадом. У коридорі почулися закрадливі кроки Бхарави. Аріель, у якого слух був надзвичайно тонкий, одразу ж відійшов од хлопчика і почав голосно лаяти його. Шарад скривився, ніби й справді винуватий. Бхарава зайшов у кімнату, пильно, як завжди, поглянув на вихованців і звернувся до Аріеля з такими словами:

— Сину мій! Не шкодуючи сил і праці, ми ростили і пестили тебе. Настав час збирання плодів. Ти вже юнак. Твоя освіта закінчена. Пора братися за роботу — послужити тим, хто годував і виховував тебе, віддячити за їх піклування, пристановище і стіл. Дандарат виявив тобі високу честь, призначивши до великого служіння, і я сподіваюся, що ти цілком виправдаєш наше довір'я.

Під час цієї промови, виголошеної пишномовним тоном, Аріель дивився прямо в очі Бхараві, як людина, якій нічого приховувати. Юнак зрозумів, що вирішується його доля, в його житті настає перелом. Але жоден м'яз не здригнувся на його обличчі, ні найменше хвилювання не відбилося на ньому.

Шарад також зрозумів, що його чекає розлука з єдиною людиною, яка полегшувала його існування. Шарад ще не вмів володіти собою так, як Аріель, тому він опустив очі і навіть намагався не дихати, щоб не звернути на себе уваги страшного Бхарави.

Аріель "взяв прах від ніг" Бхарави, тобто нахилився, торкнувся рукою ніг Бхарави, тією ж рукою доторкнувся до свого чола і сказав:

— Мої думки, мої бажання, мої вчинки, моє життя належить вам.

Бхарава, закінчивши пильний огляд, залишився задоволений. Уперше за всі роки навчання він приголубив Аріеля — доторкнувся кінчиками пальців до його підборіддя і потім поцілував їх.

— Іди за мною, Аріель. Твій перший крок буде кроком уже на новому шляху життя!

Аріель пішов слідом за ним, як добре видресируваний собака.

А Шарад, залишившись на самоті, закрив обличчя руками і, не маючи сил стриматись, заплакав.

Якою ж була його радість, коли опівночі він раптом відчув знайомий дотик руки і почув шепіт Аріеля.

— Це ти, дада ? — спитав він пошепки.

— Я, Шарад, не бійся.

— Що з тобою було, дада?

— Тихше!.. Бхарава... Знаєш, він зовсім не індус, а англієць Пірс... Він повів мене до Чарлза Хайда, це вчений. Також сагиб. Хайд, коли побачив Бхараву, вигукнув: "Ось і ви, містер Пірс! І Аріель?" Бхарава так розізлився... заморгав Хайду. Хайд тоді виправився, сказав: "Добрий вечір, Бхарава-бабу!" Але я вже зрозумів, Що Бхарава не індус. А втім, я й раніше догадувався про це. Тут у нас брешуть на кожному кроці.

— І що робив цей Ха?.. — квапив Шарад.

— Хайд? Він лише оглянув мене як лікар, потім сказав Бхараві: "Цілком придатний. Здоровий. За кілька днів він у нас..." Але тут Пірс знову почав робити гримаси, і Хайд наказав: "Приходь рано-вранці, до сніданку, розумієш? До сніданку. Нічого не їж, але добре помийся. Прийми ванну, а не тільки звичайне ваше обмивання". Оце і все.

— Чому ж ти так довго не приходив?

— Бхарава повчав мене: "Покора, покора і ще раз покора!" — Аріель тихо розсміявся.

Цієї ночі друзі мало спали. Шарад сумував, бо мав розлучитися з другом. Аріель думав про те, що чекає його.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

НА НОВОМУ ШЛЯХУ

Коли наступного ранку Аріель, розпрощавшись з Шарадом, з'явився до Хайда, той зустрів його в білому халаті й білій шапочці.

Вони зайшли в кімнату, що нагадувала і операційну і рентгенівський кабінет, але з складнішою і незвичайнішою апаратурою.

Хайд наказав Аріелю роздягтись ї лягти на стіл, засланий білою клейонкою.

Аріель, як завжди, беззаперечно скорився. Він думав, що йому навіватимуть гіпнотичний сон, який Аріель умів артистично симулювати. Але він помилився.

Хайд наказав Аріелю проковтнути розведений у воді порошок і потім гукнув:

— Уільям, маску!

Юнак у білому халаті і в білому ковпаку наклав на обличчя Аріеля маску з ватою, від якої йшов сильний нудотний запах.

— Дихай глибше, Аріель, і голосніше лічи! — наказав Хайд.

— Один... два... три... — почав Аріель.

В кінці другого десятка він почав збиватися з ліку, робити паузи і незабаром втратив свідомість...

— Ну ось і все, — почув він, коли знову прийшов до пам'яті і розплющив очі. Його нудило, в голові шуміло. Аріель лежав уже на підлозі в кабінеті-лабораторії Хайда. — Ну що, погано себе почуваєш? Нічого, це швидко минеться. Полеж спокійно, — сказав Хайд.

Сам Хайд лежав на циновці, вже напівроздягнений, як завжди, з червоними від бетеля губами і курив люльку, обмахуючись віялом.

Пам'ятаючи попередження Пірса, Хайд вирішив обережно підготувати Аріеля до ролі літаючої людини. І коли Аріель остаточно прийшов до пам'яті, Хайд сказав йому:

— Ти дужий, Аріель? Чи зміг би ти підняти такого ж юнака, як сам?

— Не пробував, але думаю, що зміг би, — не поспішаючи відповів він. Життя в Дандараті привчило його до обережних відповідей.

— Кожна здорова людина може підняти вагу, що дорівнює вазі її тіла і навіть більшу! Уільям! Пострибай-но на стільці! —наказав учений Уільяму, що ввійшов на його поклик.

Уільям, уже підготовлений до цього, сів верхи на віденський стілець, обхопив його ніжки, а руками вчепився за спинку і почав підскакувати, рухаючись по кімнаті стрибками, як це роблять діти.

Аріель з подивом дивився на галопуючого Уільяма,

— Зверни увагу, Аріель, ноги Уільяма не доторкаються до підлоги. Уільям лише ривком угору і вперед смикає стілець і підіймається разом з ним у повітря. Під час кожного ривка він підстрибує разом з стільцем не більше як на три-п'ять сантиметрів і на стільки ж просувається вперед. Але якби Уільям при тій самій вазі був сильнішим, то, правда, він підскакував би вище і стрибав далі? Хіба не так? І що сильніший, то вище і далі. В цьому немає нічого чудесного і незвичайного. Ну, так ось. Запам'ятай тепер, Аріель. Поки ти перебував під наркозом... поки ти спав, я ввів... влив у твоє тіло... ну, рідину, яка набагато збільшила твою силу. І тепер ти зможеш стрибати на стільці краще за Уільяма. Спробуй! Вставай, сідай на стілець і стрибай, як Уільям.

Уільям поступився місцем Аріелю, прив'язавши перед тим до обруча стільця мотузку, кінець якої тримав у руці.

— Стрибай, Аріель!

Аріель шарпнув стілець і несподівано для себе зробив такий стрибок, що вдарився б головою об стелю, коли б не мотузка. Але ця ж мотузка затримала політ по дузі, і Аріель упав разом з стільцем на підлогу, звалivши й Уільяма.

Хайд зареготав, але раптом спохмурнів. Він, очевидно, хвилювався, навіть перестав жувати бетель.

— Ти не забився, Аріель?

— Трохи... Лише коліно й лікоть, — відповів Аріель, зовсім ошелешений тим, що сталося.

— А що ти відчував, коли полетів?

— Я... Нібито щось легко вдарило мені в голову і плечі... Щось тисло, але не зовні, а зсередини...

— Так... Так... Цього й слід було чекати, —пробурмотів Хайд. — Але не дуже? Не боляче?

— Ні. Тільки в першу хвилину. Я дуже здивувався і навіть трохи злякався.

— І це не заважало тобі думати? Ти не втрачав свідомості ні на мить?

— Ні, — відповів Аріель. — Здається, ні.

— Чудово! — вигукнув Хайд і пробурмотів: — У всякому разі, для мене. Пірс не всім буде задоволений, але то його справа. Ну, а в тому, що ти впав, забився, винна мотузка. А втім, без неї ти рискував

розвалити собі голову об стелю. Мотузку ми прив'язали тому, що ти ще не вмієш управляти своєю силою. Слухай, Аріель, слухай уважно. Тепер ти вмієш робити те, чого не вміє жодна людина. Ти можеш літати. І для того, щоб полетіти, тобі варто лише побажати цього. Ти можеш підійматися, літати швидше або повільніше, повертати в будь-який бік, опускатися за власним бажанням. Треба тільки управляти собою, як ти управляєш власним тілом, коли йдеш, встаєш, сідаєш, лягаєш. Зрозумів? Ану, спробуй ще пострибати на стільці. І вже не шарпай стільця, а тільки подумай про те, що тобі треба піднятися; летіти. Аріель сів на стілець, узявся за спинку і подумав: "Я зараз піднімусь!" І він справді піднявся на висоту метра, облетів кімнату і плавно опустився біля Хайда, не вірячи своїм очам.

— Молодець! Ти робиш великі успіхи.

— А без стільця я можу літати? — спитав Аріель. Хайд розреготався, бризкаючи червоною слиною.

— Ну звичайно. Ха-ха-ха! Ти думав, що стілець — літальний апарат, щось подібне до помела відьми? Ти тепер став літаючою людиною. Першою людиною, яка може літати без будь-яких механізмів і крил. Пишайся!

Аріель підвівся з стільця. "Піднімусь!" І він піднявся, непорушно повиснувши в повітрі.

— Ха-ха-ха! Авантюрист? Шарлатан? — реготав Хайд, згадуючи своїх учених колег, які не визнавали його. — Що скажете?

Двері кабінету відчинились. На порозі стояв Бхарава, з-за його плеча визирав Фокс.

Пірс-Бхарава, побачивши Аріеля між підлогою і стелею, широко розкрив рота і ніби скам'янів, Фокс хворобливо стис сухі губи і зігнувся у

вигляді знака запитання. Аріель плавно повертався, опускався і знову повільно піднімався.

— Заходьте, містери! Чого ж ви? — торжествуючи гукнув до них Хайд.

Пірс, нарешті, опам'ятався і кинувся зачиняти вікна, бурчачи: "Яка необережність!" Потім обійшов навколо Аріеля, хитаючи головою.

— Вітаю вас, колего! — витиснув з себе Фокс, підійшовши до Хайда і скрививши рот в посмішку.

— Ну як? Це краще за вашу муху? — спитав Хайд, фамільярно ляснувши Фокса по плечу так, що той поточився.

Аріель опустився на підлогу. А Бхарава-Пірс поквапливо підійшов до телефону, викликав Броунлоу і попросив його негайно прибути до Хайда.

— Як же ти почуваєш себе, коли літаєш? — спитав Бхарава Аріеля.

— Добре. Спочатку трохи неприємно... тіло, плечі...

— Так, так! У голові паморочиться? Думки плутаються?

— Ні.

— Розумові здібності в Аріеля не порушені, на жаль... Гм... Так, так! — сказав Хайд.

Пірс багатозначно глянув на нього.

Незабаром прибули містер Броунлоу і місіс Дрейден.

Аріеля примушували підійматися до стелі, літати по кімнаті стоячи, лежачи, "рибкою", як сказала місіс Дрейден, перевертатися, робити всілякі фігури вищого пілотажу. Місіс Дрейден щохвилини ахала то від страху за Аріеля, то від захоплення і вигукувала:

— Прекрасно! Чудово! Чарівно!

Броунлоу, потираючи руки від задоволення, заохочував Аріеля до все нових і нових повітряних трюків.

— Та ви замучите його! — добродушно вигукнув Хайд і наказав Аріелю опуститися на підлогу.

Усі, крім Хайда, сіли, і Бхарава, звертаючись до Аріеля, виголосив промову, як завжди пишномовну, пересипану цитатами і східними метафорами.

Він знову говорив про велику честь, якої удостоївся Аріель, ставши мало не сином Індри, бога неба й атмосфери, і братом Марути, бога вітрів, про велику могутність, що її дістав Аріель, але й про велику відповідальність. Бхарава навіював Аріелю, спрямувавши на нього гіпнотичний погляд, беззаперечну, абсолютну покору і загрожував страшними карами за найменший непослух.

— Якщо б ти задумав полетіти собі, то пам'ятай, що тебе чекає така жахлива, тяжка, страшна смерть, якою не вмирала ще жодна людина. Куди б ти не полетів — на високі гори, в темні джунглі, в дикі пустелі або навіть на край світу, пам'ятай: ми знайдемо тебе скрізь, бо влада наша безмежна. І тоді... — Бхарава став малювати картини всіляких катувань так яскраво, що місіс Дрейден почала щулитися й охати. — І ще пам'ятай: ти не повинен показувати жодній людині, що вмієш літати. Не смій навіть говорити про це. Не смій і літати, підійматися хоча б на дюйм від підлоги без нашого наказу. Не літай навіть тоді, коли ти сам у кімнаті!

І Бхарава почав робити руками жести, які, певно, повинні були закріпити навіювання. Потім уже своїм звичайним голосом він суворо сказав:

— Зараз можеш іти в свою кімнату. Завжди пам'ятай про мої слова.

Аріель уклонився і попрямував до дверей, намагаючись ступати, як звичайно, і побоюючись полетіти при кожному кроці. "Я повинен іти, іти, а не летіти!" повторював він у думці.

Коли Аріель вийшов, Пірс провів його занепокоєним поглядом крізь непричинені двері. Потім він полегшено зітхнув і сказав, ніби відповідаючи на свої думки:

— Ні, він не полетить! Як і всіх вихованців Дандарата, ми цілком обезволили його.

— Все ж необережно було відпускати Аріеля самого, — зауважив Броунлоу.

— Що ж ви, на ланцюжку його будете тепер тримати і відпускати, як прив'язану кулю? — насмішкувато спитав Хайд.

— Можна було б відправити з провідником, який тримав би його за руку, — заперечив Броунлоу, — і потім посадити під замок у кімнату без вікон.

— А коли б він і з провідником полетів? — насмішкувато спитав Хайд.

Дрейден зойкнула від подиву, а Броунлоу звів брови на лоб.

— Хіба це можливо?

— Цілком, — відповів Хайд, — якщо тільки провідник не буде важчий за Аріеля.

— Ще одне ускладнення! — вигукнув Броунлоу.

— Про все це слід було подумати раніше. Я своє зробив, а як ви охоронятимете і демонструватимете вашого Індру, це вже не мій клопіт, — заявив Хайд.

— Містер Броунлоу, — втрутився Пірс, — ваші побоювання зовсім безпідставні. Аріель уже давно на міцному ланцюжку: він не лише обезволений, але й перебуває в постійному гіпнотичному трансі. Я так часто навіював йому під гіпнозом цілковиту покору, що тепер будь-який мій наказ він сприймає як незаперечний і не порушить його навіть під страхом смерті. Це надійніше, ніж залізні кайдани. Я беру всю відповідальність на себе.

Броунлоу знизав плечима і сказав:

— Нехай буде так!

Хайд почав говорити про винагороду, галасливо торгуючись з Пірсом. Вони так сперечалися, що місіс Дрейден, побоюючись, що в неї розпочнеться мігрень, підвелася. Вслід за нею підвівся і Броунлоу.

— Ми з вами ще поговоримо, містер! —сказав Пірс Хайду, проводжаючи гостей.

Вони вийшли з будинку — Пірс з Броунлоу, а Фокс з місіс Дрейден.

Вона розпитувала Фокса, як пощастило "цьому чаклуну Хайду" створити літаючу людину, і, не слухаючи відповіді, перебивала його новими запитаннями:

— А тварин можна зробити літаючими? Кота, наприклад? — питала вона.

— Так, я сам бачив, як літав собака, потім жаба...

— Дивовижно! Я неодмінно замовлю містеру Хайду, щоб він перетворив мою кішечку Кюін на літаючу. Вона вечорами відганятиме од веранди кажанів, яких я страшенно боюсь і які мені псують найкращий час доби. Адже в цій Індії, в Мадрасі, тільки й живеш вечорами. Це буде так захоплююче!

І оскільки місіс Дрейден була не лише окультисткою, але й поетесою, то, звівши свої безбарвні очі до неба, вона почала імпровізувати:

У небі кажан швидкокрилий летів,

А слідом летіла літаюча кішка.

Між Пірсом та Броунлоу розмова точилася в іншому плані.

Пірс питав Броунлоу, чи створюватимуть вони за допомогою Хайда інших літаючих людей, чи Аріель залишиться єдиним. Якщо не створюватимуть, то чи не слід вжити відповідних заходів, щоб Хайда не переманули їхні вороги...

"Чи не вбити Хайда?" — з півслова зрозумів Броунлоу, подумав і сказав:

— Поки що треба вжити заходів, щоб він не пішов від нас. Інших літаючих людей ми не робитимемо. Проте з Аріелем може щось трапитись. Хайд нам ще стане в пригоді. Стежте тільки, щоб і Хайд був ізольований від зовнішнього світу. Зрозуміло?

Пірс кивнув головою і відповів:

— Буде виконано.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

НАЗУСТРІЧ НЕЗНАНІЙ ДОЛІ

Вийшовши від Хайда, Аріель попрямував до гуртожитку доріжкою саду. Він ступав повільно, ніби тільки починав учитися ходити, і так натискував підошвами сандалій, що аж хрустів пісок, яким була посипана доріжка. Він не сумнівався, що за ним стежать.

Аріель усе ще перебував під враженням своїх польотів по кімнаті. Він може літати! Ця думка сповнювала його радісним хвилюванням, причину якого він боявся зрозуміти зараз тут, у саду, при світлі сонця, відчуваючи на собі погляд Бхарави. Аріель глушив, не допускав на поверхню свідомості думок, що, немов радісна пісня, звучали в його душі: "Воля! Визволення!" Він упивався лише відзвуками цієї пісні.

Лише завернувши за ріг, він дозволив собі подумати обережно, щоб думка не перейшла в дію: "Досить захотіти, і я зараз же міг би знятися й полетіти з цієї ненависної школи, від цих жахливих людей!" І він ще старанніше, ще міцніше наступав на хрусткий пісок.

За всі роки перебування в школі Аріель ніколи не відмовлявся від думки вирватися на волю, дізнатися про своє минуле, розшукати рідних.

Незважаючи на заборону і гіпнотичні навіювання, він ночами, залишаючись на самоті, намагався збудити в пам'яті спогади про раннє дитинство, роки до вступу в Дандарат. Іноді картини цього минулого — обривки того, що зберегла пам'ять, — він бачив і в сні, причому сни бували навіть яскравіші, ніж свідомо викликані спогади.

Він бачив зовсім іншу країну, похмуре небо, вуличні ліхтарі, що тьмяно мерехтіли крізь густий сіробурий туман, величезні, мокрі від вогкості та дощу будинки, людей, які раптово виникали і так само раптово зникали в присмеркових клубах туману...

Він сидить в автомашині і дивиться на цей димчастий, вогкий, розпливчастий світ...

І раптом інша картина...

Простора кімната. Величезний камін, у ньому палають дрова. Аріель сидить на килимі і споруджує з кубиків будинок. Поряд на шовковій подушці примостилася білява дівчинка і подає йому кубики. В м'якому кріслі, біля каміна, з книгою в руках, суворо позираючи поверх окулярів, сидить стара жінка в чорній мереживній наколці на сивій голові.

У кімнату заходить чоловік у чорному костюмі. У нього злі, круглі, як у пугача, очі і бридка фальшива посмішка. Аріель так боїться і ненавидить цю людину. Чоловік у чорному костюмі йде по килиму, все ширше посміхаючись, в очах його злість. Він розтоптує будиночок з кубиків, Аріель плаче і... прокидається.

За вікном вимальовуються листя пальми, на глибокому синьому небі — великі зорі... Метушаться кажани... Задушлива ніч, Індія... Дандарат...

Іноді Аріель бачив себе в маленькій задушливій кімнатці. Кімнатка гойдається. За круглим вікном — величезні страшні зелені хвилі. А навпроти Аріеля на дивані ще страшніший, ніж хвилі, чорний чоловік, той, що розтоптав у сні чи наяву іграшковий будиночок...

Інших спогадів про раннє дитинство пам'ять не зберегла. Жахи Дандарата, через які Аріель пройшов, заступили минуле. Але воно живе в душі юнака, як кілька билинок у піщаній пустелі.

Самотність, безрадісне дитинство і юність. Ні рідних, ні друзів... Хіба що Шарад... Бідолаха Шарад! Він стоїть лише біля підніжжя скелі мук. Коли б пощастило його визволити з цього пекла!

"Я можу літати..." Але Аріель зусиллям волі жене геть цю думку і твердо ступає по землі.

— Аріель, дада! — радісно шепоче Шарад, побачивши друга, але одразу ж змовкає, глянувши на суворий вираз його обличчя. Зараз не час для розмови.

Задзвонив гонг. Він скликав на сніданок, і друзі пішли в їдальню мовчазні, не дивлячись один на одного.

Цього дня Шарад дістав кілька зауважень від вихователів за неуважність. День тягся повільно.

Перед заходом сонця до кімнати Аріеля зайшов Бхарава і сказав Аріелю, щоб той не забув узяти в економа новий одяг.

— Завтра о п'ятій ранку я зайду за тобою. Будь готовий. Вимийся, одягнись у нове вбрання.

Аріель покірно схилив голову.

— Як Шарад? — спитав, виходячи, Бхарава.

— Погано оволодіває зосередженням, — відповів Аріель.

— Треба суворіше карати, — сказав Бхарава і, метнувши на Шарада сердитий погляд, вийшов.

Перед сном, як завжди, Аріель примусив Шарада прочитати кілька уривків з священних книг — Шастрів. Він був спокійний, суворий і вимагав, щоб Шарад читав голосно, співуче.

Повз увагу Шарада все ж не пройшло, що Аріель кілька разів зупиняв погляд на вікні. І в цей час по обличчю Аріеля перебігала тінь занепокоєння. Дерева в парку шуміли під поривами вітру, який віщував дощ. Десь далеко гуркотів грім, але на небі ще яскраво блищали зорі. І лише тоді, коли з правого боку блідоту-манна смуга Млечної Путі почала темніти від хмари, що насувалась, Аріель зітхнув з полегкістю. Незабаром почулося шурхотіння перших великих крапель дощу. В темряві мелодійно прозвучав гонг — настав час спочинку.

Шарад захлопнув товсту книгу: Аріель погасив світильник. Вони сиділи на циновці плечем в плече в тиші і в мороку.

Шарад почув, як Аріель підвівся. Слідом за ним встав і Шарад. Аріель обійняв його і трохи підняв.

— Який ти легенький! — прошепотів Аріель і чомусь тихо засміявся. — Хочеш, Шарад, я підніму тебе ще вище?

І хлопчик відчув, як Аріель підняв його майже до стелі, потримав на висоті й опустив. Невже в Аріеля такі довгі руки?

— Лягай, Шарад! — сказав пошепки Аріель.

Вони лягли на циновку, і Аріель зашепотів у самісіньке вухо хлопчика:

— Слухай, Шарад! Хайд зробив з мене літаючу людину. Розумієш, я тепер можу літати, як птах.

— А де ж твої крила, дада? — спитав Шарад, обмацуючи плечі Аріеля.

— Я можу літати без крил. Так, як ми літаємо у сні. Вони, звичайно, хочуть показувати мене людям як чудо. А я... Я хочу полетіти з Дандарата!

— Що ж буде зі мною без тебе, дада? — заплакав Шарад.

— Тихше! Не плач! Я хочу взяти і тебе з собою. Ти легенький, і я думаю, що зможу полетіти разом з тобою...

— Візьми! Забери мене звідси, дада! Тут так погано, так страшно. Я умру без тебе, — шепотів хлопчик.

— Візьму... Чуєш, як шумить дощ? Це добре... Тсс!.. Чиїсь кроки... Мовчи!..

Двері рипнули.

— Ти спиш, Аріель? — почули вони голос Бхарави. — Аріель!

— М-м... — промимрив Аріель, потім, ніби раптом прокинувшись, вигукнув: — Ах, це ви, гуру Бхарава!

— Чому ти не зачинив вікно, Аріель? Поглянь, скільки набігло води на підлогу! — Бхарава зачинив вікно, спустив штори і пішов, нічого більш не сказавши.

Аріель зрозумів: Бхарава стежить за ним, не довіряє. Вікно можна відчинити, але що коли за вікном Бхарава поставив сторожу? Варто підняти штору, і почнеться тривога...

Шарад, лежачи на циновці, тремтів, як у лихоманці. За вікном уже шуміла злива. Удари грому лунали все ближче, частіше, голосніше. Спалахи блискавки крізь світлу штору освітлювали кімнату голубим полум'ям. Аріель стояв біля лутки вікна з насупленим обличчям. Потім він зняв з дерев'яного кілочка на стіні рушник і пошепки сказав Шараду:

— Іди за мною.

Вони підняли циновку-стіну, пролізли у сусідню кімнату, безшумно вийшли в коридор. Тут було зовсім темно. Аріель ішов попереду, ведучи за собою Шарада, який тримався за кінець рушника. Всі спали. Навколо стояла тиша. Вони спускались і підіймались сходами, нечутно проходили довгі коридори, нарешті почали підійматися по крутій дерев'яній драбині.

Аріель відкинув люк, що виходив на дах.

— Сідай мені на спину, Шарад! — прошепотів Аріель.

Шарад заліз йому на спину. Аріель прив'язав його рушником, випростався і глянув навколо. Спалахнула блискавка, і він побачив широкий двір, залитий водою, і виблискуючі, як озеро, корпуси Дандарата, стіни. Вдалині світилися вогні Мадраса, за ним океан. Аріель відчував, як Шарад тремтить у нього на спині.

— Скоро полетиш? — зашепотів Шарад у саме вухо.

Аріеля охопило хвилювання. Невже він і справді зараз підніметься в повітря? Літати в кімнаті було легко, але зараз, в бурю, з Шарадом на спині... Що, коли вони впадуть посеред двору?

Раптом почулись неурочні в цю пору часті сигнали гонга. Тривога!.. Аріель уявив собі зле обличчя Бхарави, згадав його погрози і злетів над дахом.

Він відчув запаморочення. Думки плутались.

Як літак, що робить коло над аеродромом, перш ніж лягти на курс, Аріель пролетів над дахом. На подвір'ї вже кричали, прогримів постріл, замиготіли вогні ліхтарів, у вікнах спалахнуло світло ламп.

Крізь потоки дощу Аріель кинувся вперед, летячи для полегшення за вітром, який дув з південного заходу.

Внизу швидко промайнув двір, плоскі дахи, парк, стіни...

Аріеля зносило вітром до океану. Ліворуч, у спалахах блискавки, виднілися пасма гір, попереду — вогні Мадраса. У форті Сен-Джордж палало вогненне око маяка,

Аріель летів тепер над піщаною рівниною так низько, що бачив рисові поля. І знову пісок... Дощ шмагав по тілу, у вухах висвистував вітер, розвіваючи волосся.

Під ними, виблискуючи вогнями, проповз поїзд. В океані виднівся пароплав. Наближаючись до порту, він давав довгі гудки.

Ось і Мадрас. Брудна річечка Кувам, що вийшла з берегів від зливи. Вузькі, криві вулиці "Чорного міста". Низькі цегляні будинки вперемеж з бамбуковими халупами. Європейська частина міста була добре освітлена. Аріель і Шарад чули гудки автомобілів, дзвінки трамваїв. Над міськими дахами височів купол обсерваторії, палац набоба.

Вони пролетіли над ботанічним садом. При світлі ліхтарів і спалахах блискавиць можна було розрізнити горіхові та фінікові пальми, індійські смоковниці, що пускають коріння з гілок, бамбукові гаї, кофейні дерева.

З садової доріжки почулися крики здивування. Аж тут Аріель зрозумів, яку необережність робить, пролітаючи над містом. Але й сам

він був так ошелешений польотом, що думки його плутались. Іноді йому здавалося, що все це відбувається уві сні. Шарад щось кричав, але Аріель за шумом дощу й вітру не міг розібрати його слів. Нарешті Шарад крикнув йому у вухо;

— Нас бачать люди, дада!

Замість відповіді Аріель круто повернув на захід, до гір.

Він відчував, що сили залишають його. Все тіло вкрилося потом, він важко дихав. Але треба відлетіти якнайдалі від Дандарата, Мадраса.

Гроза минала, дощ ущухав, але вітер дув сильно. їх знову почало зносити до океану. Там вони можуть загинути. І Аріель напружив останні сили. Він відчував на своїй спині теплоту тіла маленького друга, який міцно тримався за нього. Будь-що врятувати його і себе!

Так летіли вони серед бурі й мороку назустріч незнаній долі.

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

БОДЕН І ХЕЗЛОН

Контора адвокатів Бодена й Хезлона — Лондон, Сіті, Кінг-Вільям-стріт — містилась біля самої церкви Марії Вулнот.

Із вікна контори можна було бачити в ніші статую мадонни, що потемніла від лондонських туманів і кіптяви, а дзвін церковного годинника заглушав навіть шипіння і кашель старовинного конторського годинника в. чорному, з'їденому жучком футлярі такого величезного розміру, що в ньому могли б уміститись і Боден і Хезлон — сухенькі, бриті старички в старомодних сюртуках, схожі один на одного, як брати-близнята.

Тридцять років сиділи вони один навпроти одного за конторками музейного вигляду, відділені од клерків скляною перегородкою. Крізь скло вони могли стежити за службовцями і разом з тим розмовляти про секретні справи фірми, не боячись ушей клерків. А втім, говорили вони зовсім мало, розуміючи один одного з півслова.

Прочитавши листа, Боден робив на його куточку таємничу позначку і передавав Хезлону. Той, у свою чергу, перечитував папір, дивився на ієрогліф, кивав головою і писав резолюцію для клерків. Тільки в поодиноких випадках їх думки розбігались, але й тоді досить було кількох коротких слів або уривчастих фраз, щоб дійти згоди.

Це була стара відома фірма, що спеціалізувалася в справах про спадщину, духівниці та опіку і приймала лише багатих клієнтів. Не дивно, що Боден І Хезлон нажили на цьому чималенький капітал, розміри якого значно перевищували законні норми гонорару. Та цей бік справи залишався таємницею фірми, таємницею, що зберігалась у гросбухах за товстими стінами вогнетривких шаф.

У цей рідкісний для Лондона сонячний ранок містер Боден, як завжди, першим розбирав кореспонденцію і перекидав прочитані папери на конторку свого компаньйона.

У куточку цупкого голубуватого конверта стояв поштовий штемпель Мадраса. Боден швидко розірвав конверт і заглибився в читання листа, все міцніше стискуючи свої тонкі, сухі губи.

Закінчивши читати, він увімкнув радіо. Голос диктора повідомляв біржові курси, але Боден не слухав його. Радіо було ввімкнуте лише для того, щоб клерки через скляну перегородку не змогли почути жодного слова з того, що говоритимуть Боден і Хезлон. Очевидно, мала відбутися дуже важлива нарада, і Хезлон втупився в Бо-дена своїми круглими, як у пугача, вицвілими очима.

Але диктор марно старався: Боден ще нічого не говорив. Він мовчки перекинув лист Хезлону, який з великою увагою прочитав його і спрямував погляд своїх білястих очей в очі компаньйона. Так вони просиділи деякий час, немовби ведучи мовчазну розмову,

І справді, за ці хвилини вони багато сказали один одному, точніше — кожен з них думав про одне й те саме, освіжаючи в пам'яті обставини однієї з найвигідніших, але й найскладніших своїх справ — справи Гальтона.

Кілька років тому помер старий клієнт Бодена і Хезлона — багатий землевласник і фабрикант баронет Томас Гальтон. Після нього залишились малолітні діти — Аврелій і його сестра Джейн. За духівницею, все величезне нерухоме майно Томаса Гальтона і левина пайка рухомого переходила до його сина Аврелія; опікунами до повноліття спадкоємців призначалися Боден і Хезлон. Для них ця опіка була справжнім золотим дном. Вони разом з членами опікунської ради так спритно порядкували майном, що з року в рік збільшували свої власні багатства. Але їх думка не могла примиритися з тим, що як тільки спадкоємці стануть повнолітніми, це джерело прибутку має вичерпатись і до Аврелія перейде хоча й набагато зменшене, але все ж значне майно. А в разі смерті Аврелія до його повноліття майно перейшло б у спадщину його сестрі Джейн, а вона була старша за свого брата, і кінець опіки настав би ще раніше — як тільки дівчина досягла б повноліття. Тому для спритних опікунів найвигіднішим було, щоб Аврелій жив, але виявився б недієздатним навіть і тоді, коли б став повнолітнім. Юридично це було б можливо в тому разі, якби Аврелій виявився душевнохворим і це було визнано встановленим порядком. На це й спрямували свої зусилля Боден та Хезлон. Вони вже не раз віддавали своїх підопічних у будинки для божевільних, де підкуплені ними лікарі вміло робили з нормальних дітей душевнохворих. Проте коштувало це не дешево. В мадраській школі Дандарат знайшлися більш покладливі люди, а наслідок, як відомо було Бодену і Хезлону, виходив той самий. Мадраська школа була вигідна ще й тим, що Індія знаходилась далеко, і тому опікунська рада, з якою, правда, Боден і

Хезлон жили мирно, і, головне, підростаюча Джейн не могли стежити за долею Аврелія. І його в ранньому дитинстві сам Боден відвіз у Дандарат. Але оскільки ця школа офіціально не існувала, то в опікунських звітах фігурувала міфічна школа — санаторій для нервовохворих дітей. Бланки, підписи і звіти цієї школи фабрикувались Дандаратом.

Привізши маленького Аврелія у Дандарат, містер Боден мав тривалу бесіду з директором школи Пірсом-Бхаравою і дав йому вказівки: життя і фізичне здоров'я Аврелія Гальтона треба зберегти будь-що. Щождо нервової системи і психіки, то вони мають бути розладнані вкрай. Загальноєвропейської освіти Аврелію ні в якому разі не давати. Розумово не розвивати. Ніяких практичних знань, ніякої обізнаності з життям. Якщо не вдасться довести до божевілля, тримати його принаймні в стадії інфантилізму — на ступені розвитку дитини.

Пірс швидко зрозумів, що від нього вимагають, і обіцяв зробити з Аврелія класичного ідіота. Не так швидко, та все ж домовились і про гроші.

Цілком задоволений, Боден повернувся в Лондон. Весь звіт компаньйонові про поїздку складався з двох слів: "Ол райт!" — і Хезлон більше ні про що не питав.

Пірс двічі на рік надсилав Бодену і Хезлону офіціальні звіти для опікунської ради і неофіціальні повідомлення.

Спочатку вони були дуже втішні. Але згодом почали з'являтися такі фрази: "Аріель-Аврелій, на жаль, виявився важким учнем", — і компаньйони чудово розуміли, що це означає.

Але вони не втрачали надій. У крайньому разі, якщо Аврелій і не стане божевільним, все ж неважко буде дістати визнання його недієздатності. Боден і Хезлон у кожному звіті опікунській раді писали про розумову відсталість, дефективність свого підопічного. Коли ж він

повнолітнім юнаком з пушком на губах з'явиться перед лікарською експертизою, опікунською радою і судом і не зможе відповісти на звичайні запитання: "Який сьогодні день, якого місяця, скільки вам років, якої ви національності, віросповідання тощо?" і на кожне запитання відповідатиме незмінне: "Я не знаю", — його недоумкуватість стане очевидною для всіх. Решту докінчать дружні взаємини з судовомедичними експертами і членами опікунської ради.

Так минали роки. До повноліття Аврелія залишилося кілька місяців, коли надійшов лист, що змусив Бодена ввімкнути репродуктор.

Пірс повідомляв про те, що курс навчання в школі Дандарат Аврелій закінчив, але він, звичайно, може залишитися в ній до повноліття.

Оскільки "розумовий стан Аврелія-Аріеля Гальтона, на жаль, залишає бажати кращого", то він, Пірс, змушений був піддати Аріеля спеціальному лікуванню за методом професора Хайда, "містери Боден і Хезлон знають, який це досвідчений лікар і глибокий учений. На превеликий жаль, навіть втручання професора Хайда не змогло помітно вплинути на розумові здібності Аріеля, але дослід все ж не минув безрезультатно: Аврелій несподівано для всіх і самого містера Хайда дістав незвичайну і воістину чудову здатність, в яку важко повірити, якщо не бачити її на власні очі: здатність підійматися в повітря без будь-якого апарата. Цей божественний дар робить Аріеля надзвичайно корисним для великої мети, яку ставить перед собою наша організація".

В чернетці Пірс спочатку написав був "неоціненним", але потім виправив на більш обережне: "надзвичайно корисним".

"І якщо шановні містери Боден і Хезлон не заперечують, то ТТ і ТОЗ (що означало Теософічне товарист о і Товариство окультних знань) готові негайно використати Аріеля в своїх намірах, певна річ, після того, як він буде визнаний недієздатним".

Нарешті старання диктора знадобилось: присунувшись до Хезлона, Боден сказав:

— Чи не збожеволів бува Пірс?

— Це трапляється з тими, хто має справу з ненормальними, — відповів Хезлон, кивнувши головою.

— Як би воно там не було... — і, не доказавши, Боден почав щось швидко писати на телеграфному бланку. Написавши кілька рядків, він передав Хезлону бланк, той прочитав:

"Ніяких кроків до одержання наших вказівок. Вживіть усіх заходів охорони. Боден, Хезлон".

Хезлон кивнув головою і передав клеркам через віконце телеграму, надписавши адресу.

— Мабуть, одному з нас доведеться поїхати, — сказав Хезлон.

— Доведеться, — погодився Боден.

І компаньйони, втупившись один в одного, обмірковували нову ситуацію.

— Джейн... — після паузи сказав Боден, спрямовуючи думку свого компаньйона.

— Так, — відповів той.

І вони поринули в розмірковування, глибині яких могли б позаздрити йоги.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

ПЕРЕШКОДА

Обмірковуючи будь-яке питання, що стосувалося доті Аврелія, опікуни не могли не думати про Джейн. Вона була його сестрою і можливою спадкоємицею. Та головне — вона була Джейн. її характер завдавав опікунам багато прикростей і неприємностей. Для них вона була перешкодою, вічним клопотом. Боден і Хезлон ненавиділи її.

Ще в дитинстві Джейн відзначалась норовистістю ї непокірністю. Коли ж вона підросла, то почала виявляти до опікунів явну недоброзичливість і недовіру. Бо-ден і Хезлон з часу від'їзду Аврелія до Індії намагались переконати дівчину, що її брат — душевнохворий, що він лікується і побачення з ним неможливе, бо це пошкодило б йому. Але вона вперто повторювала: "Я не вірю вам. Де ви його ховаєте? Я хочу його бачити".

Поки Джейн перебувала під опікою, Боден і Хезлон сяк-так справлялися з нею. Але вона була старша за Аврелія, кілька місяців тому настало її повноліття, яке вона ознаменувала актом чорної невдячності по відношенню до опікунів: для управління своїм майном Джейн запросила найлютішого ворога і конкурента Бодена та Хезлона — адвоката Джорджа Доталлера — і видала йому повну довіреність на ведення всіх своїх справ. Від Джейн і Доталлера тепер можна було чекати всіляких каверз і неприємностей.

Тільки вчора вона зробила безтактний вчинок, що обурив шановних компаньйонів до глибини душі: з'явилася до них у контору разом із своїм новим порадником і зчинила справжній скандал, голосно вимагаючи — так, що могли чути клерки, — вказати місцеперебування брата і загрожуючи звернутися до суду.

Боден з обуренням протестував "проти цього грубого втручання в їх опікунські права".

— Про свої вчинки ми зобов'язані давати звіт лише опікунській раді, — сказав він.

— В такому разі я сама звернусь до опікунської ради і змушу її повідомити, де перебуває мій брат! — вигукнула дівчина і, навіть не подавши руки, пішла з своїм адвокатом.

І Джейн може добитися свого. Вона не зупиниться й перед тим, щоб поїхати в Індію на розшуки брата. А що як знайде його в ролі якоїсь літаючої людини під антрепризою теософів і окультистів? Який скандал тоді буде! Треба будь-що затримати її від'їзд, а тимчасом...

Боден відвів погляд од очей свого компаньйона і швидко настрочив текст нової шифрованої телеграми Пірсу:

"Аврелія сховати в надійному місці. Будьте готові до приїзду його сестри. Боден, Хезлон".

Пірс знає всі обставини. Боден ознайомив з ними Пірса ще тоді, коли привозив Аврелія.

В опікунській раді Джейн може дістати тільки адресу вигаданої "школи-санаторію для нервовохворих дітей". Звичайно, вона не знайде цієї школи. Та коли б дандаратівці здуру почали показувати літаючу людину, то звістка про таке чудо, звичайно, облетіла б не тільки всю Індію, але й весь світ, і, перебуваючи в Індії, Джейн, напевне, захотіла б побачити це чудо. Припустімо, Аврелія вона не впізнає, він уже майже повнолітній юнак, а бачила вона його дитиною. Та все ж треба виключити всяку можливість їх зустрічі.

Не встиг Боден перекинути Хезлону бланк телеграми, як клерк простягнув через віконце руку і поклав на стіл Бодена тільки що одержану телеграму, передану по радіо:

"Аврелій сховався. Організовуємо розшуки. Пірс".

Спочатку Боден навіть нічого не зрозумів. Не встиг він надіслати телеграму з наказом сховати Аврелія, як одержує повідомлення про те, що Аврелій сховався. Схований, можливо? Телеграфна помилка? Але фраза "організовуємо розшуки" говорила про інше.

— Полетів-таки! Роззяви! — просичав Боден і шпурнув телеграму таким розпачливим жестом, що вона мало не влучила в обличчя Хезлону,

Хезлон прочитав, і вони знову, мов сичі, втупилися один в одного.

Поїздка в Індію ставала неминучою. А це недешево коштує.

Мабуть, доведеться витратити немало грошей на розшуки Аврелія.

Ні Боден, ні Хезлон не любили витрат, хоч би й за рахунок Аврелія. Адже його рахунок — їх рахунок. Чи не можна перекласти ці витрати на інших? І Боден ще раз сказав:

— Джейн.

— Так, — обізвався Хезлон, думки якого завжди йшли паралельно думкам Бодена.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

ЛЮДСЬКИЙ МУРАШНИК

Міс Джейн була дуже здивована, коли ввечері того ж дня до неї з'явився Боден.

"Очевидно, погроза вплинула", — подумала вона, запрошуючи відвідувача сідати.

— Ми з вами вчора трохи посварилися, Джейн, — сказав Боден, сідаючи. — Але ви повинні зрозуміти мене. Я ж не один. Коли б я задовольнив вашу вимогу і дав адресу Аврелія, мій компаньйон міг би образитись, вважаючи, що ви не довіряєте йому, — про себе я не кажу, — якщо хочете переконатися, в яких умовах перебуває ваш брат...

— Мені абсолютно байдуже, образиться чи не образиться ваш компаньйон. Я сестра і маю право знати все про свого брата і бачити його, — заперечила Джейн.

— Точнісінько так думаю і я, — примирливо сказав Боден. І, помовчавши, вигукнув: — Послухайте, Джейн! Мені дуже тяжко, між нами вийшло непорозуміння.

— Хто ж у цьому винний, містер Боден?

— Коли ми приховували досі від вас місцеперебування вашого брата, то робили це лише через наполягання лікарів. Вони вважають, що ваша зустріч з братом могла б шкідливо відбитися на його здоров'ї. Для нього небезпечні будь-які хвилювання, навіть радісні.

— Я не вірю вам.

Боден зітхнув — він мав вигляд людини, яку незаслужено ображають.

— Та зрозумійте ж. що вдовольнити вашу примху...

— Примху? Бажання сестри дізнатися про долю свого брата ви називаєте примхою?

— Але, виконуючи ваше бажання, я можу завдати шкоди Аврелію, за якого відповідаю як опікун. А відмовляючи вам, викликаю ваш гнів і ваші підозри. Від цього терплять ім'я, честь і гордість нашої фірми. Нехай же буде по-вашому. Ви вже повнолітня, і ви сестра Аврелія. Ви можете відповідати за свої вчинки. Я скажу вам, де перебуває Аврелій, але при одній умові. Якщо ви поїдете до нього, я обов'язково буду присутнім під час вашого побачення. До цього мене змушує мій обов'язок опікуна.

Джейн не хотілося їхати з Боденом, але його пропозиція спрощувала справу: з ним можна буде легше і швидше знайти брата, і вона не заперечувала

— Оскільки ця поїздка, — говорив далі Боден, — вимагає часу і витрат, а влаштовується вона для задоволення вашої прим... вашого бажання...

— Я й візьму на себе всі витрати, — жваво відповіла Джейн, — не лише ваші, але й витрати містера Доталлера, що поїде зі мною.

Боден скривився. Знову цей Доталлер! Але опікун знав Джейн: заперечувати їй — марна річ! І він змушений був погодитись.

— Замовити квитки на океанський пароплав? — спитав він.

— Я замовлю сама, і не на пароплав. Ми полетимо аеропланом.

— Нетерплячка взяла? Це дорого обійдеться.

— Мені, а не вам.

Боден подумав. Він побоювався летіти аеропланом. Але чим швидше прибудуть вони до Мадраса, тим краще. Про втечу, вірніше "відліт" Аврелія, він нічого не сказав. Це було надто незвичайно, неймовірно. Може, Пірс і справді збожеволів. Тим паче необхідно розслідувати все на місці.

— Це дорого обійдеться, — повторив Боден. — Дорога далека.

— Франція? Швейцарія? Італія? — спитала Джейн.

— Індія, — відповів Боден.

— Індія! — з подивом вигукнула Джейн. — Так, це не близько. — Вона трохи подумала. — Все одно, тим паче. Я зафрахтую пасажирський аероплан.

Коли Боден пішов, Джейн глибоко задумалась. Так он куди Боден і Хезлон запроторили її брата! Це неспроста. Індія! З її жахливим для європейців кліматом, пропасницями, чумою, холерою, зміями, тиграми... Це майже все, що знала Джейн про Індію.

Вона зайшла в бібліотеку і почала відбирати книги. Охоплена нетерпінням ознайомитись з цією країною, вона розкривала наугад сторінку за сторінкою і читала. Голова сповнювалась якимсь сумбуром. Усе було таке складне, незвичайне, незрозуміле... Змішання рас, змішання племен, мов, наріч, каст, релігій... Смагляво-шкірі арійці, індуси, кофейні дравіди, ще темніші тубільці...

Арійські мови — хіндустані, бенґалі, маратхі, дравідські — телугу, таміль, тібето-бірманські... Понад двісті наріч... Касти — брамінів-жерців, кшатріїв-воїнів, вайші-їв-торговців, промисловців і шудра-землеробів, з внутрішніми кастовими підрозділами, кількість яких досягає 2378... Касти спадкових лікарів, кондитерів, садівників, гончарів, астрологів, скоморохів, акробатів, поетів, бродяг, плакальників, жебраків,

могильників, катів, збирачів коров'ячих кізяків, барабанщиків... І у всіх у них, мабуть, свої костюми. Яка строкатість!.. "Чисті касти" — кондитерів, продавців пахощів, продавців бетелю. Це що таке?.. Цирульників, гончарів... Усі вони ворогують між собою, бояться доторкнутися один до одного... Каменярі ставляться з презирством до сажотрусів, сажотруси — до чинбарів, чинбарі — до облуплювачів падла. Саме дихання парії оскверняє на відстані 24-38-46 і навіть 64 кроків. Найбільше оскверняє дихання облуплювачів падла... Браміни, буддисти, християни, магометани... Нескінченні секти і релігійні товариства... "Тридцять три мільйони богів". Шість мільйонів вдів. Чому так багато? Ах, ось: вдови в Індії не мають права вдруге виходити заміж. В тому числі сто тисяч вдів, що мають менше як десять років і триста тисяч — менше як п'ятнадцять... Вдовам голять голови, ламають скляні браслети на руках і ногах, родичі чоловіка відбирають у них коштовності. Моторошне життя напівтюрми-напівтрауру... Багато хто з вдів не зносять цього і кінчають життя самогубством...

Про нову Індію, про нових людей, нових жінок у книгах Джейн нічого не було сказано. В неї склалося жахливе уявлення про цю країну як про величезний хаотичний у своєму копошінні людський мурашник. І серед трьохсот мільйонів чорних, шафранових, "кофейних" мурашок десь загубився її брат... Джейн навіть здригнулась і, кинувши книги, викликала по телефону Доталлера.

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

БЕЗДОМНІ ЖЕБРАКИ

Аріель задихався. Краплини дощу змішувалися з краплинами поту. Він відчував, що не має сил більше летіти з вантажем на спині. Треба перепочити.

У нічному мороку під ним чорнів ліс, біля якого виднівся світліший простір, очевидно піски.

Вони спустились біля струмка, поряд з баньяновим деревом, повітряне коріння якого, сповзаючи вздовж стовбура, утворило біля його підніжжя темну сітку сплутаних кілець. Молода поросль бамбуків оточувала дерево. Це був затишний куток, де вони могли відпочити, не боячись, що їх хто-небудь побачить.

Важко дихаючи, Аріель розв'язав рушник. Шарад зіскочив з спини і одразу ж упав на землю перед Аріе-лем, намагаючись обняти його ноги і віддаючи божеські почесті своєму рятівникові.

Аріель сумовито посміхнувся і сказав, підводячи хлопчика:

— Я не бог, Шарад. Ми обидва з тобою бідні, злиденні втікачі. Ляжмо ось тут і відпочиньмо. Ми далеко відлетіли.

Шарада трохи розчарували пояснення Аріеля, Добре мати другом бога. Але він був занадто стомлений, щоб роздумувати над усім цим.

Вони забралися в гущавину коріння, не думаючи про небезпечних змій і комах. Аріель дбайливо підстелив під голову Шарада згорнутий рушник, і хлопчик одразу ж міцно заснув.

Аріелю, незважаючи на величезну втому, не спалося. Він був дуже схвильований.

Вітер розігнав хмари. На небі засяяли великі зорі. Місяць заходив за темний ліс. Останні легкі білі хмарки пропливали перед диском місяця, ніби нічні чари. Звідкись, можливо з недалекого саду, долинав незнайомий, солодко-пряний аромат квітів. Він проникав аж до неспокійного серця, збуджуючи тривогу при думці, що десь близько можуть бути люди.

Новий порив вітру зірвав з землі пасмо білого туману.

І Аріель, на своє невдоволення, побачив, що перебувають вони далеко не в безлюдній місцевості. За піщаною смугою чорною сталлю виблискувала річка. Вогники прив'язаних до причалу човнів мерехтливо відбивалися в ній, а весь морок, здавалося, тепер зосередився в густому листі дерев на протилежному березі. Місяць сховався за лісом. І лише якась велика зоря, можливо планета Юпітер, ніби страж ночі, серед безлічі дрібніших зірок, що обсипали небо, стежила за сонною землею.

Ця тиха картина заспокоювала. В Аріеля почали злипатись повіки. Не випускаючи з руки теплу руку Шарада, Аріель задрімав, притулившись до змієподібного коріння.

В напівсні його уява малювала нові країни, якісь неясні, невідомі краї, де під чистими небесами дні схожі на погляди широко розкритих очей, а ночі — на полохливі тіні, що тремтять під опущеними віями, де змії не жалять, а люди не мучать і не убивають одне одного. Чи він читав про це? В книзі життя, а може — в бенгальського поета? Сон сну...

Щось закололо в очі. Аріель розплющив їх і побачив старе джамболянове дерево, листя якого було оповите тонким серпанком ранкового туману. Крізь нього просвічувало червоне проміння сонця, що тільки-но сходило. Роса на бамбукових заростях виблискувала золотом.

Зліва десь линула пісня. Аріель повернув голову. Між стовбурами виднівся ставок, оточений кокосовими пальмами, його кам'яні сходи спускалися аж до води.

В ставку огрядний чоловік робив ранкове обмивання. Він затикав вуха і занурювався у воду потрібну кількість разів. Поряд з ним, мабуть, брамін, що боявся осквернитися навіть в очищаючій воді, відігнав долонями з поверхні сміття і потім одразу занурився. Третій не наважувався навіть увійти в ставок: він обмежився тим, що намочив рушник і віджав воду собі на голову. Одні повільно спускалися сходами, другі, бурмочучи ранкову молитву, кидались у ставок з верхнього

східця. Треті розтирали на березі тіло, четверті міняли купальну білизну на свіжу, поправляли зборки. Дехто збирав у лузі квіти.

В дальньому кінці ставка качки ловили водяних слимаків і чистили пера.

Аріель думав, що опустився в джунглях, але виявилось, що навколо скрізь були люди.

Залітали бджоли, почулися пташині голоси, з ріки долинали пісні. Шарад усе ще спав.

Аріель узяв з калюжі жменю глини і почав натирати своє обличчя, шию, руки й ноги.

Десь, можливо в храмі, задзвонив гонг. Знайомий звук одразу ж розбудив Шарада. Він поквапливо сів, нічого не тямлячи, озирнувся навколо, побачив незнайому обстановку і шоколадного кольору юнака, який ласкаво посміхався.

Шарад злякався і хотів уже заплакати.

— Не бійся, Шарад, це ж я, — лагідно сказав Аріель.

Шарад упав перед ним на землю. Вчора Аріель літав, сьогодні з білого перетворився на темношкірого дравіда. Тільки бог здатний на це.

— Встань-но, Шарад! Поглянь, я вимазався глиною, щоб не звертати на себе уваги білим кольором шкіри. Пам'ятай: ми з тобою жебраки, які ходять по дорогах і просять милостиню.

— Ходять? А чому не літають? Літати так цікаво.

— Бо коли я літатиму, мене зловлять, як птаха, і посадять у клітку.

— А ти їх самих оберни на птахів або на собак, дада! — вигукнув Шарад.

Аріель засміявся, махнув рукою.

— Ходімо, Шарад.

Вони вилізли із свого сховища і побрели по дорозі, зритій нічною зливою. В ранковому сонці калюжі виблискували, як червоне золото.

Уздовж дороги тяглась колюча загорожа із сеору, за нею — невеликий ставок, вкритий зеленими водяними рослинами. Чорний бородатий чоловік стояв по пояс у воді і чистив зуби обгризеним кінцем гілки. Він байдуже поглянув на Аріеля й Шарада, не перериваючи свого заняття.

Дорогою пройшов високий кабулівала — житель далеких гір — у широкій халамиді. За спиною в нього теліпався мішок, у руках він тримав корзини з виноградом, ізюмом, горіхами. Він поспішав на сільський базар.

Аріель і Шарад зійшли з дороги, як парії, стали навколішки і заспівали.

Кабулівала поставив одну корзину на землю і кинув жебракам гроно винограду. Аріель і Шарад уклонились до землі. Коли він пішов далі, Шарад підбіг до виноградного грона, жадібно схопив його й приніс Аріелю. Повільно пройшов буйвол, запряжений у скрипучий віз. На шиї в нього сидів голий хлопчик. Голова в нього була брита, лише на тім'ї чорнів клаптик волосся. Старик, що лежав на возі, побачив жебраків, кинув Шара-дові рисовий коржик,

— От ми й ситі, — промовив Аріель.

Поснідавши, вони поплентали вздовж дороги. Попереду, в гаю гуавових дерев, виднілися криті дерном халупи, їх стіни були вимазані глиною. На лузі, недалеко від села, вже шумів базар. Продавці фруктів, сиру, холодної води, гірлянд із квітів, риби, сушених квітів голосно закликали перехожих, напівголі діти юрмилися біля продавців іграшок — свистків з пальмового листя, розмальованих паличок, дерев'яних тріскачок, скляних ляльок.

Під деревом баель сидів сухий, як скелет, у величезній чалмі індус і грав на сопілці, надувши щоки. З його плоского кошика, хитаючи головами, підіймалися змії.

Натовп на значній відстані оточував заклинателя змій. Худенький хлопчик обходив глядачів з дерев'яною мискою, і селяни кидали дрібні монети не більше анна . Рупії водилися лише в кишенях найбагатших селян.

Поряд сидів інший заклинатель змій — опасистий чоловік з чорною бородою. Граючи на довгому, потовщеному на кінці фаготі, він так надимав щоки, що здавалося, вони ось-ось луснуть. Жінки в барвистих сарі, в чадрах, з дзвінкими браслетами на руках і ногах юрмилися біля продавців шарфів і кольорових тканин.

— Добрі панове, пожалійте мене! Боже, поможи вам! Дайте мені жменьку від свого багатства, — просив сліпий жебрак з дерев'яною мискою в руках.

Звивалися акробати, співали жебраки, звучали флейти, гриміли барабани, мекали кози, ревіли осли, кричали діти...

— Чай чурі, чай?2 — співуче закликав жінок продавець скляних та мідних зап'ясть.

У Шарада загорілись очі. Він тягнув за руку Аріеля до натовпу дітей, що оточували нехитрі іграшки. Із заздрістю подивився Шарад на маленьку дівчинку, яка, забувши про все на світі, пронизливо свистіла в тільки-но куплений червоний свисток.

Аріель також був захоплений видовищем. Після мертвотної тиші і одноманітності життя Дандарата це сліпуче світло, різноголосий гамір, яскраві, строкаті барви, рух людей, гарячий вітер, що рве шарфи, поли сарі і чадри, прапори, листя дерев вливали в нього незнайоме збудження, паморочили голову. Як і Шарад, він сп'янів од життя, що відкривалося перед ним.

Заглушуючи гамір, з дороги раптом почувся різкий звук автомобільного гудка. Пробиваючись крізь натовп, до базару повільно під'їжджала забризкана багнюкою машина, В ній сиділо кілька сагибів-англійців у білих європейських костюмах.

До Аріеля повернулась уся його обережність. Він міцно стис руку Шарада.

Автомобіль зупинився. Два сагиби з фотоапаратами врізались у натовп, який шанобливо розступався перед ними, залишаючи широкий прохід. Вони йшли прямо до Аріеля.

"Погоня!" — з жахом подумав Аріель і потяг Шарада до гаю. Але не так легко було пробитися крізь густий натовп, а сагиби вже наближалися до них. Вони озиралися на всі боки, ніби шукаючи когось.

Аріель схопив Шарада і злетів у повітря.

Вибух пекельної машини не вчинив би в натовпі більшого переполоху. Весь базар ніби злився, як одна істота, в спільному крикові подиву й жаху. Багато хто попадав на землю, прикриваючи голову плащами і руками. Заклинатель змій упустив довгу сопілку з рук, і вона

впала в кошик, змії зашипіли і почали розповзатися. Живі драбини акробатів розсипалися, наче карткові будиночки. Перукар залишив клієнта і з ножицями та гребінцем стрибнув у ставок. Люди душили і штовхали одне одного, перекидали корзини, намети, лізли під вози. Хлопчаки нестямно плескали в долоні і верещали.

Сагиби стояли з розкритими ротами і закам'янілими обличчями.

Коли переполох трохи пройшов, один з сагибів, містер Лінтон, сказав своєму супутникові:

— Тепер, містер, ви не заперечуватимете, що левітація існує?

— Воістину Індія — країна чудес, — відповів той, — якщо... якщо тільки ми не стали жертвою масового гіпнозу. Дуже шкода, що мені не пощастило сфотографувати політ. Але я був так приголомшений...

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

ВІДВЕРТО, АБО ОБОЄ ДОБРІ

Містер Лінтон надіслав у мадраську газету повідомлення про незвичайну пригоду, свідками якої були кілька сот людей. Статтю надрукували з приміткою від редакції:

"Наш спеціальний кореспондент побував на місці пригоди і опитав свідків, які підтвердили факти, наведені в статті містера Лінтона. Очевидно, ми маємо справу з спритним фокусом або ж з новим безкрилим літальним апаратом. Подальші розслідування цієї загадкової справи ведуться. Особа літаючої людини і хлопчика, що її супроводжує, не встановлена".

Це повідомлення було передруковане іншими газетами і викликало великий галас і суперечку. Індуські газети прогресивного релігійного товариства сміялися з легковірних:

"Чи може здравомисляча людина двадцятого віку повірити, що якийсь юнак серед білого дня, на очах натовпу, хапає хлопчика, як шуліка курча, і летить з ним геть?"

Більшість свідків, треба сказати, була впевнена в тому, що юнак викрав дитину.

А газети і журнали брамінських консервативних "правовірних" сект використали цю незвичайну історію для посилення релігійного фанатизму. Вони писали про великі таємниці йогів, про левітацію, про чудо, видаючи невідомого юнака мало не за нове втілення божества, яке з'явилось на землю, щоб зміцнити підупадаючу релігію і присоромити маловірних.

Англійські теософічні газети утримались від висловлення своїх думок, чекаючи директив з лондонського центра. Але редактори схилялись до того, що в інтересах англійського владарювання в Індії, мабуть, вигідніше підтримати версію про чудо. Розбрат і чвари, які зчинилися серед індійського населення, в усякому разі були "позитивним" явищем: чим більше в народі розбрату і чвар, тим легше керувати ним.

Великий учений — бенгалець Рагупатї на запит "Брамо-Самадж" ухилився від прямої відповіді: "Вчений може висловити свою думку лише про ті факти, які він сам міг перевірити в належних умовах. Можу лише сказати, що мені ніколи не доводилось бути свідком левітації і сучасна наука не має навіть гіпотетичних пояснень можливості подібних явищ".

Коли Бхарава-Пірс прочитав замітку про випадок на ярмарку, він схопився за голову.

"Це Аріель і Шарад. Ось куди вони залетіли!" І Пірс з жахом думав про скандал, який зчинить Броунлоу.

Гроза не примусила себе чекати.

Того ж дня містер Броунлоу з'явився до Пірса. Таким лютим Пірс ще ніколи не бачив главу індійських теософів.

Броунлоу мало не побив Пірса, загрожував викинути його з Дандарата, називав йолопом і роззявою.

— Ви взяли відповідальність на себе. Тепер на себе і нарікайте. Де ваш хвалений ланцюжок гіпнозу, який тримає Аріеля міцніше, ніж залізні ланцюги? Що тепер ми скажемо Бодену і Хезлону? Що відповімо лондонському центру? Як примусимо замовчати газети, які зчинили страшенний галас? Випустити такий козир із своїх рук!

Коли Броунлоу стомився кричати і трохи заспокоївся, Пірс сказав:

— Зате тепер ми знаємо точно якщо не місце, то хоч район, у якому перебуває Аріель. Вій залетів не так далеко, як я сподівався. Мабуть, з вантажем Аріель не може літати швидко, а Шарада він не покине. І ми піймаємо їх...

— Піймаємо! — перебив його Броунлоу — Піймаємо птахів, що вилетіли з клітки. Для цього довелося б усіх ловців зробити літаючими, як Аріель, а це неприпустимо.

— Проте ловлять люди птахів сильцями-кормушками, — заперечив Пірс. — Аріель і Шарад мусять пити і їсти. Ми розішлемо, коли треба буде, сотні людей, пообіцяємо винагороду селянам, оповістимо населення. Признаюсь, Аріель обдурив1 перехитрив мене. В цьому я винен. Але хто б міг подумати, що він уміє так артистично прикидатися? Моя вина, і я не пошкодую своїх власних грошей, щоб виправити цю

помилку. Допоможуть і Бо-ден та Хезлон. Я вже повідомив їх і одержав телеграму: Боден летить сюди аеропланом. А коли Аріель і Шарад знову потраплять до нас, неважко буде підкупити газети й свідків і всьому цадати характеру жарту, містифікації, вигадки. Коли ж усе це забудеться...

— Ми почнемо демонструвати Аріеля і змусимо згадати всю цю історію. Ні, літаюча людина втрачена для Дандарата. Аріеля й Шарада треба спіймати, але тільки для того, щоб не стало відомо про Дандарат, про те, що являє собою наша школа, її можуть закрити, а нас...

— А нас посадять на лаву підсудних? До цього, сподіваюся, справа не дійде. Лондон не допустить. Це скомпрометувало б не тільки віце-короля Індії, але й уряд метрополії. Яку мету переслідує Дандарат? Чию волю ми виконуємо? Невже ви думаєте, що я мовчатиму про все це, якщо стану перед судом?

— Будете.

— Я розповім усе відверто.

— Ви не зробите цього, Пірс.

— Зроблю. Мені більше нічого буде втрачати. І в Лондоні знають про це. Я розкрию такі речі, дізнавшись про які ахне весь світ...

— Не забувайте, Пірс, що й за вами водились деякі гріхи, перш ніж ви знайшли пристановище в Дандараті. Вас звільнили від каторги, сподіваючись, що ви будете беззаперечним і мовчазним виконавцем.

— Звільнили від каторги, щоб тепер відправити на каторгу за чужі злочини? А ви, ви самі, проповідник загальної любові, покірності і милосердя? Ви думаєте, я не знаю, як ви зробили кар'єру? Будьте певні: я зібрав деякі дані про вас... Я вже не кажу про вашу багатоплідну

діяльність у Дандараті. Скільки дітей викрадено у батьків за вашим наказом? Скільки занапащено, спотворено, скільки покінчило самогубством? У мене все записано. І за все це я повинен відповідати? Я один?

Деякий час вони мовчки дивились один на одного, як два півні перед новою бійкою.

Але розсудливість перемогла. Броунлоу фамільярно плеснув Пірса по плечу і, іронічно посміхаючись, сказав:

— Обидва добрі! Не будемо сваритися. Треба шукати вихід із становища, Бхарава-бабу.

— Давно б так! — вигукнув Пірс.

— А з Аріелем нам, мабуть, найкраще покінчити...

— Прикінчити, — уточнив Пірс.

— Коли він потрапить до наших рук.

І вони почали обмірковувати план наступних спільних дій.

РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ

"ПОВІТРЯНІ ЗАЙЦІ"

Піднявшись над базаром, Аріель полетів до гаю. В скронях стукало. Шарад відтягував руки і утруднював політ. Щоб краще розсікати повітря, Аріель летів, тримаючись майже горизонтально, притискуючи Шарада до грудей.

Він намагався летіти над лісом, уникаючи відкритих місць. Але ліс швидко скінчився. Майже до обрію тяглись поля. Де-не-де стирчали фабричні димарі.

Аріель і Шарад бачили, як селяни, що працювали на полях, підводили догори голови і застигали з розкритими від подиву ротами, інші падали на землю або тікали. Шарада це дуже тішило. Він висовував язик, дриґав ногами, а Аріель думав лише про те, чи вистачить у нього сил долетіти до гаю, який виднівся вдалині.

Раптом Аріель почув позад себе дзижчання гігантського джмеля. Озирнувшись, він побачив, що до них наближається аероплан. Він летів досить низько і не дуже швидко. Невже це погоня? Аріель хотів уже каменем опуститись на землю, але, обміркувавши, вирішив, що Пірс не ганятиметься за ним на аероплані. Та й як би він піймав його в повітрі? Але пірсівським розвідником літак міг бути. А якщо люди почнуть стріляти з літака?..

Поки Аріель роздумував, аероплан був уже зовсім близько. Льотчик не міг не помітити Аріеля й Шарада. І Аріель раптом вирішив піднятись над літаком і пропустити його під собою.

Коли аероплан пролітав під ними, Шарад гукнув:

— Дада, опускайся на крило!

Аріель за шумом мотора не чув голосу Шарада, але він і сам вирішив опуститись на крило. Тут найкраще сховатися від пострілів, якщо люди стрілятимуть в них. Прискоривши політ, Аріель знизився до поверхні фюзеляжу, не випускаючи з рук Шарада.

Лише після того, як Шарад учепився за виступ, Аріель ослабив свої напружені руки, а потім і сам в думці "сів" на крило, від чого аероплан злегка пірнув. Тепер Аріель міг відпочити. Проте з обережності він ще

раз "зробив невагомим" своє тіло і, летячи над Шарадом, зв'язався з ним рушником. Тепер вони могли летіти "повітряними зайцями".

Шарад був у захопленні. Нарешті під ним тверда опора. Правда, металева поверхня нагрілась від сонця так, що пекла тіло, але з цією незручністю можна було миритися. Головне те, що вони летіли на північ, до Бенгалії, тримаючи курс уздовж берегів Бенгальської затоки. Чудово. Вони можуть далеко полетіти, не витрачаючи сил. Мабуть, це поштово-пасажирський аероплан лінії Мадрас-Калькутта.

Аріеля непокоїло одне: що робитимуть пасажири, якщо помітять його і Шарада? І він був насторожі.

Минуло, мабуть, не більше як півгодини, коли над краєм правого крила, біля кабіни, з'явилася голова в пілотському шоломі й окулярах. Аріель з хвилюванням стежив за головою в шоломі. Чи не з'явиться рука з револьвером? Але незабаром голова зникла під крилом і не з'являлась. Може, люди радились. Льотчик, напевне, звернув увагу на поштовх і збільшення ваги аероплана.

На обрії з'явився маяк, круглий купол обсерваторії. Щось дуже знайоме... І раптом Аріель скрикнув: він пізнав Мадрас,

Аріель не мав ніякого життєвого досвіду, ніяких практичних знань. Як жорстоко він помилився! Аероплан летів не на північ, а на південь —у Мадрас. Ну, звичайно! Адже океан ліворуч. І як це він не додумався!

Аріель схопив Шарада, який нічого не тямив, і кинувся вниз. На щастя, під ними були густі зарості бамбука та очерету.

Оглушені ревом мотора, вони деякий час не чули один одного.

І лише тоді, коли шум у вухах стих, Аріель пояснив Шараду, чому вони так раптово залишили аероплан.

— Тепер ми зробимо розумніше. Дочекаємося туману або присмерку і непомітно опустимось на аероплан, що летітиме на північ. Удруге я вже не помилюсь.

Хотілося їсти, але ж в Дандараті вони так звикли голодувати! Шарад пожував молоді паростки очерету. Боячись потрапити до рук ворогів, вони не виходили з свого сховища.

Надвечір небо заволокло хмарами. Вночі пройшов дощ, а на ранок піднявся густий туман. І раптом в тумані почулося гудіння моторів. Аріель і Шарад, міцно зв'язавшись рушником, піднялись у повітря. Сідати на крило в тумані було важко і небезпечно. Аероплан мало не збив їх, і тоді Аріель метнувся вбік, пролетів уперед. Довелось, напружуючи сили, наздоганяти його.

Це, нарешті, вдалося. Тепер Аріель обережно опустився на крило, і воно дало ледве помітний крен.

Вони летіли майже весь день, страждаючи від спеки, спраги і голоду, але з кожною годиною, з кожною хвилиною вони відлітали все далі од ненависного Дандарата і страшного Пірса.

Надвечір знялась гроза. Літак немилосердно кидало. Він пірнав у повітряних ямах, підіймався на гребені повітряних хвиль.

Під час одного сильного пориву Аріеля й Шарада скинуло з крила. Наздогнати аероплан в Аріеля невистачило сил, і вони почали спускатися на землю.

— Цього разу нам пощастило відлетіти далеко, Шарад, — сказав Аріель.

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ

ВІШНУ І ПАРІЇ

Ще в повітрі вони побачили руїни довгої будівлі без даху. Аріель і Шарад приземлились на купу щебеню в одній з кімнат цієї будівлі, сполохавши цілу хмару кажанів, що тулилися по кутках. Кажани довго літали, поки, нарешті, не заспокоїлись. Втікачі знайшли місцинку, захищену від дощу і вітру, обнялись і заснули.

На світанку Аріель піднявся перший, намагаючись не розбудити Шарада. Він виліз через пролом у стіні і глянув навколо.

Сонце ще не сходило. Клапті легкого туману повзли над землею, як нічні привиди, налякані першим подихом ранку. Рослини були вкриті великими краплями роси. Руїни незграбної будівлі надавали місцевості похмурого вигляду. Потворне дерево ашат простягло своє товсте чіпке коріння крізь зяючі тріщини в стіні. Серед квітучих чагарників де-не-де височіли уламки цієї стіни. Два напівзруйнованих стовпи вказували на місце колишніх воріт. Від них до берега річки йшла алея з дерев шишу. Під тінню вікових деодарів виднілись пагорки, схожі на могили. В тумані виблискував ставок з розмитими берегами. Вода з нього витікала струмками, а його дно було ложем для коріння коріандру. Запах його квітів сповнював увесь сад. За межею саду починалось невелике кукурудзяне поле, край нього стояла халупа, вкрита соломою. Глиняні стіни потемніли від злив.

Світанок обарвив туман. Защебетали пташки, ожили воронячі гнізда. Перший промінь сонця засвітив діамантом росинку на листку. Аріель задивився на блискотливу точку. Але вона раптом зникла. Жадібне сонце випило її. Аріелю стало сумно. Краса і радість минають так швидко... Сівши на камінь, він задумався.

День тільки пробуджувався, і його звуки та шелест заважали зосередитись.

З халупи за кукурудзяним полем вийшов старик у самому дхоті і, наспівуючи, почав свою щоденну ранкову роботу — він обмазував свою хату свіжою глиною.

Незабаром з халупи вийшла дівчина-підліток у сизому сарі, яке колись було голубим. Чорне волосся дівчини було заплетене в коси. В руках вона несла мідний таз і казанок. Посуд і зап'ястя на руках і ногах дзвеніли при кожному її кроці.

І дівчина боязко позирала в бік руїн. Це почало непокоїти Аріеля. Чи не бачили бува ці люди, як він опускався з Шарадом?

Дівчина підійшла до струмка і почала чистити посуд піском.

— Іди до мене, любий, — почув Аріель лагідний голос і здригнувся. Обернувшись, він побачив крізь серпанок поріділого туману юнака, що стояв по пояс у воді біля протилежного берега ставу; на березі — величезного буйвола з лагідними, покірними очима. Ніби відповідаючи на поклик юнака, буйвол голосно зітхнув і повільно ввійшов у став, здіймаючи широкими грудьми легку хвилю. І юнак почав старанно мити буйвола, а той пирхав від задоволення і повільно хитав головою.

Чи не цей юнак змушував і старика і дівчину позирати в бік руїн? Юнак і дівчина справді перезирались одне з одним, але не обмінялися жодним словом.

Вимивши буйвола, юнак вивів його з ставу, кинув погляд на дівчину і, поляскуючи по лиснючій шкірі буйвола, пішов по зарослій травою доріжці. Дівчина проводжала їх поглядом, аж поки вони не зникли за гаєм.

— Дада! Аріель-дада! Де ти? — почувся голос Шарада. Прокинувшись і не знайшовши біля себе Аріеля, він занепокоївся і вибіг у двір. — Ах, ось де ти, дада! Я хочу їсти, дада! Дуже!

Аріель помітив, як дівчина-підліток, побачивши Шарада, упустила з рук казанок і, кинувши посуд, побігла до халупи Краї її сарі розвівались, оголюючи міцні засмаглі ноги, бились по плечах і спині, а зап'ястя дзвінко бриньчали. Старик поглянув на дівчину, потім і він, обтрушуючи глину з рук, поквапливо зник у халупі.

— Ось що ти наробив, Шарад, — сказав Аріель, підводячись із-за куща. — Нас помітили.

— Пробач, дада, але я так перелякався, коли не побачив тебе біля себе.

— Що нам тепер робити? Тікати? Летіти?

— Як ти хочеш, — покірно відповідав Шарад. — Але мені дуже, дуже хочеться їсти. Ще ніколи так не хотілось, навіть ноги тремтять. Ми ж учора цілий день не їли і цілу минулу ніч. Може, вони дадуть жменьку рису?

"Навряд щоб у цьому глухому місці могли бути спільники Пірса. І, зрештою, завжди можна полетіти. Шарад має рацію. Треба попросити їжі у цих селян", — думав Аріель. Він сам відчував голод і слабість. При такій слабості, мабуть, не полетиш.

Поки він розмірковував, двері халупи відчинились, і на порозі з'явився старик. У руках він тримав дерев'яне блюдо з двома мисками, а ліктем притискав циновку. З-за його спини визирала дівчина в новому червоному сарі, з вінком у руках. Урочисто йшли вони краєм кукурудзяного поля, прямуючи до руїн, старик — попереду, дівчина вслід за ним.

Аріель і Шарад, тримаючись за руки, мовчки очікували, що буде далі.

Не доходячи кроків сімдесяти, старик зупинився. Дівчина взяла з-під його ліктя циновку і розіслала її на землі, старик поставив на неї блюдо. Потім вони обоє вклонились Аріелю до землі.

— Привіт тобі, невідомий посланцю неба. Дозволь моїй онучці доторкнутися головою до твоїх ніг. Благослови нас. Хто вите людей, того не осквернить близькість зневажених. А якщо ми недостойні твого благословення, то подаруй нам радість і прийми від нас їжу, яку ми приносимо тобі від щирого серця!

Аріель не відразу зрозумів, чому старик віддає йому таку шану. А Шарад, не відриваючи жадібного погляду від блюда, штовхав Аріеля в бік і шепотів:

— Ходімо, дада! Я бачу смажений рис і молоко!..

Аріель пішов до старика. Старик і внучка, задкуючи, віддалялись.

— Дякую вам, добрі люди, — відповів Аріель, дійшовши до блюда, що стояло на землі. — Чому ви відходите од нас? Ми з задоволенням поснідаємо з вами. Шарад, підніми блюдо й циновку. Неси до хати! — І додав тихше: — Але не здумай їсти, поки я не дозволю.

Старик і його внучка зупинилися, не перестаючи кланятись. Коли Аріель і Шарад підійшли, дівчина, почервонівши, тремтячими руками простягла Аріелю вінок і щось збентежено пробурмотіла.

Аріель вклонився, взяв з її рук вінок і надів собі на шию.

Коли дійшли до халупи, старик з сяючим обличчям обійшов своє житло і ввів гостей на невелику веранду. Хатня стіна, що прилягала до веранди, була закопчена полум'ям світильників.

Дівчина розіслала циновку. Шарад поставив блюдо на підлогу, і всі розсілися навколо.

— Принеси цукрової патоки, лучі і ще рису, Лоліта, — сказав старик. Але дівчина, мов зачарована, дивилася на Аріеля, а він дивився в її темнокарі, підведені сажею очі. — Лоліта! — повторив старик. Вона здригнулась і кинулась виконувати наказ. — Прошу прийняти їжу з рук недостойного раба!

Шарад не чекав, щоб його ще раз просили. Аріель також з апетитом почав їсти.

— Шкода, що рис не можна підкислити, немає соку нестиглого манго, — говорив далі старик. — На моїй ділянці ростуть мангові дерева, — і він указав рукою, — але мені вже важко діставати плоди.

Аріель поглянув, куди показував старик.

— Скажи мені, бабу, як твоє ім'я? — спитав він старика.

— Нізмат, — відповів старик, схвильований тим, що гість назвав його батьком.

— Поблизу немає людей? — спитав Аріель.

— Лише за гаєм живе юнак Ішвар з своєю сліпою матір'ю.

"Мабуть, це його я й бачив, — подумав Аріель. — його нічого боятися. Він добрий. Як лагідно поводився він з своїм буйволом..."

Аріель прикинув відстань до дерев і промовив:

— То я зараз принесу кілька плодів.

І, навіть не зводячись на ноги, він, як сидів, піднявся в повітря і, коли вже був вище хати, понісся до дерев.

Незвичайне почуття легкості оволоділо ним.

Уперше летів він під відкритим небом без вантажу. Його раптом сповнив такий захват, що він готовий був співати, перекидатися в повітрі. Пролітаючи над старим джамболяновим деревом, він ніби пірнув у повітрі, на льоту зірвав кілька листків і кинув їх, втішаючись цією грою. Підлетів до мангового дерева, зробив коло над великим важким листям, спустився нижче і, вертикально повисши в повітрі, почав зривати оранжовожовті, завбільшки з гусяче яйце плоди, ніби він стояв на землі і знімав їх з гілля. Взявши кілька плодів, він "ластівкою" повернувся на веранду, сполохавши голубів на покрівлі і павича біля веранди.

Нізмат лежав розпростертий на циновці. Лоліта сиділа на підлозі біля розкиданих мисок, коржиків і дерев'яних блюд, які вона, мабуть, упустила з рук. Тільки Шарад — обличчя в нього розчервонілось, очі блищали — сміявся і ляскав себе по колінах. Який переляк зчинив його друг! Сам Аріель був збентежений, бачачи розгубленість дівчини і здивування старика.

— Вибачте, я, здається, налякав вас, — сказав він.

— Світло моє, втіхо очей моїх! Світло — насолода серця! Вся твоя радість у мені! О володарю всіх небес! Ти зробив мене учасником своєї слави! О Вішну, який втілювався в Раму і Крішну! Чи не твоє десяте втілення удостоїлись бачити очі мої, що не бачили радості життя? — І Нізмат, стоячи навколішки, простяг до Аріеля руки.

— Я... Ні, ні, Нізмат-бабу, я не Вішну! Я проста смертна людина, така ж, як і ти. Я вмію лише літати. Мене зробили таким не з моєї волі. Ти ж знаєш, що люди літають на аеропланах, і ти не вважаєш їх за богів. Літають і мухи, і бабки, і птахи...

Проте Аріель бачив — старик не вірить йому, не вірить тому, що не хоче відмовитись од своєї радості бачити божество. Може, й не варто позбавляти старика цієї радості.

— Ну, добре! Вважай мене ким хочеш, але стався до мене як до простої людини. Я наказую тобі це! Сідай поряд і їж зі мною. Нехай їсть і Лоліта. І розкажи мені, як ти живеш.

— Хай буде воля твоя! — відповів старик. — Сідай, Лоліта, — наказав він онучці. — Їж, і хай розвеселиться серце твоє!

І Нізмат почав розповідати про себе.

Він належав до останніх із парііїв. Двері храмів були закриті для нього. Він не мав права брати воду з громадських криниць. Повинен був сходити з дороги, хоч би в грязюку й багно, за багато кроків при зустрічі з людьми вищої касти або вищого ступеню своєї касти, щоб не осквернити їх своїм диханням, навіть поглядом. Він усе життя голодував з своєю сім'єю, його старший син, радість очей його і втіха старості, захворів, коли йому минуло двадцять років. Дружина покликала знахаря, і чаклун цілу ніч пропалював хворого розпеченим залізом і читав заклинання. Але злий дух, що вселився в сина, був сильніший, і до ранку син помер. Така воля бога. Від холери, пропасниць, голоду вмерла дружина, другий син, його жінка й діти. Залишилась одна внучка — Лоліта. Помер і її чоловік.

— Лоліта вдова? — з подивом спитав Аріель. — Скільки ж їй років?

— Скоро буде п'ятнадцять. Вона вдовує вже три роки.

— Але чому ж Лоліта не носить біловдовиного вбрання? Чому в неї не пострижене волосся? Чому на ній скляні зап'ястя? Чому родичі чоловіка не розбили їх? — спитав Шарад, який краще за Аріеля знав звичаї країни.

— Ми занадто бідні, щоб дотримуватись усіх обрядів і звичаїв, та й у покійного чоловіка Лоліти не було родичів, — відповів Нізмат. — Сусід Ішвар любить Лоліту, — від цих слів дівчина опустила очі й зашарілася, — хоче одружитися з нею. Але його мати не погоджується, щоб її син оженився на вдові, як це тепер іноді роблять люди, які забувають старі звичаї. Сліпа пам'ятає ще той час, коли вдів живими спалювали разом з трупами померлих чоловіків. її саму повинні були спалити, та сагиби не дозволили. Але стара твердо дотримується старих звичаїв: вдови не повинні вдруге виходити заміж. Ось чому в нашій країні так багато вдів, — зітхнув Нізмат. — І рід мій угасне.

Аріель задумався. Про все це не доводилося чути в Дандараті. Аріелю хотілося запитати, чи любить Лоліта Ішвара, але він стримався. Чи то боявся ще більше збентежити Лоліту, а чи почути з її уст ствердну відповідь?..

Щоб перевести розмову на іншу тему, він запитав:

— А що це за руїни?

— Колись тут була фабрика індиго, — відповів Нізмат. — Її хазяїн, сагиб, людина жорстока, умів перетворювати на синє індиго кров своїх робітників. Він обдарував місцевого раджу Раджкумара, і раджа відібрав у нас, селян, землю і передав сагибові. Селяни, позбавлені землі, щоб не померти з голоду, змушені були працювати на фабриці, незважаючи на кастову різницю. Я також працював на ній. Кілька мусульман, селян з сусіднього села, в яких відібрали землю, вимагали повернення своїх полів, засіяних індиго. Фабрикант-сагиб брав на роботу не лише чоловіків, але й жінок, і стариків, і дітей від семи років. Робітники вмирали. Помер і сам сагиб. Одні кажуть — від пропасниці, інші — від укусу змії, ходили й такі чутки, нібито його задушив один мусульманин. З населення трьох сіл залишились у живих лише я з онучкою та сліпа Тара з сином Ішваром. Робітники розійшлися хто куди. Фабрика розвалилась. Тепер кущі й квіти все більше покривають руїни. Мати-природа заліковує рани, завдані землі. Коли сагиб помер, — говорив

далі Нізмат, — раджа оголосив, що повертає нам землю в аренду. Треба ж йому мати хоч якийсь прибуток: землі стало багато, а селян — усього дві родини. Але Тара і я могли взяти лише маленькі клаптики, хоч аренда була й невелика... Якби об'єднати наші господарства, зажити однією сім'єю...

Він замовк. Мовчав і Аріель. Шарад доїдав останній коржик. Лоліта з-під опущених вій дивилася на Аріеля. Він відчував її погляд, і це хвилювало його.

РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ

І БОГИ МОЖУТЬ ЗАЗДРИТИ ЛЮДЯМ

Аріель і Шарад відпочивали після пережитих хвилювань. Нізмат і Лоліта доглядали їх; на Аріеля вони мало не молилися. Шарад уже називав Лоліту сестрою-діді. До нього незабаром повернулася дитяча життєрадісність. Нізмат полюбив його, як сина, "дарованого йому небом", Лоліта пестила, як молодшого брата. Шарад знайшов сім'ю.

Аріель задумався про долю Шарада і про свою власну долю. Серед цих простих лагідних людей він почував би себе зовсім добре, коли б до нього ставились, як до Шарада. Зайва поштивість, що межувала з обожуванням і релігійним поклонінням, дуже обтяжувала і бентежила його. Щоранку Лоліта, схиляючись до землі, підносила йому вінки і гірлянди, ніби жертвоприношення. Він читав в очах вдови-підлітка, як у відкритій книзі: пошана, змішана з страхом, — ось що було в її душі. В цих великих темнокарих очах з довгими загнутими чорними віями він хотів би бачити більш прості, дружні почуття. Аріель пробував жартувати з нею, показуючи всім своїм виглядом і поведінкою, що він звичайна людина, проте обличчя Лоліти залишалось серйозним, суворим, поштивим, і це засмучувало Аріеля.

Він ішов у ліс, забирався куди-небудь в гущавину, лягав на траву і думав.

Як дивно і сумно склалась його доля! Він не знав батьків, не бачив ні любові, ні дружби, ні ласки, у нього не було справжнього дитинства, він нічому не навчився, крім кількох мов, зубрячки текстів священних книг. 1 раптом його зробили літаючою людиною. Він може літати вільніше і легше, ніж птах! Хіба це не чудесно? Хіба про це не мріють люди? Не бачать себе літаючими уві сні? Хіба не ці мрії і сновидіння породили аероплани, дирижаблі? Так, стати літаючою людиною було б дуже добре, коли б це не відділяло його од людей. Що чекало його в Дандараті? І Пірс і Броунлоу, як і раніше, змушували б його виконувати їх волю, поводилися б з ним, як з мисливським соколом, показували б його людям як чудо природи. Тут прості люди — Нізмат, Лоліта — вважають його божеством. Та хіба тільки Нізмат і Лоліта? А Шарад?.. Можливо, й інші люди так само ставитимуться до нього? Хіба він не має властивості, яка може здаватися людям надлюдською, надприродною? Примиритися з роллю божества? Але це значить приректи себе на велику самотність і скуку... Лоліта, така мила, ніжна жінка-напівдитина, завжди дивитиметься на нього знизу вгору, як на недосяжну істоту. Можливо, він і подобається їй, але Лоліта, напевне, вважала б блюзнірською думку про те, що між ними можуть бути інші взаємини, крім "божеського" покровительства з його боку і поклоніння — з її.

І потім, він не може назавжди залишитися жити з ними. Його шукають. Він рідкісний птах, що вилетів з клітки. Йому треба міняти місце, йти і летіти все далі. На його нещастя, а нього біла шкіра, хоч і загоріла під палючим промінням сонця Індії. Він занадто білий для індуса і тут звертатиме на себе увагу. Фарбувати шкіру глиною неприємно і ненадійно: перший дощ змиває таке забарвлення:. Видати себе за сагиба, розшукати європейський костюм? По-англійськи він говорить добре. Але що він скаже про себе людям? Про це треба подумати. Літати він не буде. Хіба що в темні ночі, перед світанком, коли люди міцно сплять.

З Шарадом доведеться розлучитись. З ним і літати важче, і впізнати їх удвох можуть скоріше. Шарад влаштований, його плекатимуть як "дар божества", як посланого небом сина Нізмата.

А Лоліта?.. Аріель зітхнув. Нехай вона знайде можливе для неї щастя і майже неймовірне, рідкісне щастя для індійської вдови — нехай виходить заміж за Ішвара. Він добрий юнак, і вона буде з ним щаслива. Аріель допоможе їм. Шкода, що мати Ішвара сліпа. Вона скорилась би "волі божества", коли б побачила Аріеля, що спускається до неї з неба. Але їй розкажуть, і вона повірить.

Над головою Аріеля залунав пронизливий крик. Він побачив у густому гіллі дерев двох білобородих мавп, одну — велику, другу — меншу. Більша відбирала у меншої якийсь плід. Менша верещала, більша дряпала її, хапала за вуха, за хвіст. Менша так жалісно кричала, може кликала на допомогу матір, що Аріель не стерпів і злетів до мавп.

Мавпи були так вражені, що одразу ж замовкли. Але коли Аріель простяг до них руку, щоб розняти, обидві кинулися в різні боки, перестрибуючи з гілки на гілку, з дерева на дерево. І, лише віддалившись на велику відстань, закричали, мабуть, сигнал тривоги, на який відгукнулися інші мати і птахи в різних місцях лісу. Аріель сумно посміхнувся: "І мавпи бояться мене", і озирнувся. Над головою в нього зеленіла суцільна покрівля з соковитого листя. Стовбури дерев оповиті виткими рослинами і переплетені ліанами. Де-не-де проміння сонця пробивалося крізь листя і золотими плямами лягало на землю, зарослу чагарником і травою. Місце глухе. Ніхто не бачить. І все ж таки даремно він злетів. Не витримав.

Обминаючи ліани, Аріель почав повільно спускатися. Почувся шурхіт. Аріель озирнувся і побачив Ішвара. Впустивши з рук в'язку хмизу, юнак упав ниць. Аріель спустився біля нього і сказав.

— Встань, Ішвар, не бійся!

Ішвар звівся. Обличчя його було бліде. Руки тремтіли. Бог зійшов до нього і назвав його по імені! Богам відомо все.

— Ти любиш Лоліту, Ішвар?

— Усе серце сповнене нею, пане, як чаша трояндовим маслом! — вигукнув Ішвар. — Якщо ця любов гріховна, прости мене. А якщо не простиш, відбери мою любов разом із моїм життям!

— Я благословляю любов твою, Ішвар, — відповів Аріель тим же тоном. — Іди й скажи про це матері своїй, Тарі.

— Твої слова сповнюють радістю серце моє, що висохло від любові. Але нехай доброта і милосердя твоє сповнять до краю душу мою. Поверни зір матері моїй, щоб вона могла бачити щасливе обличчя сина свого!

Аріель збентежився.

— У кожного своя карма, Ішвар, — відповів він і полетів. А Ішвар довго ще стояв навколішках, дивлячись на дерева, за якими зник Аріель.

Цього ж дня Аріель довго розмовляв з Нізматом.

У кінці цієї бесіди Нізмат покликав свою онучку і сказав:

— Наш великий гість, Лоліта, благословляє твій шлюб з Ішваром. Тара повинна згодитися, не може відмовити.

Щоки Лоліти зашарілися, а в очах спалахнула радість. Вона кинулася до ніг Аріеля і "взяла прах від ніг його". Аріель підвів Лоліту. Яка вдячність була в її очах!

— Будь щаслива! — сказав він і посміхнувся. Але посмішка бога вийшла сумною. І боги можуть іноді заздрити простим людям!

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ

ЧИ МОЖЕ ПИЛ НА ДОРОЗІ МРІЯТИ ПРО СОНЦЕ?

— Ти дуже любиш його, діді? — спитав Шарад Лоліту.

Він поливав квіти в горшках, розставлених по карнизу веранди. Лоліта сиділа над жаровнею біля халупи і повертала лопаткою в киплячому маслі овочі.

— Кого, Шарад?

— Твого нареченого, Ішвара.

Лоліта замислилась і не відповідала.

— Чого ж ти мовчиш?

— Я не знаю, Шарад, чи люблю його, — нарешті відповіла вона.

— Але чому ж ти зраділа, коли Аріель сказав, що він допоможе весіллю? Я бачив, як у тебе спалахнули очі.

Лоліта мовчала. Руки її помітно тремтіли.

— Ти ще маленький, Шарад, і тобі важко зрозуміти. Ішвар хороший юнак. Я знаю, він любить мене, хоч ми не сказали одне одному жодного слова.

— Чому?

— Мати не дозволяє йому ходити до нас, розмовляти зі мною, навіть дивитися на мене, щоб не осквернитися. Але він усе ж дивиться, і я бачу, що любить, хоча й не наважується сказати про це.

— Хіба він сам не парій?

— Так, він парій, але його рід стоїть на щабель чи два вище за наш... Залишатися вдовою на все життя — це так важко, Шарад. І потім дідусь Нізмат сумує, що його рід угасне. І він старіє. Йому вже дуже важко працювати. А якщо Нізмат помре, що буде зі мною? Мені залишиться тільки кинутися в воду, як це роблять у нас багато вдів.

Шарад задумався.

— А Аріеля ти любиш?

— Замовкни, Шарад! — перелякано вигукнула Лоліта. Кров одхлинула від її щік, брови насупились. — Про це не можна навіть думати!

— Чому? — невгавав Шарад.

— Хіба може пил на дорозі, який усі топчуть ногами, мріяти про сонце в небі?

— Сонце освітлює і квітку лотоса і пил на дорозі, — поважно відповів Шарад і лукаво примружився. — Аріель зовсім не сонце, він проста людина, як і я. Тільки я не вмію літати, а його навчили.

Прийшов Нізмат. Шарад непомітно вислизнув з веранди і побіг у ліс. Як собака-шукач, кружляв він по заростях бамбука, поки не знайшов Аріеля, що в задумі лежав під деревом.

— Я хочу тобі щось сказати, дада! — І, опустившись біля Аріеля на коліна, Шарад розповів йому про розмову з Лолітою.

Дандарат навчив Аріеля приховувати свої почуття, але все ж Шарад помітив, що його розповідь схвилювала друга.

— Тепер ходімо снідати, дада. Нізмат уже прийшов з роботи.

— Ходімо, Шарад! — І Аріель лагідно скуйовдив хлопчикові волосся.

Вони попростували до халупи.

— Старик працює, і Лоліта працює, а я вилежуюсь на траві, — сказав Аріель Шараду. — Та що з ним вдієш? Скільки разів я пропонував йому свою допомогу, Нізмат про це й слухати не хоче.

Старик зустрів Аріеля, як завжди, радісно і поштиво. Тепер Нізмат тільки мріяв про весілля своєї онучки. Хоч який він бідний, а весілля треба зробити не гірше, ніж у людей. Щоб були весільні флейти, пісенні причитання в ладі байраві і балдахін на подвір'ї з бамбукових жердин, оповитих гірляндами квітів. Замість канделябрів можна роздобути більше світильників. Добре було б запросити духовий оркестр, але це дорого коштує. Гірлянд нароблять Лоліта й Шарад. І треба якнайшвидше призначити день весілля.

— Може, відкладемо до свята пуджі? — сказав Аріель.

— Навіщо відкладати до осені? — заперечив Нізмат. — Чим швидше, тим краще. З Тарою ти ще не говорив, пане?

— Ні... Завтра говоритиму, — відповів Аріель. Він був дуже неуважний, майже нічого не їв, зате часто позирав на Лоліту, але її погляд був уперто прикутий до підлоги.

Після сніданку Аріель знову пішов у ліс. Під час своїх прогулянок він усе більше віддалявся од халупи.

Одного разу він вийшов з лісу і раптом зупинився як укопаний, вражений несподіваним видовищем. Перед ним сліпуче сяяла поверхня великого квадратного озера в рамці з білого каменю. На протилежному боці височіли білі замки, величезні, як гори, оздоблені, як карбовані золоті речі, і легкі, як мереживо. Один замок занурювався білою стіною у воду озера і відбивався в ній з усіма галереями чудової різьбленої роботи, легкими баштoчками, високими й низькими, неоднакової висоти і різного вигляду, що нагадували фантастичні квіти; з балконами, лоджіями і примхливими дахами.

У центрі будови величне склепіння сягало до маленької, тоненької, різьбленої дзвінички з видовженим круглим куполом. Споруда згори донизу була вкрита різьбленням, арабесками, живим рухом примхливих ліній. Все це було схоже на дивну фантазію сну.

Коли Аріель розповів Нізмату про свою знахідку, той здивувався:

— Ось куди ти зайшов, пане! Це палаци нашого раджі Раджкумара.

Відтоді чарівний вигляд палаців притягав Аріеля, як магніт. Краса архітектури вперше відкрилась його очам і глибоко запала в душу.

Він нерідко пробирався до заповідних палаців і крізь зарості милувався ними, як живими істотами. Іноді до нього долинав м'який дзвін гонга, голоси людей. Таємничий і заборонений для нього світ!..

І цього разу, схвильований думками, що заволоділи ним, він несвідомо йшов до замків, відсторонюючи руками гілля, не чуючи різноголосого співу та щебету птахів і перекликання верескливих мавп.

"Невже вона любить мене? Не Ішвара, а мене?" — думав Аріель, і його серце солодко стискалось, а подих перехоплювало.

Залишитися з цими милими простодушними людьми, одружитися з Лолітою, обробляти землю... Але чи зможе "пил на дорозі" піднятися до сонця? А чому б їй і не піднятися силою любові?.. Ішвар буде нещасний. Але він нещасний і так. Тара не погоджувалась на його шлюб з Лолітою, може, не погодиться й тепер, незважаючи на умовляння Аріеля. Сліпі недовірливі. Проклятий дар! Нещастя бути не таким, як усі!.. Може, йому й пощастить переконати Лоліту? А Пірс? Пірс, який не заспокоїться доти, доки не закує його в ланцюги. Цей Пірс, ніби зловісна тінь, затьмарює світло його життя... Ні, не йому, Аріелю, приреченому на вічне вигнання, мріяти про особисте щастя. Піти геть... залишити Лоліту... Щебет птахів здавався йому бриньчанням зап'ясть на смаглявих руках і ногах Лоліти, сонячні бліки — блиском її очей, ароматний вітрець — її диханням... Лоліта ніби розчинилася в усій природі, оточувала, оповивала, обіймала його, як повітря. У нього паморочилося в голові...

РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ

ЗНОВУ В НЕВОЛІ

Непомітно для себе Аріель звернув убік, вийшов на берег озера і пішов дорогою до замків, не помічаючи цього разу їх сліпучої пишноти.

Істеричний жіночий крик вивів його із задуми.

Аріель зупинився і озирнувся.

Ліворуч від нього тяглася низька кам'яна огорожа, що відділяла сад раджі од дороги. Напівголий темношкірий чоловік підмітав дорогу. За огорожею в саду виднівся колодязь. Біля колодязя стояла жінка з "правовірних" у зеленому шовковому сарі. Охоплена жахом, вона

схилилася над колодязем, рвала на собі скуйовджене волосся і нестямно кричала:

— Мій син! Мій син! Рятуйте! Він упав у колодязь!

Підмітальник кинув мітлу, перескочив через огорожу і побіг до колодязя, щоб витягти утопаючого.

Але жінка, побачивши підмітальника, кинулась назустріч, як розлючена левиця, широко розпростерши руки.

— Не смій! — закричала вона. — Не підходь! Твоє дихання оскверняє!

— Але ти кликала на допомогу, — заперечив розгублений підмітальник і зупинився.

— Нехай краще мій син захлинеться, помре, ніж буде осквернений твоїм доторканням! — фанатично вигукнула вона.

Напівголий чоловік, парій, що належав до роду спадкових підмітальників, похнюпив голову, як побитий пес, поплентався до огорожі, перестрибнув через неї і знову взявся за мітлу, нервово посмикуючи головою.

А жінка знову заволала:

— Рятуйте! Рятуйте!

Від замка бігли слуги. Але всі вони також були парії. Бачачи, як жінка зустріла підмітальника, слуги зупинилися на встановленій звичаєм відстані, не знаючи, що робити. Деякі з них побігли назад до замка, може, догадавшись покликати на допомогу когось із вищої касти.

Жінка захрипла, перестала кричати. Тепер вона з німим жахом дивилася в колодязь. Настала моторошна мовчанка.

І раптом Аріель почув приглушений дитячий жалібний плач, схожий на мекання козеняти.

Забувши про все, він рвонувся вгору, описав дугу від дороги до колодязя і, уповільнивши політ, почав опускатися в нього. Глядачі скрикнули і закам'яніли, мати дитини впала на землю біля колодязя.

Аріеля огорнула прохолода. Колодязь був глибокий. Після яскравого сонця Аріель нічого не бачив. Але скоро на дні заблищала вода і в ній чорна цятка. Дитина, напевне, борсалась: від чорної цятки розходилися блискучі кола. Щось зачепило Аріеля за руку. Це була вірьовка.

Опустившись на дно, Аріель побачив, що до вірьовки прив'язане відро. Воно плавало боком і вже до половини наповнилося водою, а у відрі — хлопчик років трьох-чотирьох. При кожному русі відро наповнювалося все більше. Ще хвилина — і дитина утопилася б.

Аріель схопив дитину і почав повільно підійматися. Вода стікала з дитини і струменями падала вниз. На кам'яних позеленілих стінах колодязя виднілися великі краплі вологи.

Яскраве світло і тепло огорнули голову і плечі Аріеля. Він зажмурився, потім, примруживши, напіввідкрив очі, щоб намітити місце, куди покласти врятовану дитину, знову заплющив очі, перелетів через край колодязя і підлетів до жінки. Хтось вирвав малюка з його рук. У той же час він відчув, як кілька рук схопило його.

Аріель широко відкрив очі і побачив людей, одягнених у багаті шовкові тканини, розшиті золотими узорами. Райдугою блиснув великий алмаз на чийомусь малиновому одязі.

— Одв'яжіть вірьовку від відра, — владно сказав чоловік з алмазом.

Кілька слуг кинулися до колодязя, підняли відро, одв'язали вірьовку.

Аріеля передали до рук слуг. Вони міцно зв'язали його, причому люди в багатому одязі одійшли від них якнайдалі, щоб не осквернитися.

— Ведіть його в палац! — командував чоловік з алмазом.

І не встиг вражений Аріель вимовити й слова, як його повели до палацу зв'язаного і оточеного щільним кільцем слуг, які тримали кінець вірьовки.

"Не полетиш!" — подумав Аріель.

Він чув, як мати врятованої дитини сказала старій жінці, що підбігла до неї:

— Даміні! Візьми Ананта і віднеси в зенан . Я не можу доторкатися до нього. Може, його осквернили.

РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ

ЯБЛУКО РОЗБРАТУ

— Коли ж ми підемо, нарешті, в школу-санаторій, містер Боден? Ось уже шість днів, як ми в Мадрасі, а я ще нічого не знаю про долю брата.

— Терпіння, Джейн, — відповів Боден, запиваючи біфштекс портером. Де б не перебував англієць, на його столі повинні бути улюблені англійські страви та напої. — Я вже говорив вам, що в школі карантин. Ця проклята країна не вилазить з епідемій. Так і дивись — сам захопиш щось на зразок тропічної пропасниці, якщо не гірше. Тут зараза

переслідує людину на кожному кроці. Лакей може піднести вам на добре сервірованому столі холеру, газетяр-тубілець передасть із свіжим номером газети чуму.

— Хіба не гризуни і не комахи переносять чуму? — спитала Джейн, яка дещо вичитала про Індію з своїх книжок, і відсунула тарілку з недоїденою рибою.

— Найстрашніша — легенева чума — передається через речі. Хіба ви не знаєте цього? Ось чому я рекомендую вам не виходити з дому і не читати газет.

— Я й так ніби в одиночному ув'язненні, — зітхнувши, сказала Джейн. — Приїхати в Індію і не бачити нічого, крім цих дахів, — Джейн махнула рукою в бік "Чорного міста" — кварталу тубільців, що безладно розкинувся за річечкою Кувам.

Вони сиділи на плоскому даху восьмиповерхового готелю, обладнаного з європейським комфортом. Смугастий, оранжевий з зеленим тент захищав від палючого проміння сонця. Поміж столами стояли пальми в діжках і вази з квітами. На столах шуміли електричні вентилятори. В мельхіорових відерцях — прохолодні напої в льоду.

Готель стояв недалеко од річки. З вікон свого номера Джейн спостерігала мальовниче життя "Чорного міста". Вузькими звивистими вулицями рухались юрми темних, шоколадних, шафранових людей у барвистому вбранні, і Джейн, згадуючи прочитані книжки, намагалась визначити, до якої раси належать ці люди, Рухались осли, буйволи, коні, скрипіли вози, бігали собаки. Пронизливо кричали продавці льоду, лимонаду, квіткових гірлянд. Свистіли флейти, глухо тріщав барабан, протяжно співали жебраки, саніасі — "святі" — співуче декламували священні гімни, збираючи навколо слухачів; скрізь з мавпячою спритністю шмигали напівголі діти.

Розпечені сонцем плоскі дахи були порожні. Коли ж сонце заходило, повітря ставало трохи прохолоднішим, на небі спалахували великі зорі і сходив місяць, якийсь особливий, індійський місяць, що заливав увесь світ фантастичним зеленкуватим світлом і вугільночорними тінями, — вулиці порожніли, зате плоскі дахи все більше вкривалися людьми, які виходили подихати вечірньою і нічною прохолодою. Вони приносили сюди циновки, подушки, блюда з їжею, і починалась жвава бесіда. Від даху до даху галасливо передавали останні новини — про смерть, хвороби, народження, весілля і заручини, про родинні чвари, покупки і господарчі втрати. По цьому бездротовому телеграфу всі події дня незабаром ставали набутком "Чорного міста".

Якби Джейн знала місцеві мови, вона почула б цікаві розмови і про літаючу людину, яка хвилювала всі уми. Але Джейн усе це здавалося всього-навсього "крикливою тарабарщиною", яка лише дратувала її.

Нерідко, навіть дуже часто, вулицями проходили похоронні процесії. Пронизливі звуки флейти надривали душу. Трупи несли за місто, щоб там спалити. Жінки в білому траурному вбранні ридали.

В цьому "Чорному місті" чи не частіше вмирали, ніж народжувались.

Джейн квапилась відійти од вікна, щоб не бачити цих багатих жнив смерті.

Не дивно, що Бодену вдалося залякати дівчину. Відтоді, як прибула в Мадрас, вона відвідала тільки ботанічний сад, який вразив її розкішшю тропічної рослинності. Повертаючись, вона побачила слона, вкритого попоною. На ньому сидів провідник.

"Але, може, той слон з цирку?" — подумала дівчина.

— І Доталлер десь пропадає весь час, — сказала вона, неуважно очищаючи банан. Вона харчувалась майже виключно бананами та яйцями, бо думала, що вони найкраще захищені від зарази.

— Містер Доталлер, як і я, не сидить склавши руки, — заперечив Боден, що вже перейшов до улюблених коктейлів і лікерів. — Ми сподіваємося скоро принести вам добрі вісті...

Боден і Доталлер справді не сиділи склавши руки. В усякому разі їх голови посилено працювали.

В дорозі вони дивилися один на одного як вороги, і кожен намагався вивчити характер і слабкі сторони іншого. їх наміри розходились: Бодену було вигідно, щоб Аврелій став ненормальним, але жив якнайдовше; Доталлера більше влаштовувала смерть Аврелія, бо в цьому випадку майно покійного перейшло б до Джейн. А від Джейн Доталлер мав повну довіреність на ведення справ. Користуючись її житейською недосвідченістю, він міг безкарно перекладати її капітали в свою кишеню.

Боден подовгу замислювався — в дорозі перед ним не було звичних совиних очей компаньйона, і від цього він ставав менш рішучим,

Як зробити? Розкрити Джейн очі на поведінку Доталлера чи укласти з ним угоду? Біда була в тому, що Джейн настільки не довіряла Бодену і Хезлону, що якби вона й посварилася з Доталлером, то все одно управління своїм майном не передала б шановним компаньйонам. Але чим зацікавити Доталлера? Укласти троїстий союз Боден-Хезлон-Доталлер і ділити бариші на три частини? Але майно Аврелія значно більше, ніж майно його сестри. Для Бодена і Хезлона такий троїстий союз невигідний. Тут треба було придумати якусь іншу комбінацію. Як бракувало тут Бодену очей Хезлона!

Боден усе ж почав намацувати грунт для згоди. Доталлер тримався ухильно. А в Мадрасі він повів самостійну лінію.

Пірс, з яким Боден щоденно бачився без відома Джейн, одного разу сказав Бодену, що Доталлер уже робив деякі натяки Пірсу: якщо Аврелія буде знайдено і він помре, то Пірс одержить велику суму. Цей шахрай Пірс у свою чергу натякнув Бодену, що Аріель житиме або помре залежно від умов: хто більше дасть Пірсу — Боден чи Доталлер.

— Насамперед треба знайти Аріеля, — сказав Пірсу Боден.

— І що тоді ви думаєте з ним зробити? — спитав Пірс.

— Судовим порядком визнати його недієздатним як психічнохворого і тримати в себе в Лондоні під надійними замками. Не забувайте, що я його опікун! — роздратовано відповів Боден.

Ця відповідь не сподобалась дволикому Янусу — Пірсу-Бхараві. Літаюча людина — найцінніше надбання для Теософічного товариства, а отже, і особисто для Пірса, і випустити його з рук, так само як і вбити, невигідно. Але краще вбити, ніж випустити.

Пірс не сказав про це Бодену, проте в душі вирішив, що все ж краще, коли настане час, сторгуватися з Боденом: нехай Боден, добившись довічної опіки над Аріелем, порядкує його майном, а Аріеля можна буде віддати теософам, хоча б навіть за невелику винагороду, — лондонський центр піде на це.

Але насамперед треба розшукати Аріеля. Пірсу було відомо, що Аріель і Шарад летіли на крилі літака, який прямував до Мадраса, і неподалік від міста залишили літак. Далі сліди втікачів губилися.

— У всякому разі, вони повинні бути десь на околицях Мадраса, — сказав Пірс. — Голод змусить їх прийти до людей. Мої агенти розіслані в усі селища.

— Але Аріель може полетіти, — заперечив Боден.

— З Шарадом він, у всякому разі, далеко не полетить, а Шарада не залишить, — упевнено заявив Пірс.

Але ні той, ні другий ще не знав, що Аріель і Шарад полетіли під час зворотного рейсу літака на північний схід — у Бенгалію.

— Тепер останнє запитання, — сказав Боден. — Вам, Пірс, усе ж треба поговорити з міс Гальтон. Не можу ж я повести її в неіснуючу школу-санаторій. Ви повинні удати з себе директора цього міфічного санаторію. — І Боден пояснив Пірсу, як той повинен поводитись і про що говорити з Джейн.

Побачення Пірса з Джейн Гальтон відбулося того ж дня.

В європейському костюмі і великих черепахових окулярах Пірс мав солідний вигляд і викликав довіру.

Він вибачився, що не міг відвідати її раніше. В школі був карантин. Пірс висловив жаль з приводу сумної долі її душевнохворого брата. Школа-санаторій зробила все можливе, щоб повернути Аврелію душевне здоров'я, найкращі психіатри лікували його, але хвороба виявилась занадто впертою. Під час одного з рецидивів Аврелій утік, незважаючи на дуже пильний нагляд. Адже ці душевнохворі надзвичайно хитрі, сміливі і винахідливі. Він пробрався на один з дахів, з даху перестрибнув на дерево і втік. Але нехай вона не турбується. Його спіймають. Для цього вжито всіх заходів.

Джейн хотіла докладно розпитати Пірса про характер захворювання Аврелія, та в цей час несподівано з'явився Доталлер, який десь пропадав три доби. Він був стомлений і схвильований. Він навіть не побрився і не змінив дорожнього костюма.

— Аврелія знайдено! — не вітаючись, вигукнув він і впав у крісло.

— Де? Як? — почулися запитання.

— Смертельно втомився. Дайте мені, будь ласка, напитися!

Джейн подала йому склянку води.

— Дякую. Ось як я розшукав його: коли ми прилетіли в Мадрас, я того ж дня звернувся до одного свого колеги, адвоката Вултона, який уже двадцять років живе в Індії і знає її як свою долоню. У нього величезні зв'язки. Я просив його, якщо він узнає щось нове про літаючу людину, негайно повідомити мене.

— Про літаючу людину? — з подивом спитала Джейн.

— Так, про Аврелія. Це його манія, хіба вам не говорили? Він уявив собі, нібито може літати... І ось три дні тому містер Вултон викликав мене до себе і повідомив, що в нього був один клієнт із Удайпури. Клієнту довелося чути від знайомого, який відвідав місцевого раджу, що в цього раджі з'явилася літаюча людина. Про інші подробиці я не дізнався, але один кінець нитки був у мене в руках.

— Чому ж ви не сказали нам про це? — невдоволено спитав Боден.

— Не можна було гаяти ні хвилини, ви самі повинні розуміти це, — сердито заперечив Доталлер.

— Треба було телеграфувати з дороги. Ми б допомогли, — хвилювався Боден, але Доталлер залишив його зауваження без відповіді і говорив далі:

— Прямо від Вултона я поїхав на аеродром і полетів у Калькутту, звідти — в Удайпуру, там розшукав знайомого Вултона, узнав від нього, де знаходиться резиденція цього раджі, і пішов до нього. Раджа Раджкумар, кажуть, типовий східний деспот і самодур, не захотів мене прийняти. Тоді мені вдалося підкупити декого з слуг і довідатися, що літаюча людина справді перебуває в палаці раджі. Як вона потрапила туди, мені не сказали. Кажуть, раджу дуже тішить літаюча людина. Дізнавшись про все це, я одразу ж повернувся назад і, як бачите, негайно з'явився до вас, щоб повідомити про свою знахідку. За що ж ви можете дорікати мені, містер Боден?

— Повернулись ви тільки тому, що раджа не прийняв вас і вам знадобилась наша допомога, — жовчно зауважив Боден.

— Хоч би й так, що ж у цьому поганого? — заперечив Доталлер. — Якби раджа прийняв мене і віддав мені Аврелія, ми повернулися б разом з ним, тільки й того.

Боден не вважав за потрібне продовжувати суперечку з Доталлером. Але і для Бодена і для Пірса було ясно: Доталлер намагався захопити всі нитки до своїх рук. На щастя, це йому не вдалося.

Проте Доталлер розповів далеко не все, що він узнав, бачив і робив.

Йому справді пощастило довідатися, де перебуває Аврелій. Дізнався він і про те, за яких обставин Аврелій потрапив у палац раджі, хоча й не повірив, що Аврелій може літати. З самим раджею спритний адвокат і не намагався зустрітися. В нього була інша мета. Доталлер познайомився з найнижчими і найбільш зневажуваними слугами раджі. Адвокат розраховував знайти з-поміж них потрібний для своєї мети матеріал. Він

хотів підкупити їх, щоб вони вбили Аврелія. Але слуги виявились такими заляканими, що пропозиція сагиба вкинула їх у невимовний жах. Сагиби завжди виходять сухими з води, а тубільців-слуг чекають страшні тортури, якщо раджа дізнається про їх зраду і злочин.

"Коли б мені запропонували золотий злиток завбільшки з цей палац, що підноситься вершинами в небо, я й тоді не згодився б", — відповів Доталлеру сивобородий старик-садівник. У тому ж дусі відповіли й інші слуги.

Доталлер одразу зрозумів, що з цими людьми не домовишся. Більше того: боячись відповідальності, вони могли повідомити раджу про задуми сагиба. Надовго залишатись у володіннях раджі при таких обставинах було небезпечно.

Добитися аудієнції у раджі Доталлеру було неважко: як усі місцеві князьки, він охоче приймав у себе сагибів. Але чи відпустить раджа Аврелія? Це ще проблема. Всі слуги твердили, що раджа дорожить літаючою людиною. А коли б раджа і відпустив її, що виграє Доталлер? Не міг же Доталлер, захопивши Аврелія, вбити його своєю рукою. Адвокат був занадто обережний, щоб стати безпосереднім учасником убивства. Якщо ж Аврелій загине в палаці раджі, Доталлер залишиться осторонь. Інша річ, коли Аврелій безслідно зникне після того, як раджа передасть його до рук Доталлера. Звичайно, Доталлер може зіслатися на втечу Аврелія і потім випадкову загибель його. Але Доталлер недарма був адвокатом. Він знав із своєї практики захисника, як найменша помилка, непередбачливість призводять злочинця до фатальних наслідків і як іноді, через кілька років, відкриваються злочини, здавалося б, зовсім забуті. Ні, не личить джентльменові бруднити свої руки в крові. Нехай це роблять інші, керовані вмілими руками.

Кінець кінцем можна примиритися з тим, що Аврелій залишиться живим. Головне — вирвати його з рук Бодена і Пірса. Аврелій незабаром стане повнолітнім. Доталлер, використовуючи Джейн, уживе заходів до

того, щоб суд визнав Аврелія нормальним. Опіка буде скасована. Юнак оселиться з Джейн і, звичайно, як і його сестра, видасть йому, Доталлеру, довіреність на ведення всіх справ.

І Доталлер склав новий план. Якщо до раджі приїдуть сестра Аврелія, його опікун і Доталлер і заявлять свої права на нього, згадавши при цьому, що Аврелій син лорда і крупного капіталіста, раджа змушений буде поступитися. Джейн не захоче більше розлучатися з своїм братом. Усе буде гаразд.

— Я вже сказав, — говорив далі після невеликої загальної мовчанки Доталлер, — що раджа деспот і самодур. Але якщо до нього з'явитесь ви, міс Джейн, і ви, містер Боден...

— А я про що казав? — не витримав Боден. — Без нас не обійшлося!

— І я кажу про те саме. Ви, здається, хочете сваритися, містер Боден?

— Я теж повинен їхати, — заявив Пірс.

— Ваша поїздка не необхідна, як мені здається, — зморщившись, заперечив Доталлер.

— Вкрай необхідна, — наполягав Пірс. — Як директор школи-санаторію, де Аврелій Гальтон перебував на лікуванні, я можу засвідчити раджі, що юнак божевільний і тому повинен жити в умовах особливого режиму.

Боден, оцінивши становище, при якому Доталлер у даний момент був найнебезпечнішим суперником, вирішив мати при собі зайвого союзника і підтримав Пірса. Джейн не заперечувала, і Доталлер змушений був погодитися.

Вирішили, не гаючи часу, вилетіти того ж дня.

Доталлер узяв на себе роль провідника. Без особливих пригод дісталися вони до казкових палаців раджі.

РОЗДІЛ ВІСІМНАДЦЯТИЙ

НЕВДАЛІ РОЗШУКИ

Нарешті Джейн побачила справжню Індію. Незважаючи на те, що вона була схвильована майбутньою зустріччю з хворим братом, якого не бачила багато років, дівчина не могла не захоплюватися красою палаців і парків. Ніби навмисне, перед головним палацом провели слонів, прикрашених розкішними, вишитими золотом попонами! Ці вже були справжніми, не з цирку.

Раджа дуже люб'язно прийняв гостей в по-європейськи обставленому кабінеті і в європейському костюмі, чим розчарував Джейн. її цікавило, як вони розмовлятимуть з раджею. Але виявилось, що раджа чудово говорить по-англійськи. І все ж це була типова східна людина. Білосніжний пластрон накрохмаленої сорочки лише відтінював смаглявість його шкіри. Обличчям, як здавалося Джейн, раджа нагадував Отелло.

Боден коротко виклав мету їх візиту.

В міру того, як Боден говорив, обличчя раджі ставало дедалі розгубленішим.

— Мені дуже прикро, — сказав він, коли Боден скінчив, — що я позбавлений задоволення виконати ваше прохання: Аврелій Гальтон, як ви називаєте цього чудового юнака, справді перебував у мене, але тепер його немає... І я... нічого не можу більше додати до цього. Ваш Аврелій зник.

Усі були приголомшені такою несподіваною звісткою. Джейн, Боден, Пірс і Доталлер навперебій задавали запитання, але раджа, нервово куйовдячи кучеряву бороду, твердив одне:

— Нічого не можу додати до того, що сказав. Слуги заявили мені, що юнак зник минулої ночі, і більше про нього я нічого не чув... Може, вип'єте чаю? Ви, мабуть, стомилися з дороги? Ні? Тоді, може, вам цікаво буде оглянути мої алмази?

— Сер! — вигукнув Боден. — Ви, дозволю собі думати, цілком розумієте всю відповідальність..

Він не договорив. Маска фальшивої європейської люб'язності вмить зникла з обличчя раджі. Очі його так блиснули, що Боден поперхнувся і зблід.

— Дозволю собі думати, що ви також розумієте всю відповідальність ваших слів, сер! — обірвав він Бодена. — Я вважав би для себе вкрай образливою навіть думку вашу про те, що я, — він зробив особливий наголос на слові "я", — сказав щось таке, що не зовсім відповідає дійсності.

Усі зрозуміли: розмова закінчена і більше вони нічого від раджі не доб'ються. Розставання було значно холодніше і більш натягнуте, ніж зустріч.

Спускаючись мармуровими сходами, які утопали в килимах і квітах, Боден тихо сказав Джейн, щоб утішити її і себе:

— Не сумуйте, Джейн, Аврелій, мабуть, знову втік. Це, звичайно, дуже прикро, але ми все ж не сьогодні-завтра знайдемо його. Далеко він не зале... не забіг.

Джейн зітхнула.

— Раджа не хоче розлучатися з літаючим юнаком. Він, напевне, приховує його в себе, — сказав Пірс Доталлеру, коли вони вже йшли парком уздовж невисокої кам'яної огорожі. Та ми піднімемо на ноги всіх, якщо треба буде, дійдемо до віце-короля і доб'ємося обшуку в палаці і видачі Аврелія.

Доталлер думав про щось своє. Пірс ішов мовчки попереду всіх.

До слуху Пірса раптом долинув голос із-за огорожі. Кілька слів, сказаних на мові хіндустані, змусили його зупинитися і прислухатися до розмови.

Посеред вулиці стояв підмітальник, біля нього — худий старик і дівчина-підліток.

— Нехай у наступному народженні я буду останнім гадом, коли я брешу! — вигукнув підмітальник, мабуть збентежений недовірою. — Я розповідаю із слів чоловіка, який сам, своїми руками зв'язав літаючу людину і кинув її за наказом раджі в бездонний колодязь.

Старик махнув рукою і, хворобливо зморщивши обличчя, глухо мовив:

— Кінець усьому. Ходімо, Лоліта!

Але дівчина не зрушила з місця. Вона безумними очима поглянула на старика, потім твердо сказала:

— Він не може вмерти!.. Він сказав: "Чекай мене, Лоліта", — і я чекатиму його...

— Що там, містер Пірс? — гукнув Доталлер, підходячи до Пірса. Але, глянувши на його зблідле обличчя, з тривогою сказав, понижуючи голос: — Що трапилося?

— Нічого, нічого... Припадок серця. У мене це буває... Зараз мине.

Доталлер дивився на нього недовірливо.

Увечері, коли до під'їзду готелю вже було подано автомобіль, Пірс вирішив, що йому нічого далі приховувати таємницю. Він сказав Бодену:

— Містер Боден! Нам більше нема про що сперечатись. Аріеля-Аврелія Гальтона немає в живих. Його вбито за наказом раджі.

І Пірс розповів про почуту ним розмову.

За стіною раптом почувся голосний крик. О, ці зрадливо тонкі стіни індійських провінціальних готелів!

Пірс і Боден застали Джейн у сльозах.

На крик прибіг Доталлер. Дізнавшись про те, що сталося, він ледве стримував радість. Усе обернулося для нього якнайкраще!

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ

ВЛАДИКА РОЗГНІВАНИЙ

Анат, якого Аріель витяг з колодязя, був сином чоловіка з алмазом — Мохіти, першого радника й улюбленця раджі.

Бути улюбленцем раджі дуже вигідно. Раджа Раджкумар володів скарбами, загальної суми яких він навіть сам добре не знав. Мало кому з європейців відомо, що деякі індійські раджі — це перші багатії світу, в порівнянні з якими прославлені мільярдери — Ротшільди, Моргани, Рокфеллери, Вандербільди — бідні люди. Віками, з покоління в

покоління, раджі збільшували своє багатство, яке складалось, головним чином, з коштовного каміння та золота.

Про всі ці багатства мало хто знає лише тому, що раджі не мають потреби продавати свої алмази, а коли б і виникла така потреба, то це не завжди й можливо: на світовій біржі небагато покупців на такі камені, як "Великий Могол" або "Регент". Нерухоме майно цих багачів — палаци, маєтки — також велике. Але за своєю цінністю його не можна порівняти з цими купами брильянтів та алмазів.

Не дивно, що раджі можуть нагороджувати своїх улюбленців так, як ніколи не могли нагороджувати своїх фаворитів наймогутніші й найбагатші королі Європи.

Але благовоління і любов раджі треба заслужити догоджаннями. Подібно до всіх людей, що проводять бездіяльне життя в замкнутому світі, як писав Вольтер — "у світі без обріїв", раджа найбільше боявся нудьги, хоч і мав непогану освіту, чудово володів англійською мовою, його дружина, Шьяма, говорила по-французьки, як парижанка. Разом з нею раджа кілька разів відвідував Європу — Лондон, Париж, Берлін. Але фраки й смокінги після вільного і легкого національного одягу, театри й раути, європейська кухня, весь уклад життя були для нього незручними, розваги — чужими. І він квапив дружину з від'їздом.

Дома, виконавши обряд очищення, скинувши незручний одяг, Раджкумар полегшено зітхав і почував себе щасливим. У легкому шовковому халаті він годинами лежав на тахті. Хлопчик-слуга обвівав його пальмовим віялом. Раджа брав куплені в Європі книги і журнали, вибирав "якнайлегший" роман і заглиблювався в читання.

Європейцем можна бути і в Індії!

Він був у своєму роді "освічений абсолютист". Належав до релігійного товариства "Брамо-Самадж", не поклонявся ідолам, не дуже

старанно виконував обтяжливі релігійні обряди, їв дичину, яку готував повар-мусульманин, стежив за книжковими новинками, читав філософські книги, однаково погоджуючись і з Руссо і з Ніцше. Любив бути в товаристві сагибів і дружив з ними.

Провалявшись два-три дні з новою книгою, він раптом починав відчувати, що змія нудьги знову заповзає в його серце.

І тут на сцену з'являвся Мохіта, який до тонкощів вивчив свого владику.

— Що нового, Мохіта? — питав раджа, недбало кидаючи книгу на килим. Мохіта "брав прах від ніг владики", в пишномовних висловах вітав його і коротко доповідав про господарчі справи, про нові угоди, укладені з сагибами та селянами, про надходження арендної платні, про стягнення з несправних боржників.

Але сьогодні раджа неуважно слухав його і перебивав, повторюючи запитання:

— Що в тебе нового, Мохіта?

— Трупа хлопчиків і дівчаток підготувала нові танці.

Раджа згадав паризький канкан, посміхнувся:

— Старе. А втім, покажи.

Мохіта ляснув у долоні, оксамитова завіса на високому склепінні біля дверей розсунулась, і в кімнату, видзвонюючи зап'ястями, бубонцями й дзвіночками, вбігли дівчатка, оповиті легким газом, і хлопчики в барвистих убраннях. Під звуки флейт вони почали танцювати. їх рухи були граціозні, на переляканих обличчях застигли посмішки.

— Старе, — ще раз повторив раджа і махнув рукою.

Флейти змовкли, діти перестали танцювати, збившись докупи, як переляканий гурт овечок.

Раджа почав розповідати Мохіті про канкан, в яких костюмах виступають жінки, які викидають антраша — "розумієш, ноги вище голови, і всі оборки — "фіть!" — і він наказав зробити дівчаткам такі костюми, — пишні спідниці, каблуки високі, — і навчити їх канкана. Спантеличений Мохіта вклонився.

— Іще що в тебе є?

— Танець горбанів, кривих і сліпих.

Це було нове.

— Покажи.

Діти вибігли, не приховуючи радості, що все обійшлося добре: ніхто не наказав шмагати або посадити в підземелля на хліб і воду, що траплялося нерідко.

Залунали глухі звуки барабана, і в кімнату, кульгаючи, падаючи, спотикаючись і охкаючи, вбіг натовп людей незвичайного вигляду, в химерних костюмах з кольорових клаптиків. Мохіта не гаяв часу у відсутність свого владики. Де він тільки розкопав цих виродків? Горбані з великими головами і ротами, як у жаб, наскакували на кривих, збивали з ніг своїми горбами, падали, сліпі стукалися лобами і з вереском хапалися за забите місце, гриміли барабани...

Раджа реготав. Мохіта сяяв.

— Поклич раджину Шьяму! — вигукнув раджа.

Раджина з'явилася в модному паризькому платті ы туфлях на надзвичайно високих каблуках. Глянула на танцюючих, вона вигукнула:

— Чарівно! — і раптом, сівши на підлогу, обнявши коліна, нестримно засміялася, так розгойдуючи головою, що її зачіска розтріпалася.

Раджа зняв з пальця перстень з величезним діамантом і кинув Мохіті, який підхопив сяючий подарунок на льоту і низько вклонився.

Один сліпий, збитий з ніг горбанем, упав навзнак. Ударившись головою об виступ колони, він заволав найсправжнісіньким чином, а потім крикнув:

— О, щоб ви здохли, прокляті мучителі!

Обличчя раджі вмить потемніло, як і обличчя Мохіти: коли хмара затьмарює сонце, на землю лягають тіні.

— Це він не на тебе, володарю, а на горбанів! — поквапливо заявив Мохіта.

Але раджа, одвернувшись до стіни, пробурмотів із злістю:

— Сто канчуків! І геть від мене.

Усі пішли. Добре, що Мохіта встиг одержати перстень. Але володар розгнівався. Мохіта наказав слугам додати сліпому і від себе сто канчуків. Цього було цілком досить, щоб звільнити нещасного від усіх злигоднів, які ще могло принести йому життя.

Мохіта досадував. Адже він припас для раджі ще кілька номерів. Голі раби, озброєні залізними палицями з кігтями на кінці. Раджа особливо любив цю розвагу. Коли раби починали ранити один одного і кров обливала їх смагляві тіла, прихильника Руссо охоплював справжній азарт, очі його спалахували, ніздрі роздувалися.

— Бий його! Дряпай! Сильніше! Так! Так!.. — заохочував він своїх гладіаторів і бував дуже засмучений, коли один з них мертвим падав на землю і гра припинялася.

В запасі було й полювання на тигрів. Підготовлено чудового слона з величезними іклами, до яких були прикріплені гострокінцеві мідні коронки.

Проте раджа сьогодні більше не кликав Мохіту, і той мало не збожеволів, думаючи, чим повернути собі милість владики.

У цей саме час і трапилася пригода з його сином. Коли слуга повідомив Мохіті, що його син упав у колодязь, він побіг туди і сам бачив, як Аріель прилетів з вулиці, спустився в колодязь і витяг хлопчика.

Про сина Мохіта не турбувався. Це була дитина від його першої, вже не любимої дружини, а він їх мав три.

Але літаюча людина вразила Мохіту.

Мохіта не роздумував над тим, що являє собою літаюча людина — чи надприродну істоту, чи новий вид фокусничання. Головне, це зовсім незвичайне, нове видовище, новий номер. З літаючою людиною, хто б вона не була, не страшно з'явитися перед грізні очі владики. Побачивши таке чудо, раджа про все забуде, і Мохіта поверне його прихильність.

Тож Мохіта розпорядився зв'язати літаючого юнака, хоч би він був самим втіленим Крішною.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТИЙ

МИР ВІДНОВЛЕНО

Мохіта вів зв'язаного і оточеного слугами Аріеля в палац чорним ходом повз кухні, наповнені чорними, шоколадними і шафрановими, напівголими, в білих ковпаках поварами. Вони піднялися вузькими сходами на другий поверх, поминувши жіночу половину палацу, зенан, де галасливо гралися під наглядом слуг діти. В одній кімнаті літня жінка глянула на Аріеля крізь окуляри, з одного боку прив'язані до вуха червоною ниткою. Підлога другої кімнати була заслана синіми й білими доріжками та килимами, на яких лежали розкидані подушки з барвистих шовкових тканин. На низенькій кушетці сиділа дівчина з накинутим на голову кінцем блакитного шарфа. Плечі її судорожно здригалися. На коліна падали великі сльози. Поряд з дівчиною стояв старик у білому одязі, на лобі в нього був знак касти з червоної і жовтої глини. Старик суворо вичитував дівчині, може, такій же полонянці, як і Аріель.

Критою, з легкими примхливими колонами галереєю, що відкривала вид на дзеркально-спокійне озеро, вони перейшли на половину раджі. Величезні зали з склепіннями, вкритими ліпними орнаментами, з колонами і нішами, вимережаними арабесками, фантастичними квітами, звірами й птахами, змінювались, як у химерному калейдоскопі. Аріелю іноді здавалося, що все це він бачить у сні. Сильно пахло аттаром — запашним маслом з розчином есенції далматської троянди і пряним духом квітучих олеандрів, які стояли у великих вазах, оздоблених блискучою кольоровою глазуррю. Від ароматів і строкатості в Аріеля почало паморочитися в голові.

— Стійте тут, — наказав Мохіта слугам, що охороняли Аріеля, коли вони підійшли до пурпурової завіси з золотими кільцями.

За завісою чувся чийсь гнівний голос. Слуга смикнув за кінець вірьовки, що зв'язувала руки Аріеля. Аріель зупинився.

Мохіта з хвилюванням прослизнув за завісу.

Кланяючись до землі, він почав наближатися до раджі, обличчя якого дедалі більше хмурніло. Крім цього обличчя, Мохіта нічого не бачив.

— Я тебе не кликав, Мохіта! Чому ти прийшов? — суворо спитав раджа.

Мохіта, все ще принизливо кланяючись і звиваючись усім тілом, підійшов до владики і щось прошепотів йому на вухо. На обличчі раджі з'явився вираз подиву, недовір'я, цікавості, знову подиву і знову недовір'я.

Мохіта хвилюючись стежив за цією зміною.

"Тільки б не вигнав!" — думав він.

— Добре. Покажи його. Але якщо ти обдурюєш мене, то пам'ятай: твої дружини сьогодні ж надінуть біле вбрання вдів!

Мохіта, не дослухавши раджу, кинувся за завісу і наказав увести Аріеля.

Юнак увійшов у зал і в першу хвилину був засліплений. Яскраве проміння сонця проникало звідкись згори і грало на золоті стін, колон, виблискувало на коштовному камінні, яким був усіяний одяг людей, що стояли біля легких витих колон. На малинових килимах і подушках, під синім пологом, лежав величезний злиток золота, виблискуючи райдугою.

Опам'ятавшись, Аріель побачив: те, що він вважав за злиток золота, було самим раджею в золотім убранні. Діаманти і алмази на його одязі, очевидно, коштували мільйони, а на лобі виблискував такий величезний діамант, що його важко було навіть оцінити.

Раджа був темношкірий, з плоскуватим носом і товстими, майже негритянськими губами чоловік, хоч у його жилах текла, як стверджували родовідні записи, кров найчистішого індуса.

Своїми чорними блискучими очима раджа мовчки вп'явся в Аріеля. Тільки школа Дандарата допомогла Аріелю витримати цей погляд.

Потім раджа поглянув на людей, що оточували його. їх одяг міг позмагатися в яскравості й строкатості з оперенням павичів і папуг.

Раджа наказав Аріелю підійти ближче.

Слуги підштовхнули юнака в спину.

— Хто ти? — спитав раджа.

Аріель, ще не вирішивши, як йому поводитися, мовчав,

— Хто ти? — перепитав раджа по-англійськи, думаючи, що Аріель не знає мови хіндустані.

Юнак, як і раніше, мовчав.

Мохіта, в свою чергу, задав те ж запитання мовами бенгалі, маратхі, потім з арійських мов перейшов на дравідські — телугу, таміль, нарешті на тібето-бірманські... Той же результат.

Раджа насупився і сказав:

— Він або глухий, або впертий. Проте я змушу його говорити! — І очі його блиснули. — Ти вмієш літати? — спитав раджа, переходячи знову на хіндустані.

Мохіта не витримав і, підійшовши до Аріеля, вдарив його в потилицю:

— Та говори ж, осел, якщо не хочеш зовсім втратити мову!

Уста Аріеля здригнулись, але він нічого не сказав. Він вирішив: коли прикинеться глухим і не покаже, що вміє літати, — його, можливо, відпустять.

Раджа вирвав з рук слуги віяло, яким той обвівав його, і кинув на Мохіту, затупотів ногами, заревів:

— Негідник! Привів мені якогось йолопа!..

— Змилуйся, владико життя мого! — вигукнув Мохіта, падаючи перед раджею навколішки. — Я не брехав! Запитай їх, — він показав на слуг, — запитай мою дружину Бінтьяба-сіні. Всі бачили, як ця людина чи дух у плоті літав! Накажи бити його канчуками, і він заговорить і полетить!

— Йому не уникнути канчуків, але поки що матимеш їх ти! — Раджа ляснув у долоні.

Завіса праворуч від трону розсунулась. Біля раджі з'явився величезний кучерявий чоловік, як ебенове дерево, з канчуком-семихвісником у руці, завжди готовий виконати наказ владики.

Раджа мовчки показав на Мохіту. Кат, з свистом змахнувши канчуком, ударив. Мохіта, лежачи на підлозі, несамовито заверещав і весь скоцюрбився, підібгавши руки й ноги.

Аріель випростався і раптом сказав:

— Припиніть це! Так, я можу літати!

Канчук ката застиг у повітрі, а раджа з переляку відкинувся на подушки, потім закричав до слуг:

— Тримайте міцніше вірьовку! Якщо полетить, усім вам голови позриваю!

Аріель опустився на підлогу. Мохіта охав, але обличчя його сяяло. Гроза минула! Він підвівся рачки і сів тут же на підлозі.

— Хто ти? — знову спитав раджа, не без страху дивлячись на Аріеля.

Аріель найбільше побоювався того, що його можуть відправити назад у Дандарат, і тому сказав:

— Я не знаю, хто я і звідки прийшов.

Раджа був зовсім спантеличений.

— Як же так ти не знаєш? Ти ж залетів у мій парк з вулиці. Ну, а раніше де ти був?

— Я про це знаю стільки ж, скільки знає новонароджене немовля. Я усвідомив себе на вулиці, звідки прилетів. — Аріель говорив перше-ліпше, що йому спадало на думку.

— Але звідки ж ти знаєш про новонароджених немовлят? — спитав раджа.

Аріель збентежився, не знаючи, що відповісти.

— Ти, здається, плутаєш, — сказав раджа. Але в його голосі вже не було гніву.

Літаюча людина глибоко вразила його уяву. З цією чудесною людиною треба бути обережнішим. І потім, яке надбання! Ні фараони, ні наймогутніші імператори й королі не мали такої іграшки! Якби тільки приручити цього двоногого птаха!..

— Як тебе звуть?

Аріель подумав і відповів:

— Сіддха.

Це було ім'я одного з духів індуської міфології.

— Сіддха? Хай буде Сіддха, — сказав після паузи раджа.

— Найвсемилостивіший владико! — нагадав про себе, оживши, Мохіта.

Раджа кинув на нього ласкавий погляд і сказав:

— Скарбник видасть тобі крор рупій... І сімсот лаків рупій... за сім шрамів на тілі, які ти дістав.

Мохіта вклонився до землі. Стільки тисяч рупій раджа, звичайно, не дасть йому, та все ж не залишить без нагороди.

— Послухай, Сідха, залишайся у мене, і ти не жалкуватимеш.

В залу ввійшла раджина Шьяма.

Шьяма була в національному вбранні. Золотий обруч художньої карбованої роботи прикрашав чоло і був прикріплений до чорного волосся шпилькою з великими каменями смарагдів і кривавих рубінів, масивне намисто кованого золота облягало шию, на ногах низько спускалися платинові обручі з брязкальцями. На ній було яскравозелене плаття, як і належить правовірній, і руки її від пліч до кистей вкривали золоті зап'ястя, перев'язані шовковими шнурками, що підтримували також і ламкі скляні браслети, спущені на кисті рук. Серед усіх цих оздоб тубільної роботи на руках раджини було кілька золотих браслетів з коштовними каменями роботи найкращих паризьких ювелірів.

Дивлячись на неї, важко було собі уявити, що ця жінка, схожа на казкову царицю, вміє ходити в європейських платтях і туфлях на високих каблуках.

— Послухай, Шьяма... — сказав раджа. — Мохіта роздобув мені чудо.

При цьому вірний наперсник почав усміхатися й кланятися. Раджа вже був у доброму настрої і хотів загладити свій вибух гніву похвалою Мохіті в присутності дружини.

— Дивись, цей юнак уміє літати, — говорив він далі, вказуючи на Аріеля пальцем з нанизаними до середнього суглоба перснями.

— Так це він! Я вже чула, що він врятував Аната. Його треба винагородити за це, — сказала Шьяма, наближаючись до Аріеля. — Чому він зв'язаний? Бідолаха!.. І який гарний!.. Розв'яжіть йому руки! — наказала вона слугам.

— Розв'яжіть руки, але обв'яжіть вірьовкою навколо тіла, — поспішив сказати раджа, неспокійно засовавшись на подушці. — І тримайте міцніше кінець вірьовки!.. Ну, а тепер, Сіддха, покажи, що ти вмієш.

Цього разу Аріель почав зараз же підійматися в повітря. Слуги поступово попускали вірьовку, ніби від прив'язаного аеростата. Аріель піднявся до високої стелі і почав описувати кола, розглядаючи ліпні оздоби.

Раджа з цікавістю і занепокоєнням стежив за ним, відкинувшись на подушки. Шьяма стала віддалік, щоб краще бачити, і стежила за літаючою людиною — обличчя її зблідло від хвилювання.

— Дивовижно! — вигукнула вона.

— Досить, Сіддха! Спускайся.

Аріель спустився.

— Що все це означає? — спитала схвильована Шьяма. — Хто він? Бог? Людина?

— Сіддха не хоче сказати нам про це, — відповів раджа. — Але він скаже і житиме в нас. Правда ж, Сіддха? І ти не полетиш від нас? Бог ти чи людина, але тобі й на небі не буде так добре, як у мене. Не полетиш?

— Ні!

— Ну от і чудово. Але, — не ображайся тільки, — поки що ми все ж таки наглядатимемо за тобою.

— Ти, може, голодний, Сіддха? — дружелюбно спитала Шьяма. Аріель поглянув на неї з вдячністю. Про це могла подумати тільки жінка.

Та Аріель трохи помилився: Шьяма була доброю жінкою, але, задаючи це запитання, вона мала приховану думку: "Боги не

потребують їжі". І своєю відповіддю Сіддха відкриє свою сутність — божеську чи людську.

— Так, я виголодався, — просто відповів Аріель, посміхнувшись.

"Не бог!" — подумала Шьяма.

А раджа півголосом давав Мохіті найсуворіші і найточніші вказівки про те, як берегти і доглядати Сіддху.

На закінчення, знявши з пальця два персні, раджа кинув їх Мохіті.

Мир було відновлено.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ПЕРШИЙ

ЗГОДЕН

Аріеля відвели в кімнату, розташовану поряд з спальнею раджі. Раджа хотів, щоб Сіддха був якнайближче до нього.

До літаючої істоти приставили дванадцять слуг, так наче він був принцем крові. А втім, слуги разом з тим і стерегли полоненого.

З низькими поклонами вони запропонували панові Сіддсі прийняти ванну з пахучими есенціями, одягли його в дороге вбрання, принесли щедрий і смачний обід.

Серед фруктів були рідкісні плоди, в тому числі бірманські мангустани, яких Аріель ніколи не бачив і не знав, як їх їсти. Зніяковілий, він душив і щипав плоди, пробував кусати.

Величний, як брамін, поважний сивий індус, що прислуговував йому за столом, сказав, ховаючи в устах посмішку:

— Розріж їх ножем, пане, і покуштуй те, що міститься всередині.

"Як для бога, то він не так уже й багато знає", — подумав старик.

Після обіду Аріель із задоволенням ліг на тахті. Смаглявий хлопчик, схилившись над ним, обвівав його віялом. Повз високе, заґратоване вікно пролітали ластівки, і Аріель заздрив їм.

Тут краще, ніж у Дандараті, і все ж він неспокійний. Він уже міг скласти собі уявлення про раджу, який з такою легкістю переходить від ласки до жорстокості. Зараз Аріелю добре, але що чекає його завтра?.. З яким задоволенням він обміняв би цю позолочену клітку на скромну хатину Нізмата! А що думають про нього старик, Лоліта й Шарад? Він зник так раптово... Невже він приречений переходити з однієї клітки в іншу все життя? Чому він не такий вільний, як ластівки? Коли б не ці залізні грати, Аріель полетів би разом з ними в блакитний простір неба.

На протязі дня раджа кілька разів зазирав у кімнату Аріеля, ласкаво питав, чи добре йому, чи задоволений він харчами й слугами.

Раджі не терпілось погратися з новою іграшкою, але Шьяма переконала його не турбувати Сіддху — нехай сьогодні відпочине. А раджа, незважаючи на свій східний деспотизм, багато чим поступався своїй коханій раджині, яка вважалась однією з найкращих і найрозумніших жінок Індії і була йому корисною помічницею в його справах з сагибами. Того, чого не міг добитися від сагибів він, Шьяма легко добивалася кількома влучно сказаними словами й чарівною посмішкою.

І вночі, не раз прокидаючись від легкого шарудіння, Аріель бачив біля себе раджу в халаті й туфлях із загнутими догори носками.

Вранці двері відчинились, увійшов раджа в тому ж халаті, з пачкою газет у руках і, сівши біля Аріеля, сказав:

— Ось ми дещо й узнали про тебе, Сіддха! Я не люблю читати газет, але мій секретар показав мені замітку про літаючу людину. Це, звичайно, ти. І, звичайно, не вчора на дорозі біля мого палацу виник ти в цьому світі... Послухай, Сіддха, чи хто б ти не був, — лагідно і ніжно, мов голуб, воркував раджа. — Довірся мені, і ти не прогадаєш... Ходімо, я покажу тобі дещо. Але я вже попереджав тебе. Не ображайся: поки ми не домовились і не стали друзями, я триматиму тебе на ланцюжку. Мої ковалі і ювеліри працювали цілу ніч і зробили золотий ланцюг. Але він важкуватий і водночас недосить міцний. Довелося зробити залізний з золотим обручем-поясом. Пареш! — гукнув раджа.

Подзвонюючи ланцюгом, увійшов слуга, надів на Аріеля, оперезавши талію, золотий обруч, замкнув його і передав раджі ключ і кінець ланцюга.

— Ходімо! — повторив раджа, міцно тримаючи в руках ланцюг.

Він повів Аріеля нескінченною анфіладою залів, оздоблених золотом, мармуром, слоновою кісткою, майолікою. Скрізь мозаїка, ліплення, інкрустації, вази, статуї, квіти...

Стіни одного залу були поспіль вкриті янтарем, іншого — гірським кришталем, третього — пластинами з слонової кістки. Над дверима висіли величезні слонові ікла в золотій оправі, оздоблені найдрібнішою різьбою.

З "слонового залу" сходи вели вниз.

Вони спускалися довго, аж поки не прийшли в підземелля. Раджа взяв світильник і пішов коридором, освітлюючи шлях. Ще одні сходи, в ще глибше підземелля, і, нарешті, вони зупинилися перед чавунними

дверима з литими барельєфами, що зображали фантастичних змій і драконів.

— Ми зараз під озером, яке ти бачив, — сказав раджа і відчинив важкі двері. — Йди.

"Чи не хоче бува раджа посадити мене в підземелля?" — подумав Аріель, входячи в темне приміщення.

Раптом щось клацнуло, і спалахнуло сліпуче світло.

Уздовж стін, під низьким кам'яним склепінням, стояли шкатулки з обкутими міддю кришками. Ці кришки раптом підстрибнули, і перед враженим поглядом Аріеля несподівано постало видовище, яке рідко доводиться бачити людині. Одні шкатулки, неначе кров'ю, були наповнені вщерть крупними рубінами, другі — смарагдами кольору морської води, в третіх райдугою виблискували алмази та діаманти... Тут були скриньки з топазами, хризолітами, перлами, бірюзою, агатами, сапфірами, гранатами, хризопразами, аквамаринами, турмалінами... Червоні, блакитні, чорні, зелені, жовті, блискучі і матові камені...

Далі стояли невеликі скрині із злитками золота, золотим піском, сріблом, платиною.

Здавалося неймовірним, що стільки скарбів зібрано в одному палаці, у однієї людини.

— Ти розумієш, Сіддха, що означає це красиве каміння і золото? Це влада над людьми. Один камінець У руку — і перший-ліпший чиновник-сагиб зробить усе, що я забажаю... Я вже давав їм немало таких камінців. Камінець трохи більший — і віце-король Індії зробить усе, що я захочу, камінець ще більший — і сам король Великобританії надсилає мені з люб'язними листами грамоту на титул сера. Я покажу їх тобі. Так ось, Сіддха, хто б ти не був, яке б не було твоє минуле, я зможу

залишити тебе, якщо ти сам побажаєш. І ти матимеш у мене те, чого ніде не знайдеш. Подумай. Можеш зараз не давати відповіді. Я прийду до тебе після сніданку.

Вони повернулись у палац.

Аріель залишився сам. Він найбільше боявся знову потрапити в руки Пірса. І ніхто, крім раджі, не зможе захистити Аріеля, якщо Пірс розшукає його. В цьому Аріель не сумнівався. Поки що раджа прихильно ставиться до нього. Чому б і не віддатися в його руки? Лоліта близько, з нею він зуміє побачитись. "Коли ж раджа змінить милість на гнів... — Аріель посміхнувся і підлетів до стелі. — Невже не пощастить полетіти від нього?"

І коли раджа з'явився після сніданку, Аріель правдиво розповів усе, що знав про себе і про школу Дандарата.

Раджа дуже зацікавився його розповіддю і особливо школою.

— А чи немає там ще якихось чудесних юнаків, подібних до тебе? — спитав він.

— Є такі, тіло яких може світитися або видихати аромат, є відгадувачі думок, провісники майбутнього...

— Треба буде неодмінно сказати Мохіті про це. Але ти, юначе, все ж таки чудо з чудес. Отож чи згоден ти залишитися в мене з доброї волі? Якщо згоден, то я зніму грати з вікна і кину в ставок цей ланцюг.

"А коли не буду згоден, ти кинеш у ставок мене", — подумав Аріель і відповів:

— Згоден. Але як звуть тебе і хто ти?

Раджа розсміявся.

— Ти справді з неба впав. Я раджа Раджкумар. Дозволяю тобі просто називати мене Раджкумаром. Ти все ж таки незвичайна людина, хоч і людина. Я дуже радий, Аріель. Віднині ти користуватимешся цілковитою свободою в межах моїх палаців і парків. Але не далі! Даєш слово?

Аріель подумав про Лоліту, — про неї він не говорив раджі, — хотів попросити дозволу літати в околицях, але вирішив, що з таким проханням звертатися ще рано, і відповів:

— Даю слово.

Раджа був надзвичайно задоволений. Без ланцюга з літаючою людиною можна придумати значно більше забав. Це було головне.

Того ж дня грати з вікна зняли, а ланцюг закинули в озеро.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДРУГИЙ

НОВА ІГРАШКА

Можна було подумати, що раджа, охочий до забав, схибнувся на Сіддсі — Аріелі. Він занедбав не тільки справи, але й усі свої улюблені розваги — бої гладіаторів, полювання. З ранку до вечора він проводив час з Аріелем, змушуючи його проробляти різні штуки або придумуючи нові. Аріель покірно і навіть охоче скорявся раджі.

Зібравши в найбільший і найвищий зал усіх своїх домочадців, раджа, розсівшись на подушках, командував:

— Піднімись до стелі, Аріель! Літай колами! Навстоячки! Навлежачки! Швидше! Ще швидше! Перекинься! До мене, Аріель! Візьми мавпу і літай з нею!

Аріель підхоплював мавпу і підіймався. Мавпа несамовито верещала з переляку і рвалася з рук. Глядачі реготали до сліз, і раджа найбільше за всіх. Одного разу мавпа, подряпавши Аріеля, вирвалася з його рук і впала, на щастя, в подушки, та все ж забилася і довго верещала.

Аріель піднімався і з ручними голубами, і з папугами, випускав їх під стелею і ганявся за ними, перекидаючись, як турман.

Доводилося літати і з хлопчиками та дівчатками. Хлопчикам це подобалося, дівчатка верещали не менше, ніж мавпа. Літав він і з блюдами, заставленими ласощами або наповненими квітами, квіти він розкидав глядачам і спритно ловив на льоту.

Коли фантазія раджі на винайдення домашніх розваг вичерпалась, перейшли в парк. Раджі особливо подобався такий номер: Аріель повинен був плавно піднятися з землі на саму верхівку купола палацової вежі, звідти стрімко падати вниз головою в озеро, перед самою водою випростовуватись, ставати на поверхню води і, ступаючи, ніби він іде по воді, повертатися до раджі.

Аріелю самому подобалась ця забава. Він піднімався вздовж стіни, розглядаючи візерунки, ліплення, тріщини, ластівчині гнізда. Мелькали поверх за поверхом, колони, галереї, балкони... Він посміхався до людей, які виглядали з вікон. Одного разу зловив на льоту троянду, кинуту з вікна самою Шьямою. Він кивнув їй головою і вже не випускав квітки.

Так піднімався він усе вище й вище.

І ось він стоїть на верхівці яйцевидного купола, під сонцем, підставляючи груди вітру. Над ним — синє небо, навкруги — безмежний

простір. Із свистом проносяться ластівки. Внизу виблискують дзеркала озер і ставків, зеленіють купи дерев і розкішні парки. У ці хвилини йому хотілося співати. Ось так і полетів би геть! Куди?.. До хатини Лоліти! Але не можна... Не зараз... Унизу раджа, маленький, як комашка, вже дивиться, задерши голову, чекаючи стрибка. Час стрибати.

І — дивна річ! — з землі він підіймався спокійно і радісно, але перед стрибком з великої висоти відчував страх, груди стискало. Так, можливо, почуває себе парашутист, побоюється, що раптом парашут відмовить і не розкриється. А що як несподівано відмовить і ця незвичайна здатність літати?

Поборовши інстинкт самозбереження, Аріель кинувся сторч головою і, пролетівши трохи, затримав політ, йому вдалося це. Значить, усе гаразд! І падав уже спокійно.

— Озолотити таку людину мало! — вигукував раджа в захопленні. І вже придумував нову розвагу.

Треба повести Аріеля в мавпятник — так називались руїни старого палацу, де поселилися мавпи. Вони так звикли до людей, що вихоплювали в них їжу, але все ж самі до рук не йшли. Аріель міг би ловити молодих мавп. Скільки буде метушні й сміху!

Або піти з Аріелем полювати на тигрів. Раджа уявляє себе верхи на слоні, тигр кидається на шию слона, і в цей час Аріель згори налітає на тигра і встромляє йому в потилицю ніж...

Можна заставити Аріеля ловити в лісах птахів... Пролітати крізь квіткові обручі... Підніматися вночі з ліхтарем високо-високо в небо і кидати звідти квіти... А чому б і самому не політати з допомогою Аріеля?

Раджа мружиться від задоволення, уявляючи нескінченний ланцюг нових захоплюючих розваг, на які можна запрошувати поважних сагибів та вельможних сусідів. Самі боги служать чудовому раджі Раджкумару!..

Не лише раджа, але й усі мешканці замка захоплювались Аріелем — Сіддхою. його ім'я не сходило з уст. "Чули, що витворяв Сіддха вчора? А як він ходив по стелі вниз головою!.. А як він уночі над великим озером запалював у повітрі вогні!.." Розповіді йшли одна за одною. Всі дивувалися, багато хто заздрив, дехто й співчував: "А все ж він у клітці, хоч і позолоченій. Я б на його місці, — шепотів у вухо співрозмовник другові, — захопив би мішок з діамантами, скільки підняти можна, та й полетів би!"

Чутки про літаючу людину раджі Раджкумара поповзли по околицях. Вони дійшли до Нізмата і його онучки, дійшли кінець кінцем і до адвоката Доталлера.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

МОХІТА ЗБИРАЄ МАТЕРІАЛ

Серед численних мешканців палаців раджі лише одна людина дивилась на Аріеля похмуро і з затаєною злобою. Це був Мохіта.

Перші дні він радів незвичайному успіху своєї знахідки. Але дуже скоро став помічати, що увага раджі цілком захоплена Аріелем. Сіддха-Аріель відтіснив усіх. Невдячний раджа забув про Мохіту, так ніби Аріель і справді спустився в палац раджі з неба. Аріель ставав новим фаворитом. Раджа засипав його цінними подарунками, з якими Аріель не знав, що робити. Мохіта був забутий і зеленів од заздрощів. Спочатку він сподівався, що непостійному, примхливому раджі Аріель скоро набридне, як набридали йому всі інші новинки. Але хист Аріеля приховував у собі невичерпні можливості нового. Одна вигадка змінювалась іншою, одна забава — наступною, ще цікавішою. Раджа

розсилав запрошення своїм сусідам, набобам, раджам, великим англійським чиновникам, просячи їх, одначе, не повідомляти журналістів про бачене.

Усе це мучило зажерливого й заздрісного Мохіту, І він вирішив: тим чи іншим шляхом, але з Сіддхою-Аріелем треба покінчити.

Спочатку він хотів таємно вбити його, але це було рисковано. Треба було придумати хитріший план.

Незабаром обставини допомогли йому.

Шьяма, як і всі, цікавилась Аріелем. Хоч це була й легковажна жінка, але добра; вона жаліла його, краще за інших розуміючи, як мусить почувати себе цей рідкісний "птах" у золотих палатах Раджкумара. Шьяма виявляла Аріелю всіляку увагу, дбала про нього, вимагала від чоловіка, щоб він давав юнакові відпочинок, розмовляла з ним у своїй кімнаті в ті години, коли якісь зовсім невідкладні справи відривали раджу од забав з своїм новим улюбленцем. Вона розпитувала Аріеля про його життя, уважно читала газетні замітки, в яких сповіщалося щось нове про літаючу людину, наводила довідки. Так визріла в неї думка, узнавши минуле Аріеля, розшукати його сім'ю і повернути юнака рідним.

Кімната Аріеля містилася на тому ж поверсі, але, щоб потрапити з кімнати Аріеля у вітальню Шьями, треба було сходами спуститися на нижній поверх і потім знову піднятися на третій. Аріель обирав для себе коротший шлях. Коли Шьяма виходила на балкон і кликала його, він з'являвся на своєму балконі і перелітав до балкона раджини. Шьяма не вважала за потрібне приховувати ці побачення. Вона була переконана, що "дружина Цезаря стоїть над підозрами".

Ці повітряні візити незабаром помітив Мохіта, в обов'язки якого входило й шпигунство за всіма в палаці.

У голові Мохіти визрів план. Мохіта в глибині душі ненавидів Шьяму, і вона відповідала йому тим же. У кожного з них були для цього серйозні підстави. Мохіта не злюбив раджину за те, що вона мала вплив на раджу, якого він хотів би цілком прибрати до своїх рук, всіляко потураючи найнижчим інстинктам і смакам деспота. Шьяма не злюбила Мохіту, бачачи в ньому злу, дріб'язкову, продажну людину.

Між Шьямою і Мохітою точилася давня глуха боротьба, що іноді переходила у відкриті сутички.

І ось для Мохіти трапилася нагода вбити одразу двох зайців: позбутися і нового фаворита раджі, і Шьями. Тоді вплив Мохіти на раджу зріс би безмежно. План здавався тим більш здійсненним, що вкрай самолюбивий і нестриманий раджа, як це Мохіта добре знав, був надзвичайно ревнивий. На цьому грунті одного разу в Парижі мало не виник великий скандал; в Індії з цієї ж причини один поважний сагиб поплатився головою, а раджа змушений був витратити багато крупних "камінців", щоб зам'яти цю справу.

Збудити ревнощі раджі, зіграти на цьому давньому, випробуваному засобі... Проте Мохіта був хитрий і обережний. Одних ревнощів може виявитися замало, раджа занадто дорожить Аріелем. А якщо він почне перевіряти, роздумувати — все зірветься. Хитра Шьяма зуміє виправдатись. І хто такий Аріель? Це не принц крові, не поважний сагиб, щоб ревнувати до нього.

Тут треба діяти спритно і насамперед якось опорочити в очах раджі Аріеля, викликати невдоволення, підозру ще з якогось іншого приводу. Коли пощастить підбурити владаря проти нового фаворита, тоді "всяка провина буде винувата". І Мохіта не лише сам стежив за кожним кроком Аріеля, але наказав це робити й своїм помічникам. Шпигунство в нього було налагоджено зразково.

Незабаром Мохіта зібрав матеріал, який цілком задовольняв його. Він помітив, і його помічники доповідали йому про те ж: Аріель у вільні хвилини дуже охоче відвідує слуг-парій — ці люди нагадували йому про Нізмата, Лоліту, Шарада. Між слугами раджі й Аріелем встановлювалися все дружніші взаємини. Аріель любив дітей і відвідував їх, не роблячи винятку навіть для найнижчих каст — підмітальників, облуплювачів шкіри, прибиральників слонових стійл. Він розважав дітей польотами, носив їм фрукти, солодощі з столу раджі.

Особливо здружився він з однією хворою дитиною, схожою на Шарада, — онуком старого садівника.

Хлопчик вивихнув ногу і не міг ходити. І Аріель часто брав його на руки, підіймався з ним у повітря невисоко над квітковими клумбами і розгойдував, немов на гойдалці. Це сповнювало хлопчика захватом. Обнімаючи худими рученятами шию Аріеля, хлопчик заливався радісним сміхом.

Слуги раджі, спостерігаючи цю сцену, посміхались і непомітно витирали сльози. їх любов і повага до Аріеля ще більш зросли, коли старий садівник показав їм смарагд і сказав:

— Це дав мені Аріель для того, щоб я продав і на виручені гроші запросив доброго лікаря з міста. Бо наш костоправ лише вимучив онука: ніяк не може вилікувати.

— Звідки в Аріеля смарагд? — дивувалися слуги.

— Подарунок раджі, — відповідав садівник. Смарагд переходив з рук у руки, виблискуючи на темних долонях.

— За цей камінець можна не тільки лікаря запросити, але й весілля справити, — говорив дехто.

— Так, людина він чи бог — ми не знаємо, тільки й боги нас не жаліють так, як Аріель!

І коли ця незвичайна істота вилітала з вікна своєї кімнати і спускалась до них, слуги з простодушністю дітей починали розповідати Аріелю про свої нестатки та злигодні. Подарунки раджі завжди переходили від Аріеля в руки слуг.

"Чудово! — думав Мохіта. — Аріель розкидає направо і наліво подарунки самого раджі, і кому ж? Собакам-паріям! Це не може сподобатися владиці... Треба буде сказати, що в мене зник перстень... Так, натяк... Аріель на будь-який поверх у будь-яку кімнату заглянути може і влетіти, коли нікого немає... Слуги скаржаться йому. Вони бачать у ньому захисника. Він утішає їх, горює разом з ними, цим розбещує... Ще невистачало, щоб зараза невдоволення з міст проникла до нас! Сьогодні слуги скаржаться, завтра почнуть вимагати... Раджа не потерпить цього!.."

Але Мохіта ще нічого не говорив раджі. Він збирав відомості.

Незабаром сталося таке.

Раджа приймав якогось поважного іноземця-туриста, що цікавився "екзотикою".

Раджа показав гостеві бій гладіаторів. Через ці бої між раджою і раджиною виникали сварки: раджина не терпіла цих кривавих розваг, лаяла за них і його і Мохіту, але бої гладіаторів не припинялися, тільки раджа влаштовував їх без раджини.

І цього разу він запросив іноземця на бій, коли раджина поїхала кататися в автомобілі.

Біля раджі був і Аріель, тепер незмінний його супутник, його "номер" раджа хотів показати гостю на десерт, під кінець.

Бій був у самому розпалі. Кров уже лилась. Раджа з роздутими ніздрями і палаючими очима заохочував бійців.

Один з них сильно поранив другого. Той упав. Перший замахнувся своїм залізним знаряддям, щоб завдати останнього удару. Але в цей час Аріель, на очах враженого гостя, перелетів через його голову на арену і відсмикнув руку бійця. Поранений скористався цим і рачки втік з арени.

Обличчя раджі потемніло від гніву. Аріель самовільно втрутився і перервав бій на самому цікавому місці! Зірвав і свій "номер" цим несподіваним польотом. Зіпсував усю справу!

Раджа вихопив спис з рук охоронця, маючи намір кинути в Аріеля. Помітивши цей жест, Аріель злетів над ареною.

— Brut! Bete noire! Груба тварюко! — раптом почувся голос раджини.

Усі озирнулися. В метушні ніхто не помітив, як до рингу під'їхав автомобіль. У ньому сиділа раджина. Мо-хіта вже встиг змовитися з шофером.

Раджа кусав собі губи. Коли ж, нарешті, раджина перестане втручатися в його справи? І як вона сміє лаяти його в присутності іноземця, та ще по-французьки — мовою, зрозумілою європейському гостю?

— Не втручайся не в своє діло! — вигукнув раджа і в шаленстві кинув спис у напрямку автомобіля.

Спис з дзвоном пробив переднє скло, осипавши осколками шофера, що ледве встиг відхилитися.

Вельможний гість витирав спітніле обличчя надушеною хусточкою, приховуючи посмішку: йому пощастило спостерігати цікаву картину екзотичних звичаїв!

Мохіта за спиною раджі потирав руки. Перша сварка раджі з Аріелем! І не остання — з раджиною. Хто знає? Може, справа обернеться й так, що це буде їх остання сварка. Мохіта й раніше обережно вливав отруту ненависті до раджини, натякаючи на те, що вона командує владикою, що владика під черевиком у дружини, що з нього вже сміються і що раджа дуже добре зробить, коли якнайшвидше поверне собі свободу і зробить раджиною п'ятнадцятилітню дочку сусіднього раджі, гарну, як повний місяць, і лагідну, як голубка...

Але й після цього Мохіта ще не відкрив своїх карт, чекаючи нової провини Аріеля.

І дочекався...

З першого ж дня, як поселився у раджі, Аріель не переставав сумувати за Шарадом, Лолітою, Нізматом.

Навіть радощі польоту не втішали його. Ночами, коли раджа спав, Аріель підходив до вікна. Облиті місячним сяйвом, дрімали парки. Непорушне листя пальм, квіти лілій і лотосів біля ставу. Аромати паморочили голову. Може, і Лоліта в цей час мріє про нього при місяці, і їх погляди сходяться в синьому небі на сріблястому диску. Аріель легко, неначе пушинка від тихого подуву, підіймався над підлогою, вилітав у вікно. Невимовна радість польоту сповнювала його. Він піднімався вздовж стіни палацу спочатку тихо, потім дедалі швидше. Ось і дах... Промайнули знайомі гніздечка ластівок... Вище й вище!.. І перед ним унизу відкривалися далі країни, чудесної, як сновидіння. Він простягав руки то до місяця, то до синіх просторів неба, всіяних зорями, то до квітучої землі... Внизу біліла стіна навколо володінь раджі. Палаци згори втрачали свою велич і здавалися нагромадженням химерних плодів-

дахів різноманітної форми. Далі тяглися ліси, серед них виднілась дорога. Десь у цих лісах стоїть бідна хатина Лоліти. Якщо піднятися ще вище, можна побачити й став, його відокремлює од хатини невелике поле.

— Лоліта! — вигукнув одного разу Аріель на весь голос. Він був так високо, що внизу його не могли почути.

І раптом, забувши про все — і про свою обіцянку раджі, і про те, що за ним можуть стежити, — Аріель кинувся вниз, до лісу, туди, де він залишив своє серце.

Йому легко вдалося знайти хатину. Вона була темна. Лоліта й Нізмат спали в кімнаті, Шарад — на веранді. Кинутися б до врятованого хлопчика, розбудити... Зараз ще не час... Зчиниться переполох у палаці раджі... І знову його почне переслідувати Пірс. Аріель глибоко зітхнув, ніжно поцілував голову сонного Шарада... Озирнувся. Підлетів до мангового дерева, зірвав кілька плодів і поклав їх біля Шарада.

Потім, у думці попрощавшись з близькими, він рушив назад.

"Повернувся! Шкода... — пробурмотів Мохіта, що сидів на плоскому даху малого палацу, де він жив зі своєю родиною. — Але як би там не було, Аріель порушує дане слово і кудись літає ночами. Ну, тепер нібито досить!"

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТИЙ

БУРЯ ЗІРВАЛАСЯ

Вибравши момент, коли Аріель гостював у Шьями, а раджа був особливо роздратований чимось, Мохіта з усілякими кривляннями, лицемірними зітханнями і недомовками приступив до справи.

Він нікого не звинувачує, нічого не доводить. Але обов'язок вірного раба змушує його розкрити очі своєму владиці на речі, які йому, Мохіті, не подобаються. Звичайно, в усьому цьому немає нічого поганого, але й не можна пройти повз такі факти.

Мохіта з тими ж самими застереженнями почав перераховувати факти.

Спочатку він розповів про Аріеля, — про його подарунки слугам, підозрілі бесіди з ними, про нічні польоти. Потім обережно почав говорити і про поведінку раджини.

Побачивши Аріеля вперше, Шьяма визнала його дуже красивим. Хіба вона не сказала цього? І тоді ж — яка дбайливість! — спитала, чи не голодний він. Коли Аріель літав у палаці і кидав згори квіти, кращі троянди падали на коліна Шьями. Знак пошани з боку Аріеля? Чи тільки пошани? З яким почуттям раджина підхоплювала ці троянди і підносила їх до обличчя — не до уст хіба? Щоб поцілувати їх? З яким захопленням, з яким виразом очей дивилася вона на літаючого юнака! Раджа не бачив усього цього тому, що був засліплений Аріелем. Та очі Мохіти все бачать... А хіба вона сама не подавала Аріелю квітку тоді, коли він, цей юний красень, злетів на купол палацу? І Аріель зберіг квітку раджини.

Аріель занадто часто буває серед слуг; може, готує змову, а раджина сприяє йому, і — хто знає? — чи не бере вона сама участі в цій змові, яка, можливо, загрожує життю владики?

Останнім часом раджина й Аріель влаштовують побачення, та ще й відкрито, ніби для того, щоб усі бачили, як мало вона дбає про свою честь і про добре ім'я свого поважного чоловіка. Аріель літає в зенан, недоступний, за законом, для будь-кого стороннього.

Кров ударила в голову раджі, його темне обличчя набуло лілового відтінку.

— Це брехня! — прохрипів він. — Ти граєш своєю головою, Мохіта!

Мохіта впав ниць і вигукнув:

— За честь володаря душі моєї я не пошкодую власної голови. Іди до раджини і переконайся сам. Полюбуйся, як вони воркують, немов закохані голуб'ята, або готують чорну змову проти тебе!

Раджа підвівся, хитаючись від гніву, що охопив його. Обличчя владики спотворила судорога. Тепер воно було страшне. Здавалося, що невидимі блискавки освітлюють його синюватим полум'ям. Сповнений гніву і жаги помсти, він рушив на половину дружини. Мохіта пішов слідом за ним.

Раджа відгорнув край завіси.

Біля вікна, що виходило на балкон, серед подушок сиділи Шьяма й Аріель. Перед ними на низькому лакованому столику стояв золотий піднос з фруктами. Аріель щось розповідав, Шьяма дивилася йому в обличчя, уважно слухала.

Гортанний крик пронизав тишу. Аріель і Шьяма перелякано повернули голови до завіси і побачили раджу.

Раджа, як тигр, стрибнув до Аріеля, звалив його на подушки і схопив за горло. Шьяма кинулася до раджі. Мохіта свиснув —у нього вже все було підготовлене. Вбігли слуги.

— Зв'язати це гадюченя і це падло! — наказав раджа слугам. — Аріеля — в башту, а цю негідницю — в підземелля!

Раджа хотів сказати навпаки: "Аріеля — в підземелля, а Шьяму — в круглу башту", але в розпалі гніву помилився на слові. Мохіта зрозумів його помилку і хотів виправити.

— Чи правильно я зрозумів тебе, владико?

Але раджа вирішив, що Мохіта хоче захистити раджину, і крикнув:

— Без балачок!

Мохіта позадкував і прикусив язик.

Шьяма випросталась. Вона була бліда, очі палали гнівом.

— Нікчема! — вигукнула вона, з презирством дивлячись на чоловіка. Підбігши до Мохіти, вдарила його по щоці. — Негідник!..

Слуги стояли в нерішучості, боячись доторкнутися до раджини; частина їх підійшла, за знаком Мохіти, до Аріеля.

— Чого стали? Шкуру здеру! — кричав осатанілий раджа.

Слуги, підштовхнули один одного, почали наближатися до раджини.

Шьяма вихопила з-під халата кинджал. Блиснув клинок.

— Я уб'ю себе раніше, ніж хто-небудь доторкнеться до мене! — загрозливо крикнула вона і спрямувала вістря кинджала в груди.

Слуги скам'яніли.

Що було далі, Аріель не бачив. Його вже оточили. Зв'язавши, підняли і понесли.

Аріель не опирався: він був вражений тією внутрішньою силою, з якою вирвався протест Шьями, і ніби заціпенів.

Його вкинули в круглу башту. Двері замкнули.

Деякий час Аріель лежав на підлозі біля самого вікна, вражений усім, що сталося. Шия боліла, в голові паморочилось.

Коли думки трохи прояснилися, він почав розмірковувати. Мохіта, мабуть, стежив за ним і доповів раджі про його польоти за межі володінь раджі. Але чим винна раджина?.. В чому запідозріли її? Так ось чим скінчилося його життя в раджі! І як він покараний за свою нерішучість! Треба було давно полетіти з цієї клітки.

Бідолашна, добра раджина! Невже ж і вона стала жертвою якихось мерзенних підозр і доносів? їй не дали навіть виправдатися... Полетіти? Залізні двері замкнені, на вікні товсті грати...

Аріель бачив частину парку, кам'яний мур і за ним, зовсім близько, шлях.

Якась дівчина стоїть біля стіни на шляху і пильно дивиться на палац.

Аріель здригнувся: він пізнав Лоліту.

Звістка про те, що Аріель перебуває у раджі, дійшла до неї, і вона іноді пробиралася до палацу.

Їй пощастило бачити, що Аріель літав над куполом палацу. Вона бачила, як гарна жінка подала Аріелю квітку, коли він пролітав мимо вікна, і серце дівчини стислося. Хіба пил на дорозі може мріяти про сонце? Аріель, звичайно, знайшов у палаці достойне щастя!

Але плоди манго, що несподівано з'явилися біля Шарада, міг принести тільки Аріель. Значить, він прилітав! Значить, він не забув про них! І Лоліті так захотілося хоч здалеку побачити Аріеля.

Сьогодні в палаці діялося щось незвичайне: чулись збуджені крики, люди метушилися на подвір'ї і в парку. Проте Аріеля не було видно. І Лоліта вже хотіла йти геть, як раптом почула голос Аріеля:

— Лоліта! Це я, Аріель! Якщо вирвуся звідси, прилечу до тебе! Чекай мене! — Позад нього заскреготав засув дверей, і юнак поквапливо опустив голову на підлогу.

Лоліта, почувши слова Аріеля, затремтіла.

Він був за ґратами. Що ж це означало?

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ П'ЯТИЙ

ВЛАДИКА ЗРАДЛИВИЙ

Слуги сховали Аріеля в мішок, зав'язали зверху і понесли. Помічник Мохіти хрипким голосом давав накази.

Мішок був старий, не дуже щільний. Аріель побачив світло і, відчувши свіже повітря, зрозумів: його несли через двір. Раптом світло померкло, повітря стало душним і прохолоднішим... його несли довгими коридорами, потім почали спускатися крутими сходами. Знову переходи, сходи... Нарешті його опустили на холодні плити. Блимнуло жовте світло світильника. Мішок розв'язали і мовчки поклали в нього два важких камені. На очах в одного з слуг Аріель помітив сльози, на обличчях інших — мовчазне співчуття. Але помічник Мохіти невідступно стежив за кожним рухом слуг. Аріель побачив цямрини кам'яного колодязя. "Ось де має скінчити свої дні літаюча людина", гірко подумав він.

Двоє слуг зав'язали мішок, підняли Аріеля і з стогоном кинули в глибокий колодязь.

А в палаці, в кімнаті Шьями, Мохіта повзав навколішках за своїм владикою, бив себе кулаком по лобі і волав:

— Змилуйся, володарю!..

Раджа бігав по кімнаті, ногою відкидав од себе Мохіту і кричав:

— Ти, ти, ти один в усьому винен! О мерзенний, проклятий гад! Ти позбавив мене найкращої оздоби мого палацу, найкращої моєї втіхи — літаючої людини! Ти оббрехав і його і найчеснішу жінку! Якщо Шьяма помре, а, вона, напевно, помре...

— Боги збережуть її, владико! Лікар сказав...

— О лукавий раб! Як повернувся твій язик оббрехати найкращу в світі жінку? Чому це змііне жало не вкрилося болячками? Ти змусив мене, брехливий собако, вчинити злочин... Перед смертю не брешуть, а вона крикнула мені...

— Вона не помре, владико!..

— ...що не винна ні в чому і що це ти, мерзенний злочинцю, оббрехав її. У мене відкрились очі. — Раджа плеснув у долоні.

— Пощади, владико! Вислухай мене!

— Начувайся ж, гадюко!.. Взяти цю мерзенну тварюку! — звернувся раджа до слуг, що вбігли на його поклик. — Вкинути його в клітку з тиграми! О, ти достойно розважиш мене цим видовищем!

Слуги схопили Мохіту. Він заревів так, ніби його вже вкинули в клітку з тиграми.

Та коли його винесли в іншу кімнату, він одразу ж перестав кричати і тихо заговорив, звертаючись до слуг:

— Ви не кидайте мене тиграм сьогодні. Почекайте до завтра. Тисячу рупій одержить кожний із вас... Завтра гнів раджі мине, і він сам стратить вас, якщо ви поквапитесь кинути мене в клітку. Я ще знадоблюсь йому. І вам знадоблюсь! Чуєш, Банкім, чуєш, Ганендра?.. По тисячі рупій!.. Завтра ж раджа спитає: "Де мій улюблений Мохіта?" Немає Мохіти! "Хто посмів його кинути? Відрубати тому голову!.." А якщо не кинете, скаже: "Добре, що зберегли мого дорогого Мохіту". І щедро винагородить вас... І на всякий випадок нагодуйте тигрів досхочу. Так, щоб шматки м'яса в них з горла стирчали. Щоб звірі на мене і дивитися не хотіли...

Все це сталось увечері, перед тим днем, коли Боден, Пірс, Доталлер і Джейн з'явилися до раджі.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ШОСТИЙ

БОРОТЬБА ЗА ЖИТТЯ

Колодязь був глибокий. Пролетівши кілька секунд, Аріель спробував уповільнити падіння. Це вдалося, хоча й з дуже великими труднощами. Але чи пощастить піднятися? Каміння тягло вниз.

З шумним сплеском мішок ударився об поверхню води. Тіло Аріеля пройняв дрож — вода була холодна. Щоб даремно не витрачати сил, він намагався тримати над водою хоч би голову. Тканина мішка намокла і погано пропускала повітря, яке й без того було важке, майже без кисню. Аріель рискував не тільки втопитися, але й задихнутися.

Як тільки шум падіння відлунав, у тиші, що настала після цього, почулися голоси:

— Кінець!.. Шкода!..

— А ти, Акшай, казав, що коли він і не бог, то родич богам. Був би богом, не дав би втопити себе, як цуценя.

— Сьогодні він, завтра хтось із нас...

На цьому й скінчилися похоронні розмови. Незабаром кроки почали віддалятися, почувся брязкіт дверей.

Задихаючись, Аріель рвонувся вгору, йому здавалося, що його тіло розривається. На мить він навіть знепритомнів, каміння тягло вниз. Занурився в холодну воду і прийшов до пам'яті.

"Якщо я одразу не піднімусь — загибель неминуча", — промайнула думка. Затуманивши подих, зціпивши зуби, стиснувши пальці рук, він став знову підійматися, цього разу ще повільніше. Розпочався поєдинок двох сил: одна тягла вгору, друга — вниз.

Головне — не втратити свідомості, не поступитися силі, що тягне вниз, — там смерть...

Вгору, вниз, знову вгору, ще і ще трохи... Аріель обливався потом і тремтів усім тілом. Відчув у роті солоний смак крові. Різало очі.

Вище! Вище!

Але немає більше сил... Чи не припинити ці жахливі муки надлюдського напруження? В голові шум і дзвін, якісь виляски... Може, лопаються кровоносні судини... Хто це? Де? Виблискує голубувата криця кинджала, засліплює очі до болю... Впасти, не жити...

А що коли порятунок близько?..

Аріель старається намацати стінки колодязя, але ні на що не наштовхується. Підіймається все вище і раптом ударяється об щось головою. Де ж це він? Невже, йдучи геть, слуги накрили колодязь кам'яною плитою? Тоді всьому кінець!

З останнім проблиском свідомості Аріель догадується: він ударився об склепіння над колодязем. Тільки б не впасти назад.

Він непритомніє.

Мабуть, Аріель дуже довго пролежав непритомним. Опам'ятавшись, він з радістю переконався, що лежить на твердому і сухому місці.

Тільки літаюча людина могла вибратися живою з цього колодязя!

Але ж він усе ще був зв'язаний, у мішку з камінням.

Він зробив спробу розв'язати руки, але вузли були затягнені міцно. Єдине, що вдалося йому, — це прогризти невелику дірку в мішку. Дихати стало легше. Що робити далі?

Так він поповз уздовж стіни, повернув за ріг, доповз до дверей, обмацав їх крізь мішок, спробував штовхнути: двері не піддавалися. Поповз далі. Знову повернув за ріг. Стіна тяглася все далі й далі. Якийсь коридор. Може, він виведе його на волю... Відпочиваючи, іноді впадаючи в напівнепритомність, Аріель повільно посувався вперед. Мішок почав прориватися. Вірьовки ослабли від рухів.

Ось він відчув струмінь свіжого повітря, що звідкілясь увірвався в душне тепле підземелля, і незабаром справді знайшов отвір. Спробував проникнути в нього, але він був такий вузький, що пролізла тільки голова.

Знову поповз. Минув кілька таких отворів, зроблених, мабуть, для вентиляції. І, нарешті, знайшов один ширший. Він почав протискатися в нього. Благенький мішок нарешті прорвався, каміння висипалось. Аріель легко піднявся вгору, долетів до якогось повороту і одразу відчув свіже повітря.

Аріель радісно зітхнув на повні груди.

Треба вибрати напрямок... Аріель повернувся лицем до зорі. Схід... Позаду — захід, праворуч — південь, ліворуч— північ. Куди летіти? До Лоліти, Нізмата, Шарада! Він звернув на дорогу.

Пролітаючи над парком і колодязем, з якого він витяг хлопчика, Аріель почув, як хтось вражено крикнув.

— А він все-таки родич богам! — вигукнув слуга, хитаючи головою. Це був Акшай. — Лети, лети, голубчику! — вітав він Аріеля. — Я нікому не скажу, що бачив тебе! Тільки сам більше не попадайся! Видно, твої небесні родичі не дуже-то допомагають тобі у тяжку хвилину!

Аріель не тільки не чув цих слів, але й не бачив людини біля колодязя: йому було не до того. Хоч він летів тепер без вантажу, але відчував, що сили зраджують його. Всі переживання вчорашнього дня, жахлива ніч, нелюдська перевтома... Ні, не долетіти йому до хатини доброго Нізмата...

Аріель опустився в кущах біля дороги і заснув важким сном.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ СЬОМИЙ

ЗНАХІДКА

Як тільки зійшло сонце, на дорозі з'явилися селяни, мандрівні монахи, осли, навантажені корзинами.

Було вже близько полудня, коли на дорозі показався запорошений автомобіль, у якому сиділи троє чоловіків і молода дівчина. Примітивши автомобіль, перелякані селяни сходили з дороги і низько кланялися.

— Зупиніться, Джемс, — сказав один із сагибів, звертаючись до шофера, коли машина наблизилася до людини, що лежала біля канави. — Тут, здається, вчинено злочин. Бачите цю закривавлену голову?

Дівчина, що сиділа в автомобілі, зблідла.

— Яке нам діло до всього цього, містер Доталлер? — сказав старий сагиб, обличчя якого чимось нагадувало пугача. — Хіба мало на дорогах Індії вбивають людей? Це ж дикуни! Рушайте, Джемс!

Машина рвонулась уперед.

— Стійте, Джемс! — суворо крикнув Доталлер. — Подайте машину назад. Ми не можемо проїхати мимо цього, містер Боден. Зверніть увагу: це біла людина. Може, він англієць і ще живий. Адже бестії-тубільці завжди готові спровадити на той світ сагиба! Як собі хочете, а я вийду й огляну його.

Машина зупинилася.

— Він ще стогне! Він живий! — вигукнув Доталлер. — Якісь вірьовки; треба розв'язати його, — говорив він далі, нагнувшись, і з гидливістю відрізав обривки вірьовок, що метлялися на руках і ногах. — Ей, ви! Хто-небудь! Ідіть сюди! — крикнув він, звертаючись до селян, що зупинилися недалеко.

Цей жест був зрозумілий і для тих, хто не знав англійської мови, але ніхто не зробив жодного руху.

— Осли! Боягузливі йолопи! — лаявся Доталлер. — Джемс, зробіть ласку, допоможіть мені!

В цю ж мить Пірс з жахом вигукнув:

— Це він!

— Хто він? — швидко спитала дівчина, зблідши ще більше.

— Він... ваш нещасний брат Аріель... Аврелій Гальтон...

Джейн коротко скрикнула і відкинулась на спинку сидіння. Боден і Пірс поспішили до Аріеля. Спільними зусиллями чоловіки перенесли Аріеля в машину. Джейн мовчки ламала руки, дивлячись на брата.

Аріель був непритомний.

— Їдьмо, Джемс! — командував Доталлер.

Різкий гудок автомобіля. Натовп шарахнувся вбік, і машина рушила.

Коли юрма селян залишилася позаду й автомобіль почав набирати швидкість, дівчина в бідному сарі, що проходила мимо, простягла руки і вигукнула:

— Аріель!

Почувши цей вигук, Аріель ледь посміхнувся, радість промайнула по його обличчю, але повіки його не піднялись.

"Цього ще невистачало! Злиденне вуличне дівчисько знає його ім'я!" — подумала Джейн.

"Це треба буде з'ясувати!" — подумав Пірс, з подивом провівши жебрачку поглядом.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ВОСЬМИЙ

ВІН ПОЛЕТІВ

Аріеля привезли в готель невеликого містечка, що знаходилося за кілька миль від резиденції раджі, поклали в постіль і послали за лікарем.

Аріель марив. Джейн не відходила од брата. Вона давала йому пити, змочувала ароматичним оцтом скроні і, дивлячись на змучене обличчя брата, думала: "Тільки б він не помер!"

Доталлер думав: "Тільки б він не вижив!"

Пірс думав: "Тепер уже я не випущу його з рук!"

Боден... Але Боден без совиних очей свого компаньйона зовсім розучився міркувати. "Тільки б мати з усього цього користь... А як?"

Оглянувши Аріеля, лікар сказав по-англійськи:

— Гарячка... Можливо, на нервовому грунті. Він пережив якесь велике потрясіння...

— І дуже серйозне, — обізвався з кутка Пірс.

— Це небезпечно? — спитала Джейн.

— Ні, міс. Якщо на нервовому грунті, то це не небезпечно, проте...

Лікаря бентежила кровотеча з носа, ушей і рота, яка, очевидно, нещодавно сталася в хворого. Цьому він не міг дати пояснення, але постарався не виявити свого замішання.

Прописавши ліки, лікар поквапливо пішов.

Пірс не відходив од ліжка Аріеля. Він увесь час прислухався до маячні.

— Кинджал... Шьяма... Вона вбила себе... Яка підлість!.. Лоліта... Але я можу літати... Ми полетимо з тобою...

"Чи не про те дівчисько меле, що зустрілось нам на дорозі?" — думала Джейн. Пірс звернувся до неї.

— Ось бачите, міс, ви самі тепер можете переконатися, що ваш брат душевнохворий, його манією є думка, ніби він може літати, як птах.

При звуках голосу Пірса Аріель здригнувся, по обличчю пройшла судорога, він розплющив очі і з жахом крикнув:

— Пірс! Бхарава! Знову Дандарат? — і знепритомнів.

— Про що він? Що його так схвилювало? — спитала Джейн, налякана криком брата і його виглядом. — Що це таке — Дандарат?

— Люди в гарячці верзуть усяку нісенітницю, все, що спаде на думку, — відповів Пірс, одходячи, проте, від ліжка. Він став так, щоб Аріель не міг його бачити.

Лікар правильно визначив хворобу: в Аріеля було лише сильне нервове потрясіння. І, як іноді буває в таких випадках, клин було вибито клином: голос і вигляд Пірса, думка про те, що він знову потрапив до

Дандарата, пробудили в Аріеля інстинкт самозбереження, перервали маячний гарячковий стан. Аріель незабаром прийшов до пам'яті. Навчившись у Дандараті приховувати свої думки і почуття, він вирішив і взнаки не давати, що свідомість повернулася до нього, і почав симулювати марення, непомітно стежачи за присутніми.

Він помітив миловидну дівчину. "Сиділка", подумав. Непомітно оглянувши кімнату, він з полегшенням переконався, що перебуває не в Дандараті. Отже, ще можна втекти від Пірса, якому таки вдалося вистежити його!

Із сусідньої кімнати почулися чиїсь збуджені голоси. Це Доталлер зчепився з Боденом: з-за Аріеля. Пірс не витримав і пішов до них. Залишилася тільки дівчина. Якби пішла й вона! Вікно відчинене, Пірс не подбав, щоб зачинили його, вважаючи Аріеля тяжкохворим. Чи не спробувати полетіти? Але чи вистачить сил? Він ще занадто слабий, хоч миска міцного бульйону і підкріпила його. Чим, однак, він рискує? Хіба зараз він не в руках Пірса?

Аріель раптом піднявся над ліжком у тому ж положенні, як лежав, не скидаючи простирала, яким був укритий. Дівчина скрикнула від жаху. Описавши в кімнаті дугу, Аріель вилетів у вікно.

На крик Джейн усі збіглися до кімнати.

— Він полетів... Або ж я теж захворіла і марю?.. Це ж Аврелій зірвався з ліжка і вилетів у вікно...

Пірс кинувся до вікна і побачив Аріеля в голубому небі, високо над пальмами.

— Цей негідник знову перехитрив мене! — люто вигукнув він.

— Так, значить, це правда? Боже мій! Але ж це неймовірно! Аврелій літає? Мій брат Аврелій Гальтон — літаюча людина?

— Так, так, так! — закричав Пірс в обличчя дівчині. — Літає і тікає, хай його чорт візьме! Це я зробив його літаючою людиною на свою і вашу голову, якщо хочете знати!..

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ

ПОВІТРЯНИЙ БІЙ

Аріель летів з такою швидкістю, що задихався. На льоту він підхопив кінці простирала і щільно закутався, щоб воно не роздувалося і не гальмувало польоту. Лише біля ліктя тріпотів, ніби біле крило, кінець простирала, і мешканці занедбаного невеличкого міста з подивом стежили за польотом небаченого білого птаха.

Внизу виднілися плоскі дахи, вузькі звивисті вулиці й сади, за містом — гора, заросла лісом, за горою — піщана долина, ще далі темніла зелень лісів.

Вирвавшись із страшного полону, Аріель уже не думав, куди летіти, не вибирав напрямку, тільки б відлетіти якнайдалі...

Зліва подув сильний гарячий вітер, який почав зносити Аріеля вбік, заважаючи летіти. Аріель раптом побачив, як із-за обрію, оповитого блакитним серпанком, піднімаються клуби димчатосизих хмар. Буде гроза. Аріель змінив напрям і полетів ще швидше.

Пролетівши близько години, він відчув, що стомився. Сонце пекло немилосердно. Хотілося пити і їсти.

Треба спуститися і відпочити.

Він поглянув униз, вибираючи місце. Виблискували залізничні колії, серед високих червоних цегляних будівель височіли фабричні димарі, навколо будівель тулилися злиденні халупи робітничого селища. Далі від людей!..

Нескінченні поля, біля обрію темні плями лісу, сріблястий поворот річки. Туди!..

Поля повільно відповзали назад. Попереду вже виднілися зарості очерету. Але що коли люди побачать його? Треба тут спуститися, вибрати місце на відлюдді.

Раптом над головою почувся шум і глухе лопотіння крил. Аріель побачив величезного орла, який летів над ним так низько, що обдавав вітром і оглушав, його блискучі очі були спрямовані на Аріеля, кривий хижий дзьоб напіввідкритий, величезні кігті виставлені. Аріель кинувся вбік, орел — за ним.

Почався повітряний бій.

Орел стрімко падав, людина з такою ж стрімкістю ухилялася від ударів і, зробивши невелике півколо, намагалася згори схопити птаха за крила або за шию. Але й орел так само спритно вивертався. Одного разу орлу вдалося подряпати Аріелю ногу. Розгніваному юнакові пощастило вдарити птаха другою ногою в спину, змусивши його перекинутися в повітрі.

Треба було вивчити повадки і тактику ворога.

Людина скоро переконалася, що орел найбистріше падає вниз, підібравши крила, і дуже швидко летить по прямій, але не зразу набирає швидкість під час поворотів, — його стримують величезні крила, найбільше ж часу йому потрібно при переході на вертикальний підйом.

Правда, все це визначається кількома секундами і навіть частками секунди, але й ці частки можуть вирішити наслідок бою. Отже, найбезпечніше — мати перевагу у висоті. Почалося змагання за висоту.

Величезний птах і людина, перевертаючись, підіймалися дедалі вище й вище. Обоє почали стомлюватись. Аріелю, й без того зомореному, доводилося тяжко. Скільки разів він прослизав під самими кігтями орла, і скільки разів міцними перами орел боляче вдаряв його по обличчю!.. Зрештою, він так ударив крилом по голові Аріеля, що той на мить знепритомнів, але одразу ж підлетів угору і схопив орла за шию. Орел рвонувся ввись, навіть перекинувся в повітрі, намагаючись звільнитися, але це не вдалося. Переляканий птах полетів по прямій до гір, що виднілися за лісом.

Аріель спробував керувати польотом, то прикриваючи одне око орла, то повертаючи його голову. Але орел не розумів, що від нього хочуть, і почав безладно метушитися. І Аріель облишив свої наміри.

На шляху до гір виднілася річка, де Аріель міг напитися, — це було головне.

Вони опустилися на лісовій галявині поблизу річки. Аріель одразу ж злетів і зник у заростях очерету. Орел, важко впавши в густу траву, деякий час лежав з розчепіреними крилами, відкриваючи і закриваючи дзьоб і непорушно дивлячись поперед себе очманілими очима. Потім осоромлений король повітря стріпнувся, підібрав крила, знову розпустив їх і полетів. Аріель дивився йому вслід, доки він не зник з очей.

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТИЙ

ЧУЖИЙ НЕБУ І ЗЕМЛІ

Коли шум крил стих, Аріель почув звук сопілки і, глянувши вниз, побачив мирну картину.

На мулистому березі річки паслася череда буйволів. Ось великий синюватий буйвол із загнутими рогами заліз у мул по шию, решта буйволів рушили за ним, і незабаром з баговиння виднілися тільки їх плоскі носи.

На пагорку напівголі пастушки захопилися своїми дитячими забавами — ліпили з баговиння хатки, стіни, палаци, фігурки буйволів, вставляли в руки глиняних чоловічків патички з очерету; інші плели з трави корзинки і садовили в них коників, низали намисто з чорних і червоних горіхів, ловили жаб, грали на саморобних флейтах і співали протяжні пісні з дивними трелями.

Аріель, на деякий час забувши про спрагу та голод, з цікавістю і заздрістю стежив за пастушками. Вони були щасливі по-своєму. їх дитинство минає серед природи, їх ніхто не переслідує, їх не мучать і не лякають, як дітей у Дандараті... Аріелю нічим було згадати своє дитинство, лише далекі, майже зовсім стерті часом спогади про будинок у туманному місті, про кімнату, килим, іграшки, маленьку світлоголову дівчинку... Але й ці спогади затьмарюються лиховісною постаттю чоловіка в чорному, який — у сні чи наяву — розтоптав його іграшки, брутально розтоптав його дитячі роки...

І раптом Аріель згадав свою хворобу, своє недавнє марення... Це ж було вчора чи навіть сьогодні!.. Серед людей, що оточували його ліжко, він бачив старого чоловіка, обличчя якого нагадувало обличчя того чорного, хоч старик був одягнений у білий костюм, які носять європейці в Індії. Невже все це не було маренням? Поряд з Пірсом цей лиховісний старик з гострим носом-дьзобом і совиними очима. Чому він опинився в кімнаті?.. І був ще один, високий, бритий, який весь час так люто дивився на Аріеля. Що треба цим людям і що об'єднало їх? Тільки дівчина дивилася на нього з співчуттям. Мабуть, вона добра, як Лоліта, Нізмат, Шьяма. І все ж як мало добрих людей на світі!..

Далекий гуркіт грому повернув Аріеля до дійсності.

Повітря було розпечене і надзвичайно парке. Знову захотілося їсти й пити. А пастушки, як навмисне, облишивши гру, сіли в коло і почали полуднувати, дістаючи з сумок і корзинок рисові коржики, кокосові горіхи та виноград.

Попросити? Але коли вони бачили, як він прилетів на орлі, то напевно з переляку втечуть від нього... Втечуть, але, може, залишать коржики? Аріель підвівся, загорнувся в простирало і пішов до дітей.

Побачивши незнайому білу людину, хлоп'ята насторожилися.

— Здрастуйте, братчики! Я бідний акробат. Хочете, я покажу вам забавну штуку? — спитав Аріель.

Він раптом став на руки, потім піднявся на пальцях рук, потім сперся на вказівний палець лівої руки. Протримавшись так з хвилину, він знову став на ноги.

Діти були захоплені. Такої чудесної штуки не проробляв жоден ярмарковий акробат. Коли ж Аріель, підстрибнувши, перевернувся кілька разів у повітрі і став на ноги, їх захопленню не було меж. Вони голосно, навперебій пропонували йому коржики, сушений виноград, кокосові горіхи. Аріель напився води і добре попоїв.

Грім прогримів зовсім близько. Аріелю дуже хотілося залишитися з дітьми, але страх перед Пірсом гнав його далі.

Розпрощавшись із дітьми, Аріель заглибився в гущавину дерев, і, коли вона зовсім сховала від нього берег з дітьми та буйволами, знявся над лісом і уважно оглянувся навколо.

Хмари вкрили вже половину неба і кинули густу тінь на поля, які він тільки-но минув. Вітер налітав поривами. Тим краще. Цей вітер, що жене попереду себе хмари, допоможе йому залетіти якнайдалі від

переслідувачів. І Аріель піднявся ще вище. Сині хмари вже стояли над самою його головою.

Раптом ураганний вітер підхопив Аріеля, жбурнув спочатку вниз, а потім, закрутивши, поніс угору, в самісіньку гущавину хмар. Аріель спробував боротися з вітром, але одразу ж відчув, що це неможливо. Щоб не витрачати марно сил, він вирішив віддатися на волю циклону. Кінець кінцем для нього в цьому немає нічого страшного. Адже впасти і розбитися він не може. Коли циклон вщухне і не підтримуватиме його, він перейде на самостійний політ.

Зробивши своє тіло невагомим, Аріель відчув, що вітер зовсім стих. Дихалося легко. Не відчувалося ні найменшого подуву вітру. "Це тому, що я лечу з такою ж швидкістю, як і циклон", догадався Аріель.

Але, поглянувши вниз, він мимоволі здригнувся: незважаючи на те, що він перебував на великій висоті, під ним надзвичайно швидко мчали поля, гори, ліси, ріки, села... Коли ж Аріель глянув угору, то йому здалося, що сині гори, бурі скелі, чорні провалля, переплетені сліпучими ліанами блискавок, падають на нього... І раптом вони звалились на нього, оточили, закружляли. Де небо? Де земля? Все було вкрите сизою каламуттю, навколо спалахи, гуркіт, несподівані пориви зливи то згори, то знизу, то з боків. Зустрічні вітри кружляли й вертіли його, як зірваний листок. Вода заливала вуха, рот, ніс, у голові паморочилось.

Нарешті він потрапив у низхідну течію повітря. Дощ і вітер, здавалося, раптом ущухли, — він падав разом з ними. Але варто йому було хоч трохи затриматись, як хвилі повітря і потоки води падали на нього і тиснули донизу.

Зовсім несподівано він побачив недалеко землю. Ні, не землю, а безкрає темне море, що спалахувало від блискавок. Невже циклоном його занесло в океан?.. Чи ж довго зможе він протриматись на воді?.. Ні,

це не океан. Спалахнула блискавка, і Аріель побачив верховіття дерев, дахи будинків... Повідь!..

І раптом золотий промінь вже надвечірнього сонця освітив якийсь острівець. Туди! Що б там не було!

Переборюючи опір вітру, Аріель летить до острівця. Він бачить халупи убогого села. Хмари знову сховали сонце, але ураган уже помчав далі, вітер стих, тільки дощ лив, хоч і не з такою силою.

Аріель майже падає біля альтанки, оповитої ліанами, і чує біля себе чиєсь важке дихання.

З блискучою від дощу синюватою шерстю, роздуваючи боки, лежить буйвол, — мабуть, приплив здалеку і стомився від боротьби із стихією.

Відпочивши трохи, Аріель, шльопаючи по калюжах, у яких було повно жаб, грузнучи в багні, йде розмитою дорогою до людського житла. Під останніми поривами вітру скриплять бамбуки.

Ось і хатина. Злива змила глиняні стіни огорожі і стовпи воріт. їх стулки безпорадно висять на петлях.

Двір заріс травою. Дернова покрівля хатини провалилась. Аріель ступає на веранду і, налякавши сіру ящірку, заходить у дім. По підлозі бігають маленькі скорпіони, безперервно видаючи звуки "тік-тік". Стіни хатини вкриті пліснявою. Вузька драбина веде на дах.

У кутку голий старик, що міг здатися статуєю, — так непорушно він сидів. Опустивши очі, в позі глибокого роздуму. Кістяк, обтягнений шкірою, з довгою білою бородою.

— Саніасі! — окликнув його Аріель.

Старик не відразу вийшов з свого зосередженого стану, підвів голову, глянув на Аріеля невидющими світлоголубими, як у буйвола, очима і сказав співуче:

— З радістю нескінченне знаходимо в конечному!.. — І знову опустив очі.

Тут Аріель не міг знайти допомоги і пристановища. Він вийшов.

Зовсім стемніло. Пройшовши селом, Аріель переконався, що воно було напіврозвалене і порожнє. Лише в одній хатині, освітленій тьмяним світильником, рухались чотири білих привиди — це були жінки-обмивальниці, які прийшли до небіжчика.

Аріеля раптом пронизала свідомість такої самотності і відчуженості од людей, що він заплакав чи не вперше після того, як плакав у дитинстві, коли чорний чоловік розтоптав його іграшки.

Швидко надходила ніч, але незважаючи на це він раптом рвонувся вгору і полетів над залитою водою мертвою рівниною, намагаючись не дивитися вниз.

Останні хмари швидко зникали за обрієм.

На бездонній синяві нічного неба перед Аріелем блиснула яскрава зірка. Він полетів до неї, як до вогню маяка.

До зір! Якнайдалі від землі і людей!..

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ПЕРШИЙ

У ДЖУНГЛЯХ

Аріель прокинувся під стелею напівзруйнованого храму і не відразу зрозумів, де він. Але незабаром юнак згадав мертву, залиту водою пустелю з зорями, що відбивалися в ній. Він летів над нею довго-довго, майже цілу ніч. На обрії, над блискучою темносиньою гладінню води, з'явилася чорна смужка лісу. Берег! Відпочинок! Аріель полетів ще швидше.

Доки він досяг узлісся, то так стомився, що вже не шукав сухого місця, підлетів до великого гіллястого дерева і вмостився, як у гнізді. Прихиливши голову до стовбура, юнак одразу ж заснув.

Прокинувшись від першого проміння сонця, Аріель з подивом побачив, що висить у повітрі біля дерева. У сні він, мабуть, несвідомо одсунувся від своєї опори. Але, засинаючи, хлопець з обережності зробив своє тіло невагомим, тому й не впав на землю, а висів у повітрі. Для нього це було корисним відкриттям: він може спати в повітрі! І ця можливість стала йому в пригоді.

Повітря, коли Аріель прокинувся, було сповнене густими випарами, пронизаними багряножовтогарячими променями сонця, що саме сходило. Поряд уже співали на вітах пташки, верещали мавпи. А внизу, біля товстого звивистого коріння дерев, величезна кобра грілася на сонці. Що було б з ним, коли б він упав під час сну на землю!

Кобра напилася води з калюжі, підвела голову на третину довжини свого тіла, похитала нею, озирнулась навколо і побачила в траві барвисту пташку.

Аріель помітив небезпеку, що загрожувала пташці, і хотів сполохати її, але кобра блискавично кинулася на свою жертву і проковтнула її раніше, ніж та встигла пискнути.

"Ось так і Пірс полював за мною, — подумав Аріель. — Але кобра голодна, а навіщо це потрібно Пірсу?"

Одначе і Аріель був голодний, і йому час було подумати про їжу.

Юнак знову піднявся над верховіттям дерев і побачив, що він перебуває біля диких, первісних джунглів. Скільки сягало око можна було бачити, неначе хвилі на зеленому морі, купи величезних дерев. Аріель полетів над цим морем зелені. Посеред лісової галявини виднілися руїни храму з грубо висіченими колонами, обвитими ліанами. Внизу ріс густий чагарник.

Непогано було б тут оселитися. Аріель опустився вниз крізь отвір у напівзруйнованій покрівлі.

Його обдало вологим, застояним повітрям. Покрівля частково збереглася. Тут можна сховатись від негоди і тропічних злив. У кутку тієї частини храму, що збереглася, стояла чорна статуя сидячого в кріслі Індри завбільшки з три людських зрости. Руки долонями лежали на колінах. Одна нога опущена на землю, друга підігнута. Очі напівзаплющені. На голові конусоподібна митра, на грудях — намисто. З боків — фігури божків у зріст людини.

На колінах Індри можна було влаштувати постіль, накидавши хмизу, листя і моху.

Статуя містилась у вузькій довгій кімнаті. Праворуч тяглися колони, що відокремлювали сусіднє приміщення храму з низькою склепистою стелею, права ж стіна була майже вся відкрита, склепіння підтримували тільки чотири квадратні колони. Це відкрита дорога для диких звірів.

Але хіба звірі не оточують його з усіх боків?

Аріель вилетів з храму і почав перелітати від дерева до дерева, як бджола, що шукає медоносних квітів. З радістю він переконався, що в цьому лісі чимало їстівних плодів. Недалечко було й джерело. Недарма

тут побудували храм! Біля берегів струмка трава була притоптана звірями, що пробиралися до водопою.

До вечора Аріель влаштувався на новосіллі. Він устиг навіть зробити невеличкий запас плодів на випадок негоди і влаштувати з гілля та моху постіль на колінах в Індри. Але перш ніж настали сутінки, Аріель зрозумів, що він не єдиний мешканець у цьому храмі. Крім безлічі скорпіонів, ящірок та кажанів, яких він помітив ще вдень, мешканцями руїн виявились і змії. Вони сповзалися сюди після денного полювання і згортались у клубки, щоб уночі було тепліше. Незабаром уся підлога вкрилася цими клубками. Змії шипіли, вмощуючись на спочинок. Руді кажани, що харчувалися плодами, літали хмарами, зачіпаючи нового пожильця крилами. Іноді вони спускалися до підлоги, турбуючи змій, і ті шипіли на них. При такому близькому сусідстві з безліччю змій спати навіть на колінах в Індри було небезпечно. І Аріель, згадавши про своє вранішнє відкриття, вирішив спати на стелі, над головою Індри.

Іноді його будили голоси нічних тварин і птахів, проте скоро він звик до них.

Для Аріеля почалося нове життя в джунглях. У перші дні він радів з того, що далеко залетів од своїх переслідувачів, віддаючи перевагу над ними диким звірам і зміям. Тільки вечорами, засинаючи, юнак відчував свою самотність, сиротливість і згадував своїх небагатьох друзів — Лоліту, Нізмата, Шарада. Але про повернення до них ще рано думати. Треба перечекати, поки Пірс припинить свої розшуки, переконавшись у тому, що цього разу Аріель пропав безслідно.

Тепер, не боячись людей, він міг вільно втішатися радістю польоту. Досі йому доводилося літати тільки від переслідувань або розважати своїми польотами інших. А в джунглях він міг літати, щоб літати.

З першими ж променями сонця Аріель стрімко підіймався в блакитний простір. Вологе, важке повітря джунглів змінювалося легким і освіжаючим. І Аріель разом з птахами співав свою ранкову пісню.

Іноді він робив досить тривалі польоти. Милувався грою світла в хмарах, чарівністю місячних ночей, солодким відчуттям волі, простору, легкості.

Юнак літав годинами, аж поки тіло не нагадувало про те, що все-таки він бранець землі; коли відчувалася втома, хотілося пити, їсти або спати, він повертався в своє пристановище.

Одного разу в зоряну ніч Аріель спробував заснути високо над лісом. Але, прокинувшись, побачив, що вітер, який знявся під час його сну, відніс його далеко вбік, і він ледве розшукав дорогу назад. Відтоді він не наважувався спати в небі.

Минали дні, і Аріель дедалі більше обживався в джунглях. Він вивчав звички й повадки птахів і тварин, з одними ворогував, з іншими дружив. Якось тигр підстеріг його біля струмка і стрибнув у його бік. Аріель ледве встиг відлетіти. Другим стрибком тигр кинувся до людини, що повисла в повітрі, Аріель відлетів ще вище. Розгніваний тигр почав несамовито стрибати, намагаючись дістати здобич. Аріель не міг стриматися, щоб не подратувати звіра, аж поки той, вкрай розлютований невдачею, не зник у джунглях. А літаюча людина деякий час ще переслідувала його криками. Мавпи і папуги охоче взяли участь у посоромленні грози джунглів.

Знайшлися й друзі. Кілька мавп, які спочатку тікали від Аріеля і сердито кидали в нього чим попало, кінець кінцем подружилися з юнаком і запросто приходили до нього, а він прилітав до них, частуючи добірними плодами. Два папуги часто супроводжували юнака в польотах по лісу, зустрічаючи його, гаркавили; "Арріель! Арріель!"

Він навчив їх говорити: "Лоліта, Нізмат, Шарад". І йому здавалося, що він розмовляє з друзями.

Він бачив страшні битви слонів та буйволів з тиграми, бачив величезні стада диких слонів. З висоти вони здавалися якимись маленькими пацюками, а їх хоботи — товстими хвостами, закинутими на голову. Підлітаючи ближче, Аріель чув глухий тупіт їх могутніх ніг, тріск зламаних дерев, удари бивнів, сухий шурхіі складчастої шкіри та хоботів, які стикалися один з одним, бурчання і ревіння. Він бачив, як безупинно коливалися сотні ушей, піднятих хоботів, хвостів. Бачив величезних старих слонів з білими іклами, вкритих листям і гіллям, що застряли в зморшках і складках їх шкіри, з одним іклом, з рубцями на шиї — слідами колишніх битв. Бачив метушливих чорненьких слоненят лише два-три фути заввишки, що бігали попід черевами слоних, і молодих слонів, у яких ікла тільки почали витикатися.

Непомітно для себе Аріель перетворювався на здичавілу людину. На голові виросло довге волосся, ходив і літав він голий, тільки на стегнах була пов'язка з листя. Сорочку й простирало юнак дбайливо зберігав під камінням.

Цілими днями, оточений птахами і мавпами, він перелітав від дерева до дерева, шукаючи їжу, високо підіймаючись при найменшій небезпеці. Якби він здичавів остаточно, то так і скінчив би свої дні в джунглях. Цього не сталося, і причиною тому були приручені ним папуги.

"Лоліта! Нізмат! Шарад!" — кричали вони з ранку до вечора, і ці крики лунали в його серці радістю і важким докором, змушували думати про свою долю.

Пригода в палаці раджі і зустріч з Пірсом залишили глибокий слід в душі Аріеля. Він немов одразу перейшов від свого штучно прищепленого інфантилізму до зрілості, хоч і сам ще не цілком усвідомлював зміну, що сталася в ньому.

Досі він був пасивним знаряддям у руках інших. У Дандараті він навчився лише симулювати, приховувати свої думки й настрої. Залишивши Дандарат, Аріель жив під страхом знову опинитися в руках Пірса. Паралізований цим страхом, він навіть не думав про якусь активну боротьбу, про те, щоб відстояти своє право жити так, як йому хочеться, а не так, як того хочуть інші.

Страх загнав юнака в ці нетрі, позбавив товариства людей, серед яких є й добрі, прирік на самотність. І раптом у ньому прокинулись людська гордість і обурення. Ні, він не залишиться в джунглях! Він полетить до людей і доб'ється свого права жити серед них!

Чому б йому не скористатися з своєї незвичайної переваги? Літаюча людина може багато зробити! Що саме — Аріель ще не уявляв, він ще мало знав життя людей. "Але час сам покаже, що треба робити", вирішив Аріель і почав збиратися в дорогу.

Він знайшов горіх, сік якого забарвлював шкіру в брунатний колір. У такому вигляді юнака можна було вважати за індуса і за європейця з сильним загаром. Забарвлення трохи блідло після купання, та все ж зберігалося. Він оглянув сорочку й простирало, виправ їх і навіть спробував випрасувати нагрітими на сонці каменями. Зібравши невеликий запас плодів, Аріель одного ранку вирушив у дорогу.

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ДРУГИЙ

"НОВОНАВЕРНЕНИЙ"

Пастор Едвін Кінгслі зняв окуляри, зітхнув, відкинувся на спинку крісла і підвів очі. На стіні перед ним висів портрет короля з довгастим англосаксонським обличчям і фамільними великими, трохи опуклими очима, рядом портрети віце-короля Індії, суворого лорда з тонкими губами, і єпископа Кентерберійського в церковному облаченні. Король і віце-король повернули голови вбік, ніби одвертаючись від пастора, а

єпіскоп дивився з докором, як здалося Кінгслі, прямо в очі місіонерові, який не виправдав надій.

Що скаже його преосвященство, який досі протегував пасторові, коли прочитає його останній звіт?

Три тижні пастор Кінгслі сидів над цим звітом, намагаючись викласти стан речей у сприятливому для себе світлі.

Навернення жителів Індії до християнства спочатку йшло дуже добре. Кінгслі в своїх звітах давав зрозуміти, що причиною великих успіхів були його місіонерська ретельність і талант проповідника.

Насправді ж причина була інша: пастор залучав у стадо Христове овець — "язичників" — з найнижчих, найбільш зневажуваних каст. Для них перехід у християнство був вигідний, бо трохи поліпшував їх безправне становище. Немалу роль відігравали і срібні хрестики та дешеві подарунки, які одержували при хрещенні навернені до християнства. І раптом усе змінилося. Деякі індійські релігійні товариства, занепокоєні збільшенням кількості тих, що переходили в християнство, придумали для парій особливий обряд очищення, яке ставило їх у правовому відношенні на щабель вище. І хоч таке нововведення викликало заперечення з боку найбільш консервативних товариств "правовірних", воно мало успіх. Багато хто з парій віддавав перевагу очищенню над хрещенням. І місіонерським успіхам Кінгслі одразу прийшов кінець. Дедалі важче ставало залучати прозелітів. Відпадали од християнства і навернені.

Пастор Кінгслі опинився в дуже скрутному становищі. Він втратив апетит і спокій. Вдень пастор трудився до поту над хитромудрим звітом, уночі винаходив засоби, які могли б поправити справу. Він складав красномовні проповіді, робив місіонерські поїздки в найвіддаленіші селища парафії, але нічого не допомагало Цих язичників та

ідолопоклонників можна пройняти лише чудом, довівши вищість християнського бога Але де дістати чудо?

— Джон! Сніданок містеру Кінгслі! — почув пастор голос своєї сестри, старої діви міс Флоренси Кінгслі.

Увійшов хлопчик-індус з підносом, на якому стояв димучий кофейник, чашка, тарілка з яєчнею та грінками.

Це був хрещеник "тітоньки Флоренси" (так звали в домі сестру пастора), Пареш, якому дали при хрещенні їм я Джон. На ньому був срібний пояс — подарунок хрещеної, заради якого він і хрестився, — на шиї хрестик і срібний амулет, що перейшов від покійних батьків. З ним Пареш-Джон ні за що не хотів розстатися.

Тримаючи кофе, пастор поглянув на хрест і амулет і, зітхнувши, подумав: "Ото всі вони такі. На грудях і хрест, і амулет, а в грудях..."

— Містер пастор, здається, занятий... — почув пастор з другої кімнати голос своєї дочки Сусанни. Вона з кимось говорила на хіндустані.

Містер Кінгслі насторожився. Може, це якийсь індус, що слухав його проповідь і забажав прийняти хрещення? І, забувши про сніданок, пастор нашвидку надів на піжаму халат і поквапливо вийшов у передпокій.

Перед ним стояв стрункий вродливий темношкірий юнак з довгим волоссям пустельника. На ньому була лише сорочка і якийсь дивний білий плащ. І в чому тільки не ходять ці тубільці!

— Ти до мене? — спитав пастор.

— Так, — скромно відповів юнак, опустивши очі. — Я хотів, містер, поговорити з вами... Але, здається, я невчасно?

Сусанна, дівчина років двадцяти, в полотняному платті, з побритою після тифу головою, похмуро дивилася то на батька, то на юнака.

Пастор, дізнавшись, що юнак прийшов з ним серйозно поговорити, запросив його в свій кабінет.

Нежданий гість назвав себе Біноєм. Він індус, сирота. Хоче віддати себе служінню богу. Вивчав брамаїзм, буддизм, коран, проте ці релігії не задовольняють його. Про християнство він знає, але хотів би глибше опанувати це віровчення. Що йому не подобається в релігіях його батьківщини? Те, що їх боги не проявляють себе видимо, відчутно, не приходять на допомогу людям.

Пастор насупився і подумав: "Він досить розвинений для тубільця, але в нього практичний розум. Цей рід лукавий вимагає знамення, чуда. З такими важко. Та все ж можна довести йому, що буття бога проявляється не тільки в чудесах, — далися всім їм ці чудеса!.. Головне — не випустити його, охрестити, що б там не було, хоч би це потребувало витрат більших, ніж срібний хрестик. У звіті повинні фігурувати нові "навернені"!

— Ми поговоримо про це з тобою, мій друже, — лагідно сказав пастор. — Але для цього нам доведеться часто бачитися. Де ти живеш?

— Я мандрівник, який шукає істинного бога, — відповів гість.

Пастор подумав трохи і урочисто заявив:

— Ти залишишся в мене, Біной! Так, так! У мене знайдуться куток і жменька рису для людини, яка шукає бога! Флоренса! — гукнув він. І коли увійшла сива кістлява жінка в чорному платті, він сказав їй: — Оце

Біной. Сподіваюсь, твій майбутній хрещеник. Він житиме в нас. Відведи його в мансарду.

Тітонька Флоренса, з цікавістю оглянувши юнака, кивнула головою:

— Ходімо!

Коли вони вийшли, в кабінет пастора вбігла Сусанна.

— Послухай, батьку, — почала вона збуджено. — Мені здається, ти через свою місіонерську запопадливість забуваєш про все. Хіба не можна було поселити цього бродягу в церковного сторожа? Ці ж брудні цигани — розсадники зарази. Мало того, що я хворіла тифом, треба ще заразитися холерою або чумою!

— Жодна волосина не впаде з голови людини без волі божої, — повчально відповів містер Кінгслі, намагаючись приховати ніяковість.

— Жодна волосина! У мене й так брита голова. Це ти можеш говорити в своїх проповідях. Я не хочу, щоб у нашому домі жили жебраки.

— Але це необхідно, дочко моя. Що ж робити? Кожна професія має свої небезпеки. А коли б я був лікарем? Ходжу ж я напучувати вмираючих...

Він завжди поступався перед своєю дочкою, але цього разу проявив несподівану впертість. І Біной залишився.

Аріель давно обмірковував план. Уже в Дандараті він неясно догадувався, до чого його готували, перетворивши на літаючу людину: його, мабуть, хотіли показувати як чудо, щоб зміцнити віру, релігію. Але чому б йому самому не використати цю роль у своїх цілях? йому необхідно було знайти якийсь притулок, роздивитися, ближче узнати

людей, можливо зібрати трохи грошей, щоб розпочати самостійне життя. Подальші плани були невиразні. Вони часто змінювались, але в них незмінно включалися Лоліта, Шарад, Нізмат.

Пролітаючи вночі над невеликим містечком, Аріель побачив цю високу дзвіницю, і тоді у нього визрів план першого кроку в середовищі людей.

Незабаром Аріель відчув вороже ставлення Сусанни. Вона уникала зустрічей і ледь відповідала на привітання. Зате тітонька Флоренса, яку Сусанна називала "місіонером у спідниці", прихильно ставилася до Біноя.

Вечорами пастор вів з юнаком довгі бесіди. Йдучи на поступки дочці, він не запрошував більше Біноя в кабінет, а піднімався до нього в мансарду, де Біной жив самітником. Він був надзвичайно скромний у харчуванні і цілими днями сидів над біблією та евангелієм.

Старання й швидкі успіхи Біноя радували і вражали пастора, який і не підозрював, що його учень вже вивчив історію релігії — чи не єдине, чому навчали в Дандараті.

Незабаром Біноя урочисто охрестили, і він дістав ще одне ім'я — Веніамін, або, як скорочено називав його пастор, а за ним і тітонька Флоренса, — Бен. Він усе ще жив у пастора для зміцнення віри і зміцнив її настільки, що мало не поклав у могилу свого наставника.

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

"ЧУДО"

Це трапилось якось у неділю.

Пастор у напівпорожній церкві говорив проповідь на тему про віру, про чудеса, про втручання господнє в справи людей.

— Бог всемогутній, і якщо він не приходить людям на допомогу, то тільки тому, що вони не з достатньою вірою просять його про це. Бо, істинно говорю вам, сказано в писанні — якщо ви матимете віру таку хоча б, як гірчичне зерно, і скажете горі цій: "Перейди звідси туди", — вона перейде; і не буде нічого неможливого для вас..

Як тільки пастор вимовив ці слова, Бен-Аріель, що сидів на першій лаві, несподівано вийшов на середину церкви, міцно стис молитовник, звів очі до неба і вигукнув:

— Вірю, господи, що ти звершиш по вірі моїй! Підніми мене над землею!

І раптом усі побачили, як тіло юнака захиталось і піднялося так, що ступні ніг опинилися над підлогою футів на два. Він то повисав у повітрі, то повільно опускався і дякував богові.

Пастор схопився за пюпітр кафедри, щоб не впасти. Він зблід, нижня щелепа його тремтіла.

У церкві запанувала така тиша, що чути було, як повз вікна пролітають ластівки. Люди ніби закам'яніли. Потім зчинилося щось неймовірне. Стіни будівлі задрижали від істеричних, несамовитих вигуків людей. Присутні посхоплювалися з своїх місць. Одні в паніці з криками кинулися до дверей, біля яких утворилася давка, другі впали перед Беном навколішки, простягали до нього руки, треті били себе в груди і, сміючись і плачучи, вигукували:

— Є бог! Є бог! Є!

От якби Пірс бачив усе це! Недарма він і лондонський центр покладали на літаючу людину такі надії!

Аріель стояв і ніяково посміхався, ніби він ще не усвідомив того, що сталося.

Пастор підняв руку, намагаючись установити порядок, але він сам був приголомшений не менше, ніж інші. Судорожно махнувши рукою, він сповз з кафедри, — ноги не тримали його, — і тут же, вражений чудом, задихаючись, сів на підлогу.

В амазонці і чорному чепчику Сусанна поверталася верхи на буланому конику додому після ранкової прогулянки. Вона гарцювала по полях у той час, коли люди молилися в церкві і слухали проповідь її батька.

Свавільна, примхлива, Сусанна завдавала містеру Кінгслі чимало клопоту. Вона ненавиділа господарство, захоплювалася полюванням і верховою їздою, аматорськими спектаклями у гуртку англійців та фотографією. Вона знущалася над філантропією тітоньки Флоренси і говорила жахливі речі. Жахаючи свого батька, вона, наприклад, заявляла, що перед усіма філософами віддає перевагу Чараці— грубому матеріалістові, який довів, що душа і тіло тотожні. Вона ненавиділа Індію і мріяла про повернення в Лондон. Пастор пояснював дивацтва дочки впливом шкідливого для європейців індійського клімату і її віком. "Вийде заміж, уся ця дурість мине", заспокоював себе пастор.

Обідня ще не скінчилась, а з церковних дверей сунув народ, кричав, розмахуючи руками. Чи не пожежа там? Сусанна пришпорила коника і побачила хлопчика Пареша-Джона, який жив у них в домі "для зміцнення своєї віри в Христа", що, очевидно, вимагало виконання всієї чорної роботи, можливо, для розвинення християнського духу смирення й покори.

— Ей, Джіпсі! — стримуючи коня, гукнула Сусанна, неначе кликала цуцика.

Сусанна вважала, що "ця мавпочка" недостойна носити ім'я Джона нарівні з сагибами, і називала хлопчика "Джіпсі" (Циган). Вона всіх індусів вважала за циган і, коли батько заперечував, говорила: "Прочитайте "Народознавство" Ратцеля".

Джон вистрибом наблизився до Сусанни.

— Що там трапилося? — спитала вона, показуючи прутиком на церкву.

— Ох, міс! Там, міс, такі справи, міс, що, міс... Сусанна нетерпляче змахнула прутиком над самісінькою головою Джона.

— Бен... Біной, міс, підстрибнув у повітря, міс, і всі дуже налякалися, — випалив хлопчик.

— Не верзи дурниць!

— Правда, міс! Ось так... — І Джон почав підстрибувати. — Це у нього дуже вправно вийшло. Ніби він стояв на невидимій лазі! — І Джон знову застрибав, намагаючись бути якнайдалі від прута Сусанни.

Спираючись на плече церковного сторожа і похитуючись, із церкви вийшов пастор.

— Батьку! Що трапилося? — спитала вже стривожена Сусанна. Вона любила свого батька, хоч у душі трохи досадувала на слабість йото характеру.

Пастор мовчки попрямував до будинку, вона їхала біля нього, поляскуючи коня прутом по шиї.

— Скажи ж нарешті!

— Потім, дитя моє, — безсило відповів пастор. — Мені треба... трохи опам'ятатися.

— Найкращий спосіб знати, що робиться в церкві, — ходити в церкву, — пробурмотів сторож, недружелюбно глянувши на підрізаний конячий хвіст.

Сусанна ляснула прутом і гукнула:

— Джіпсі, чортеня!

І зіскочила з коня.

Джон, справді схожий на циганчука, вибіг з кухні з ганчіркою в руці.

— Відведи коня в стайню, — наказала дівчина, розправляючи зборки амазонки.

— Ось і ви, тітонько Флоренсо! Нарешті вже я дізнаюся, в чому річ. Ви плачете, тітусю? Що з вами?

— Це з радощів, Сузі. Господь сподобив мене бачити чудо.

— Чу-удо? — з протягом сказала Сусанна. — Це стрибки Біноя — чудо?

Тітонька насупилась і навіть трохи зблідла.

— Не говори так! Бог покарає тебе! Ти ж не бачила. Бен великий святий! Він не стрибав, а піднявся в повітря. Всі бачили це. Бог зробив чудо по великій його вірі.

— Я завжди чекала від тебе чогось подібного! — зітхнувши, сказала Сусанна. — Тітонька Флоренса стає фанатичкою, і це до добра її не доведе, не раз думала я.

— Безвірниця! — з обуренням вигукнула стара дівка і одразу ж смиренно додала: — Не судіть, і не судимі будете. Нехай простить тебе і мене, грішну, господнє милосердя! — і вона пішла в будинок.

Сусанна, замисливши, стояла на доріжці палісадника. До будинку наближався натовп.

— Святий! Саніасі! Благослови мене! Доторкнися до свого сина! Дозволь доторкнутись до ніг твоїх! — чулося з натовпу.

Не доходячи кількох десятків футів до огорожі саду, селяни зупинилися — вони не наважувались наблизитися до будинку. З натовпу вийшов Бен-Аріель. Селяни провели його поклонами і, збуджено розмовляючи, пішли назад.

Схиливши голову, Аріель зайшов у садок і попрямував до веранди.

— Послухай, Біной, Бен, чи як там тебе... — зупинила Сусанна юнака.

Аріель зупинився.

— Що ти таке утнув у церкві?

— Бабу... пастор містер Кінгслі сказав, що коли сильно вірити, то для людини немає нічого неможливого. Така сила християнського бога. Я з

вірою звернувся до господа, щоб він допоміг мені піднятися над підлогою, і бог почув мене. От і все.

— І підняв тебе сам бог? Під пахви чи за волосся?

Аріель мовчав. Замовкла й Сусанна, посміхнулася і, роздувши ніздрі, майже крикнула:

— Дурниця! Не вірю! Ну, покажи мені цей фокус, коли не хочеш, щоб я назвала тебе брехуном!

Аріель здригнувся, глянув на хвіртку, на клумби гвоздиків і легко ступив на голівку квітки, причому квітка навіть не пригнулася. Так по голівках гвоздиків він перейшов клумбу і зупинився на доріжці, скромно поглянувши на Сусанну.

— Забавний фокус, — сказала Сусанна, намагаючись приховати збентеження. — Не думай, що ти переконав мене в своєму дарі творити чудеса.

— Я лише зробив те, що ви вимагали від мене, — покірливо відповів Аріель.

— Так... чудово! І як же ти думаєш використати ці фокуси?

— Бог укаже мені шлях.

Сусанна тупнула ногою.

— Терпіти не можу святенництва! — вигукнула вона, потім продовжувала говорити в роздумі: — Припустімо, що ти якось умудряєшся робити це, що це не гіпноз. Ну, а далі? Невже ти прорублятимеш усі ці фокуси лише для того, щоб викликати істерику в

старух і стариків у церкві або дивувати дівчат-простушок, пурхаючи по клумбах, як метелик? Чи, може, ти маєш намір збирати мідяки на ярмарках? Чоловік повинен займатися справжнім чоловічим ділом, Я б на твоєму місці вступила в пожежники. Так, у пожежники! Рятувала б людей з палаючих будинків, злітаючи на високі поверхи, куди не досягає пожежна драбина. Або працювала б у товаристві спасіння на водах, а не корчила б з себе чудотворця і не жила б у глушині на чужих хлібах.

— Можливо, я так і зроблю, — відповів Аріель, низько вклонився і пішов у дім.

"Спритний шахрай!" — замислено дивлячись на квіти, подумала Сусанна.

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТИЙ

ЗАГАЛЬНЕ ХВИЛЮВАННЯ

Повернувшись додому, пастор довго ходив з кутка в куток по своєму кабінету, чіпляючись ногами за легкі "похідні" стільці і столики з бамбукової тростини. Як і багато хто з англійців в Індії, він не купував добротних меблів, вважаючи своє перебування тут короткочасним, і так минали роки.

Кінгслі охопило надзвичайне хвилювання. Він стискав руки так, що хрустіли пальці, він хапався за голову.

Що сталося? Чудо? Одне з чудес, про які він так багато і красномовно патякав у проповідях? "Є бог!" згадав він чийсь вигук у церкві. Але ж це неможливо! Проти чудес повставав його практичний розум англійця двадцятого століття.

А якщо він не вірить у можливість чуда, то, значить, не вірить і в бога? Ця думка, що несподівано з'явилася, приголомшила його.

Кінгслі знав, що релігія потрібна. І він був одним з чиновників, які ретельно виконували свою роботу. Простим людям потрібна релігія, потрібен бог, віра в чудо, без цього з ними важко справитися! І в його обов'язок входило підтримувати цю віру. І раптом з'являється цей хлопчисько Бен і перевертає все догори ногами, ставить його, пастора, перед самим собою в надзвичайно безглузде становище. Звичайно, Бен не змусить його повірити в чудо бога, чудо творця. Та все ж що означає це надприродне явище? Як зрозуміти його? Як бути далі?

Дуже заманливо використати Бена. Але це рискована гра, в якій можна скомпрометувати і себе, і місіонерство, і англійців. А чудово було б використати... Скільки можна навернути невірних, який блискучий подати звіт!..

Поки пастор сотий раз міряв свій кабінет, блаженна тітонька Флоренса стояла з молитовно складеними руками в кімнаті Аріеля, захоплено дивилася на нього і говорила:

— Значить, ти можеш рухати й гори? Прошу тебе, милий Бен, зроби це чудо! Бачиш гору? — І вона кивнула головою в бік вікна. — Відсунь її трохи далі. Через цю гору я ніколи не бачу сонця в моїй кімнаті.

— Це могло б погубити людей і тварин, які живуть на горі і в її околицях, — ухильно відповідав Аріель.

Тітонька задумалася. Жадоба чудес оволоділа нею.

— Ну, нехай хоч стіл зрушить з місця!.. І можеш ти зробити мене молодою? Або перенести мене в Англію?.. Нехай за словом твоїм оживе ця зів'яла квітка... Ну, звільни мене хоча б від каменів у печінці!

— Не можна випробовувати господа марно, — відповідав Аріель, якому набридла настирливість тітоньки Флоренси.

— Чому марно? Камені в печінці завдають мені жахливого болю, операції ж я боюся, як...

— Значить, вас бог покарав каменями в печінці!

Флоренса змовкла, згадуючи гріхи, за які бог міг покарати її каменями в печінці... Все ж чудотворці — незговірливі люди... Запропонувати йому подарунок? Ще образиться, скаже, що це симонія — торгівля чудесами. От якби самій запастись отакою гірчичною насінинкою віри...

— Слухай, Бен, не сердься. Але, можливо, ти зміг би передати мені трошечки своєї віри, хоч з порошинку?

— Це залежить від вас. Вірте, і ви одержите по вірі вашій!

Тітонька Флоренса зажмурилася, стисла кулаки, почервоніла від натуги.

— Вірю, що піднімуся в повітря! Вірю, господи, вірю!.. — Вона ставала навшпиньки. — Здається, вже! Господи, та невже? Як страшно! Здається, піднімаюсь! Вірю, вірю, вірю, вірю! — Вона міцно зажмурила очі,

Аріель, остаточно втративши терпіння, раптом схопив тітоньку Флоренсу, вмить посадив її на шафу і вибіг з кімнати. На сходах він мало не збив з ніг пастора.

— Іди за мною, Бен!

Пастор привів Аріеля в свій кабінет, посадив у крісло, довго ходив по кімнаті. Нарешті він сказав:

— Слухай, Бен, як ти це робиш?

— По вірі моїй, — скромно відповів той. Пастор мало не скипів, але стримався.

— Покажи ноги! — наказав він.

Кінгслі нагнувся і, крекчучи, оглянув їх. Ноги як ноги. На підошвах ніяких пружинок, апаратів.

— Чи не навчили тебе факіри левітації? — спитав він, хоч завжди твердив, що левітація — пусті вигадки туристів. Але тепер він швидше повірив би в чудеса факірів, — усе ж таки це могли бути лише спритні фокуси, — ніж у чудо християнського бога.

— Я не знаю, що таке левітація, — простодушно відповів Аріель.

— Ну, гаразд. Якщо ти зараз обдурюєш мене, то обдурюєш бога, і він покарає тебе: пошле проказу. А якщо не обдурюєш, то чи бажаєш послужити йому?..

— Усе моє життя належить богові, який творить чудеса, — відповів Аріель.

— Добре, йди, Бен.

І коли Аріель вийшов, пастор сказав:

— Жеребок кинуто. Що буде, те й буде! Це все ж таки найкращий вихід із становища. Я використаю Бена, ким би він не був, наверну до християнства силу-силенну язичників, складу блискучий звіт і поїду в Англію із славою великого місіонера, а потім мій наступник нехай розбирається тут в усьому, як знає!

І йому вже ввижалися нагороди, столичний ректорат, а можливо, і єпіскопство.

У кабінет вбігла Сусанна, розмахуючи газетами.

— Батьку, я завжди казала, що твій Бен — авантюрист. Ось глянь, у газетах пишуть про літаючу людину. Це, звичайно, він.

— Але вона все ж таки літає, ця людина?

— І льотчики літають, і жуки літають, але не видають себе за чудотворців!

— Слухай, Сусанно! Якщо ти хочеш швидше повернутися в Лондон, не показуй нікому газет, нічого ні з ким не говори про Бена і не втручайся ні в що. Прошу тебе... Це триватиме всього кілька днів, і тоді, даю тобі слово, ми поїдемо в Англію остаточно!

Аріель уже не застав тітоньки на шафі. Закликавши на допомогу віру, вона хотіла плавно спуститися з шафи, але впала, забила коліна, докорила сама собі за те, що недостатньо вірить, і подалася в свою похмуру кімнату.

Звістка про чудо в церкві рознеслася по всіх околицях. Можна було подумати, що Аріель звів людей з розуму.

Тітонька весь час то підстрибувала, зажмуривши очі, то, люто втупивши їх у каструлі або ножиці, шипіла:

— Піднімись! Піднімись! Вірую!..

Біля кухні стрибав Джон, марно намагаючись піднятися в повітря і вигукуючи:

— Вірую! Гоп!.. Мало віри. Ще! Вірую! Гоп! Ще! Прибуло віри! Вірую! Гоп!..

У селах люди стрибали з дахів, намагалися ходити по воді, фанатично кричали "вірую!", боляче забивались, грузнули в багні...

Але, на жаль, ніхто не мав віри навіть такої, як гірчичне зернятко, або ж всесилля віри було обманом, про що вже голосно говорили ті, хто найбільше постраждав.

Гаяти часу не доводилося. На дверях церкви пастор наклеїв оголошення про наступний урочистий молебень з нагоди дарування чуда.

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ П'ЯТИЙ

ДІЛОВА РОЗМОВА

Пастор Кінгслі торжествував. Успіх чуда перевершив усі його сподівання. Він щодня проводив богослужіння, і невеличка церква не могла вмістити всіх тих, хто приходив. Пастор виголошував красномовні проповіді про силу віри, про могутність християнського бога, що одразу ж дістав перевагу над усіма "язическими" богами.

Тепер він навертав до християнства десятками й сотнями Звіт його ставав дедалі блискучішим.

Правда, парафіяни слухали проповіді не дуже уважно. На кожному богослужінні всі з нетерпінням чекали появи чудотворця. І Аріель після кожної проповіді виступав перед враженими глядачами.

Новонавернені набридали пасторові з запитаннями, як скоріше "набути віри", яка творить чудеса, чому ніхто інший не творить їх, крім

Бена? Пастор роз'яснював як умів, закликав до терпіння, давав поради, склав навіть щось на зразок посібника для зміцнення віри.

Люди бурмотіли наспіх завчені молитви, смислу яких не розуміли, і мріяли про те, яких чудес вони натворять, коли стануть глибоко віруючими. Треба сказати, що більшість не мріяла ні про те, щоб пересувати гори, ні про те, щоб зупинити сонце, а лише про новий будинок, нове сарі, буйвола, осла, про щоденну жменьку рису, про зцілення від хвороб, і ніхто — про царство небесне.

На сеансах чудес, які довелося винести за стіни церкви, що не могла вмістити всіх бажаючих, почали з'являтися і європейці, спочатку місцеві сагиби, а потім і приїжджі іноземці.

Пастор помітив двох із них, з американським акцентом, і йому впав в око той винятковий інтерес, який вони виявляли до Бена. "Мабуть, це журналісти. Вони можуть зіпсувати всю справу", з побоюванням подумав пастор Кінгслі. І занепокоєння його не було марне.

Одного разу ці двоє підійшли до Аріеля. Не звертаючи ніякої уваги на шум і гам натовпу, що оточував його, один з них сказав Аріелю по-англійськи:

— Чи не будете ви люб'язні, містер, приділити нам кілька хвилин для ділової розмови?

На подив пастора, Бен швидко відповів чистісінькою англійською мовою:

— До ваших послуг, містери! — І, вийшовши з ними з натовпу, попрямував до чудового американського автомобіля, який чекав на дорозі.

Пастор бачив, як усі троє сіли в автомобіль, але не поїхали, а почали радитися. Коли розмова скінчилась, Аріель попрощався з ними і вийшов з автомобіля.

— З ким це ти розмовляв? — спитав пастор Аріеля, коли вони повернулися додому.

— З двома приїжджими містерами.

— Це я бачив. Про що йшла мова?

— Вони цікавилися мною, — відповів Аріель. — Мені незабаром доведеться розлучитися з вами, містер Кінгслі. Дозвольте подякувати вам за притулок і за всі ваші турботи.

Пастор подумав. Головне зроблено, адже скоро і сам він поїде, і, мабуть, навіть непогано, що Бен ще раніше залишить його.

— Ну що ж, Бен, ти людина вільна і можеш розпоряджатися собою. Коли ти думаєш їхати?

— Завтра. Якщо ви визнаєте за потрібне, я ще можу востаннє показати чудо.

— Прекрасно, хлопчику мій, — лагідно сказав пастор і поспішив повідомити дочці приємну для неї звістку.

— Бен від'їжджає.

— Ти, тату, завжди говориш речі, які прикро вражають мене!

Батько глянув на дочку і подумав: "Жінка завжди залишається загадкою для чоловіка, навіть якщо вона твоя рідна дочка!.."

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ШОСТИЙ

ПОЛІТ

Для достойного завершення своєї місіонерської діяльності в Індії пастор Кінгслі вирішив за допомогою Бена влаштувати останню "гала-виставу": вшестя святого на небо, подібно до вшестя праведника Єноха, взятого живим на небо.

Це повинно дати надзвичайний релігійний ефект і разом з тим бути найкращим способом зникнення Бена.

До пухлого місіонерського звіту були додані зведення про величезну кількість навернених до християнства. Єпископ буде задоволений і по заслугах винагородить апостольські труди Кінгслі. Пастор у передчутті успіху потирав руки. Бен охоче дав згоду, і все повинно зійти якнайкраще. Святий полетить на небо, а пастор укладе чемодани і того ж дня виїде в Англію.

В урочистий день, призначений для вшестя, багато селян та горожан уже вдосвіта заповнили великий луг перед церквою, щоб краще бачити чудо. Навіть пастухи пригнали череди до гаю, щоб побачити незвичайне видовище. Для місцевих сагибів були поставлені у кілька рядів стільці.

До десятої години ранку біля церкви зібралася сила-силенна народу. Багато хто прибув здалеку на буйволах, конях, ослах. Люди стояли і на возах, дітлахи гронами висіли на деревах.

Тітонька Флоренса пошила для Бена довгий одяг, на зразок того, який малюють художники, зображаючи Христа, а Сусанна — хто б міг сподіватися! — сплела вінок з темночервоних гвоздик.

У цьому вбранні Аріель з'явився перед натовпом. Вигляд його був надзвичайно ефектний.

Привітальні вигуки, жест пастора, що піднявся на спеціально споруджену кафедру, — і в натовпі настала благоговійна тиша. З церкви, двері й вікна якої були відчинені, полились урочисті звуки органа. Коли орган змовк, пастор почав промову, а натовп хвилювався і, очевидно, не міг дочекатись її закінчення. Кінгслі довелося скоротити проповідь.

Аріель вийшов на середину зеленого лугу, посміхнувся, підняв руки і почав повільно підійматися. Легкий вітерець гойдав краї його довгого вбрання і кучері волосся, що спадало на плечі. Це було захоплююче видовище.

Кілька секунд натовп як заворожений безмовно стежив за Аріелем, потім раптом захвилювався, загомонів. Люди падали навколішки, в екстазі кричали, простягаючи руки вгору: "Боже, навіщо ти покидаєш нас?" Вони, очевидно, уже вважали його богом. Матері брали на руки дітей і кричали: "Благослови, господи!"

Підлетівши на висоту дзвіниці, Аріель зупинився в повітрі, змахнув руками, запрошуючи натовп змовкнути, і, коли гамір стих, на весь голос сказав:

— Алло! Алло! Цирк Четфілда — найкращий в Америці і в усьому світі! Алло! Днями відкриття вистав у цьому місті! Поспішайте купити квитки! Там ви побачите ще й не такі чудеса!

І, кинувши в натовп вінок, який упав до ніг сторопілої тітоньки Флоренси, Аріель знявся ще вище в повітря, перелетів церковний шпиль і зник за гаєм.

Незабаром звідти пролунав густий автомобільний гудок. Зляканий осел протяжно заревів: "і-го! і-го! і-го!.." Це ревіння підхопили інші осли.

Вони немов сміялися над обуреним пастором Кінгслі.

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ СЬОМИЙ

ЗАКОНТРАКТОВАНИЙ НЕБОЖИТЕЛЬ

Аріель не бачив, що сталося далі, але наслідки неважко було вгадати: повний провал місіонерської діяльності пастора Кінгслі, що загрожував йому, можливо, навіть засланням у глуху парафію провінціальної Англії.

Син директора американського циркового тресту Джемс Четфілд і директор управління пересувних цирків Едвін Грігг приїхали в Індію з десятком пересувних цирків шапіто. Четфілд і Грігг керували гастролями, водночас вивчаючи "місцевий ринок". Але основним їх завданням була вербовка в Індії виконавців для виступів в Америці. Адже публіці необхідно подавати все нові й нові номери, а європейські гастролери-наїзники, гімнасти, еквілібристи, фокусники мало чим відрізнялись од американських. Екзотика могла б мати успіх. І Четфілд і Грігг у кожному місті і навіть невеличкому селі, через які їм доводилось проїжджати, відвідували базари, ярмарки, народні свята і знайомилися з місцевими народними видовищами, ярмарковими акробатами, заклинателями змій, співаками, музикантами, факірами, фокусниками, відбираючи найкращих із них для свого цирку.

Індуси не дуже охоче погоджувалися залишити батьківщину і вирушити у далеку подорож, але Грігг показував їм на долоні американські долари, пропонував аванси, обіцяв великі заробітки і в такий спосіб підібрав значну екзотичну трупу.

Разом з Четфілдом він уже складав проект ефектного видовища "Таємниці Індії" з розкішною декорацією, мавпами, папугами, буйволами, слонами, крокодилами, факірами.

Одного разу Четфілду потрапив на очі листок місцевої англійської газети, в якій була вміщена стаття під заголовком: "Хто ж, нарешті, він?" У статті говорилося про таємничу літаючу людину, яка час від часу з'являлася то в одному, то в другому місці, безслідно зникаючи.

Четфілд прочитав статтю і, сміючись, передав Гріггу.

— Ось вони, містер Грігг, чудеса Індії! Про які тільки дурниці не пишуть місцеві газети! Очевидно, індійська публіка ще довірливіша і дурніша, ніж американська. На таку газетну вигадку не наважився б, мабуть, жоден з наших журналістів.

Грігг уважно прочитав статтю і сказав:

— Добре було б залучити цю літаючу людину до нашої трупи.

— Ще, б пак! — розреготався Джеме Четфілд.

— Я говорю цілком серйозно, — відповів Грігг. — Мені вже доводилося розмовляти про літаючу людину з деякими із завербованих нами індусів. І вони запевняють, що це не вигадка.

— Але ніхто з них, звичайно, не бачив її?

— Приборкувач змій... ніяк не можу запам'ятати його ім'я, запевняв, що на власні очі бачив літаючу людину, коли та викрала якогось хлопчика з ярмарку і полетіла з ним невідомо куди.

Четфілд недовірливо похитав головою.

Але йому незабаром довелося повірити в існування літаючої людини: на шляху циркового маршруту все більше зустрічалося людей, які запевняли, що на власні очі бачили літаючу людину і навіть вказували місцевість, де вона зараз перебуває. Зацікавлений не на жарт Четфілд розпорядився навіть змінити маршрут, аби тільки розшукати літаючу людину.

Так Четфілд і Грігг зустрілися з Аріелем біля церкви і поговорили з ним спочатку коротко в автомобілі, а потім і грунтовно.

Практичні янкі зовсім не цікавилися, що являє собою Аріель, як він літає, яке його минуле.

Коли б навіть Аріель сам сказав: "Я безплотний дух. Я ангел", Джеме Четфілд, не дивуючись і ні на секунду не задумуючись, відповів би: "Ол райт! Я пропоную вам ангажемент. Які ваші умови?"

З такою ділового лаконічністю Четфілд і говорив з Аріелем.

— Містер... містер?

— Бен, — відповів Аріель.

— Ол райт, містер Бен. Ми зацікавлені тим, що ви умієте літати. Ставайте до нас на роботу. Ви будете літати в Америці і одержувати за це добру винагороду.

Аріель знав, що Америка далеко від Індії. Але за океаном він буде в безпеці. Треба дістати цю самостійну роботу за добровільною згодою і потім прилетіти сюди за друзями. Сама доля йде йому назустріч. І, недовго думаючи, він погодився.

Такою відповіддю містер Четфілд був зовсім спантеличений. Чи не з ангелом, справді, вони мають діло? Погоджуватися, не поторгувавшись,

навіть не поцікавившись, скільки йому платитимуть! Невже цей оригінал не розуміє, що він "sans pair", як кажуть французи, не має собі рівного і, отже, може заломити будь-яку суму? А якщо він не ангел і не ідіот, то злочинець, якому хочеться якнайшвидше втекти за океан, куди, очевидно, перелетіти сам він не може. Недарма Грігг говорив про викрадення хлопчика... Та чи не все одно? Головне — можна нажити великі гроші.

Старий, досвідчений Грігг скоріше розгадав Аріеля: цей юнак просто не знає ні життя, ні ціни собі.

— Ну, про умови ми ще поговоримо, — втрутився Грігг в розмову, побоюючись, як би директорський синок сам не навів Аріеля на думку про те, що він унікум. — Про платню ми завжди домовимося.

— Я б хотів тільки...

Четфілд і Грігг насторожилися.

— Що б ви хотіли?

— Перш ніж ми вирушимо за океан, мені хотілося б відвідати два місця... Побачити моїх друзів і... ще одну особу. Причому, можливо, мені буде потрібна ваша допомога...

— Звичайно, певна річ, ми до ваших послуг, містер Бен. Усе, що нам під силу!

— Ну, що ви скажете, містер Грігг? — спитав Четфілд, коли вони залишилися самі.

— Скажу, що ми знайшли скарб, містер Четфілд. Індія — справді країна чудес.

— Треба буде подбати про рекламу, — зауважив Джемс. Реклама була його улюбленою пристрастю.

— Цей пастор не знайшов свого покликання. Йому б цирковим режисером бути. Придумав блискучий номер. Але чому б нам не скористатися цим вшестям для нашої реклами? Треба домовитися з Беном. Нехай до висоти п'ятдесяти метрів він грає на користь пастора, а вище — в наших інтересах. Адже ми купили Бена! Він вихвалятиме з неба наш цирк.

Грігг заперечував, вважаючи цю витівку мало практичною і навіть безтактною. Впертий Джемс наполягав, і Гріггу довелося поступитися.

Старий Грігг мав рацію: ця небесна реклама завдала їм чимало клопоту і неприємностей. Довелось мати справу з представниками церкви й англійської адміністрації.

Зате в іншому питанні Грігг не поступився. Четфілд почав мріяти про те, як вони демонструватимуть в Америці літаючу людину, і захотів телеграмою оповістити Америку про те, що незабаром прибуде літаюча людина. "Світове чудо!"

Грігг, який посивів на арені цирку і прекрасно знав психологію публіки, гаряче заперечував. Звичайно, публіка піде дивитися літаючу людину, як вона ходила дивитися перші польоти на аероплані, і на цьому можна нажити чимало. Проте люди швидко до всього звикають. Хто тепер платитиме гроші за те, щоб подивитися на аероплан у польоті? Те ж саме буде і з літаючою людиною! Хто подивиться на нього один-два рази, втретє вже не піде.

— Але ми встигнемо нажити мільйони! — гарячився Джемс.

— А чому б нам не нажити десятки мільйонів? — заперечував Грігг.

— Як же ви думаєте зробити це? Як хочете використати Бена?

— Насамперед забудьте, що він уміє літати. Не повідомляйте про це в Америку і в дорозі нікому не кажіть. Зрозумійте, публіці набридає все, крім одного — боротьби, змагання, з їх вічною зміною несподіваних ситуацій і невідомістю фіналу. Перед найрідкіснішими в світі тваринами публіка зупиняється лише на хвилини, а на якісь дурні бої півнів ладна дивитися годинами. Пристрасті розгоряються, люди хвилюються, б'ються об заклад.

— Я, здається, починаю розуміти вас. Мабуть, ви маєте рацію, — подумавши, сказав Четфілд.

— На всі сто процентів, — переконано відповів Грігг.

Знайшовши неоціненний скарб в особі Бена, Четфілд і Грігг вирішили передати ведення справ в Індії найстарішому керівникові одного з цирків і негайно разом з Беном виїхати в Америку.

Коли вони виїхали з містечка, загубленого серед гір, полишивши на пастора виплутуватися з становища, Джеме запитав Аріеля, кого він хотів відвідати.

Аріель одверто розповів американцям свою історію. Четфілд був од неї в захопленні і нерідко перебивав Аріеля сміхом.

Грігг думав: "Бен-Аріель, очевидно, жертва чиїхось підступів. Хто знає, може, він син багатих і знатних батьків. Це треба мати на увазі. Лоліта — скороминуче юнацьке захоплення. Чому б і не заїхати до цієї дівчинки-вдови? Кінець кінцем можна взяти з собою Лоліту, Нізмата, Шарада і якось улаштувати їх. Але Аріель хоче побувати в Дандараті і побачитися з Пірсом. Краще цього уникнути. Пірс, очевидно, небезпечний конкурент. Звичайно, вони — Грігг і Четфілд — постоять за Аріеля і не допустять, щоб Пірс заволодів ним. Риск, одначе,

залишається риском. Аріель, який так охоче погодився поїхати в Америку, щоб бути якнайдалі від Пірса, сам шукає побачення з ним. Для чого? Аріель каже — щоб довідатися про таємницю свого походження, яку Пірс, безумовно, повинен знати. Нехай так! Але, дізнавшись про своє походження, чи не захоче Аріель повернутися до рідних, замість того щоб їхати в Америку?.."

Своїми побоюваннями Грігг поділився з Четфілдом. Цього разу Четфілд і Грігг швидко дійшли згоди: вжити всіх заходів до того, щоб Аріель не заїжджав у Дандарат і не бачився з Пірсом. А якщо Аріель усе ж побачиться з ним і дізнається про своє походження, то на цей випадок заздалегідь узяти з Аріеля зобов'язання працювати в цирку не менше ніж рік. Тільки при такій умові вони гарантують йому свою допомогу під час зустрічі з Пірсом. Аріель прийняв ці умови.

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ВОСЬМИЙ

"ВСЕ МИНАЄ, ЯК СОН"

Увечері, у вогнях заходу, з'явилося мармурове, золотоверхе громаддя палаців Раджкумара. Побачивши їх, Аріель відчув, як сильно забилося в нього серце. Адже й доля Шьями теж цікавила його. Проїжджаючи мимо палаців, він дивився на балкони, і йому здалося, що на одному з них він бачить Шьяму. Але це могла бути й інша жінка, схожа на неї. Перелетіти відстань од автомобіля до балкона він міг би за одну хвилину, але Четфілд узяв з нього слово не літати, і Аріель стримався.

Ось і озеро, і гай, а за ним — хатина Нізмата. Хвилювання Аріеля посилилось, йому ще більше захотілося шугнути вгору і помчати до своїх друзів.

Щоб не заважати побаченню, Грігг наказав шоферові зупинитися біля мангових дерев, з яких колись Аріель зривав плоди для Шарада.

Аріель вийшов з машини і побачив недалечко Шарада й Лоліту. Не маючи сил стриматися, він побіг, ледве торкаючись ногами землі. Бачачи це, Грігг сказав Четфілду:

— Погляньте, як він біжить! Ми з нього зробимо світового бігуна.

Лоліта й Шарад, які сиділи на східцях ґанку, побачивши сагиба, що швидко наближався, підвелися. Вони не впізнали Аріеля. І раптом Шарад закричав:

— Дада! — І кинувся назустріч другові, але зупинився збентежений: на Аріелі був чудовий європейський костюм, капелюх-панама. Волосся коротко підстрижене.

— Ну, що ж ти? — із сміхом вигукнув Аріель, обняв і розцілував хлопчика, який вчепився в його руку.

А Лоліта, яка теж уже впізнала Аріеля, зробила пронам , схилившись до землі. Знову перед Аріелем стояла ця стіна схиляння!.. Аріель хотів обняти Лоліту, сказати, що він любить її, хоче, щоб вона стала його дружиною. Але цей поклін зв'язав його рухи й думки.

— Здрастуй, Лоліта!.. От бачиш, я виконав свою обіцянку!.. — зніяковіло сказав він, підходячи до дівчини. — Я приїхав. А де Нізмат?

— Він зовсім хворий, — відповіла Лоліта, захоплено дивлячись на Аріеля.

Аріель швидко ввійшов у хатину. В сутінках він побачив Нізмата, що лежав на циновці. Аріель привітався з стариком, в очах якого спалахнула радість.

— Пане! Ти? Лоліта мала рацію! Ти не міг померти. І ти прийшов до мене. Дякую тобі! — говорив він через силу. — Бачиш, помираю...

— Ти не помреш, Нізмат! — заперечив Аріель, беручи висохлу руку старика.

— Усе народжене мусить умерти, — спокійно відповів він. — Сухі квіти не повинні засмучувати погляд, і їх спалюють...

Аріель почав заспокоювати старика. Ні, Нізмат скоро видужає, Аріель пришле лікаря, і Нізмат, коли набереться сил, поїде в Америку разом з Лолітою і Шарадом. Аріель кохає Лоліту і хоче, щоб вона була його дружиною.

Нізмат думав, заплющивши очі і повільно рухаючи поперед себе руками, ніби відганяючи щось. Потім заговорив. Він дякував Аріелю за високу честь. Доля Лоліти дуже непокоїть його. Вона заявила, що ні за кого не піде заміж. Адже сліпа Тара сказала, що вона прокляне сина, коли той одружиться з Лолітою. І Лоліта відмовилась од Ішвара ще раніше. Ішвар з відчаю пішов у місто і відтоді не з'являвся. Коли Нізмат помре, що буде з Лолітою? Але боги, напівбоги й сагиби не женихи для убогої дівчини.

— Сам Крішна був би щасливий мати таку дружину! — Гаряче заперечив Аріель.

Нізмат ледве посміхнувся, розплющив очі ї, глянувши на Аріеля, спитав:

— Але чи ж буде щасливою дружина в такому нерівному шлюбі?

Аріель збентежився, а потім став палко доводити Нізмату можливість цього шлюбу.

Одначе він розумів, що забрати з собою Лоліту зараз він не зможе. Не можна Нізмата залишати самого або тільки з Шарадом.

— Ну, ми ще поговоримо про це, — сказав засмучений Аріель і вийшов на веранду.

— Лоліта! — сказав Аріель, узявши її за руку. — Я пришлю лікаря, і дідусь одужає... Тільки не запрошуйте знахаря. Він уб'є Нізмата, як убив його сина. Я мушу їхати, але я ще повернусь, Лоліта. Я візьму вас із собою, коли дідусь одужає. Я хочу, щоб ти стала моєю дружиною!

Він не одривав погляду від блідого обличчя Лоліти. Воно було прекрасне, але виражало швидше страждання й переляк, ніж радість, і це завдавало Аріелю гострого болю. Як він хотів би зробити щасливою цю дівчину!

— Чому ж ти мовчиш, Лоліта?

— Я не знаю, що відповісти, пане мій.

— Але ти... любиш мене?

Дівчина стояла, опустивши очі. її рука тремтіла в руці Аріеля.

— Вона весь час чекала тебе, весь час говорила тільки про тебе! — закричав Шарад. — І ми поїдемо. Всі разом!

— Зачекайте, я зараз повернусь! — сказав Аріель і швидко пішов до машини.

— Пробачте, містери, але ви, здається обіцяли мені трохи грошей?.. — зніяковіло почав він. — Мій друг, старий Нізмат, дуже хворий, йому потрібні лікарі і ліки...

Грігг охоче дав Аріелю кілька крупних кредиток і нагадав, що треба поспішати з від'їздом. Грігга зараз мало цікавили гроші, головне —

забрати з собою Аріеля. І якщо для бідної індійської родини це була значна сума, то за масштабами американського циркового тресту — зовсім мізерна.

Аріель з почуттям щирої вдячності взяв гроші.

"Який я був дурень, — думав він, повертаючись. — Треба було раніше взяти у них гроші і купити подарунки. Нізмату — люльку і доброго тютюну, Лоліті — шарф і браслети, а Шараду — трикотажну смугасту сорочку. Які б вони були раді! Але я пришлю їм..."

— Ось, Нізмат, візьми ці гроші, — сказав він, повернувшись до старика. — Неодмінно виклич лікаря. І якнайкраще харчуйся. Я надсилатиму вам гроші. Одужуй скоріше До побачення, Нізмат!

— Дякую. Прощай! — відповів Нізмат.

На ґанку Аріель підійшов до Лоліти і поцілував її в чоло.

— Прощай, моя Лоліта! Бережи дідуся й Шарада. Я надсилатиму вам гроші й посилки, і писатиму листи, і скоро повернусь за вами.

Лоліта, як у маренні, сказала, дивлячись в простір;

— Я чекатиму тебе, але сни минають... Усе минає, як сон... Майа!

Аріель з подивом глянув на неї, потім посміхнувся і вигукнув:

— Це, люба, не мине, як сон! Чекай мене!

— Візьми мене з собою, дада! — благав Шарад, ластячись.

— Я буду дуже радий, якщо ти поїдеш зі мною, Шарад Але, мабуть, Лоліті буде дуже важко самій з хворим дідусем?

— Так, це правда, — зітхаючи, відповів Шарад. — Треба зачекати, поки дідусь одужає, і тоді ми всі поїдемо до тебе.

— Я сам прилечу за вами.

Повільно, з важким почуттям Аріель повертався до автомобіля.

Гудок — і автомобіль рушив.

Аріель їхав у глибокій задумі. Навіщо він залишив їх? Чого їде в далеку, невідому Америку? Що його чекає там? Чи не краще було залишитися з Лолітою, Шарадом, Нізматом?.. Але він знову став би беззахисною літаючою людиною, іграшкою долі, здобиччю злих людей. Занапастив би себе і Лоліту. Ні, він робить правильно! Спочатку треба завоювати волю, міцно стати на ноги, узнати все про себе, і тоді він з'єднається з своїми друзями, щоб ніколи більше з ними не розлучатися.

А в його вухах усе ще лунали загадкові слова Лоліти:

"Сни минають... Усе минає, як сон... Майа!"

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ

"ВИСОКА" РОЗМОВА

Пірс і вся його теософічна компанія вже почали миритися з думкою про втрату Аріеля. Літаюча людина ще раз змусила говорити про себе "чудом пастора Кінгслі", яке, за словами газет, виявилося спритною рекламою американського циркового тресту. Після цього Аріель зник, очевидно захоплений американськими циркачами. Пірс розумів, як

трудно вирвати Аріеля з їх рук. Це міг би ще зробити опікун Боден. І Пірс повідомив Бодена і Хезлона в Лондон про стан речей:

"Якщо ми й почуємо, — писав Пірс, — про літаючу людину, то найімовірніше з Сполучених Штатів Америки, куди і повинні бути спрямовані ваші розшуки".

Пірс котячими кроками йшов через двір Дандарата, прямуючи до свого кабінету. Небо було безхмарне, сонце тільки-но піднялося над обрієм і вже розжарювало повітря. Останні подуви прохолодного вранішнього вітерця завмирали. Як завжди, на подвір'ї і в будинках було тихо. Лише поскрипував гравій під його неквапливими кроками.

Уважне вухо Пірса вловило чиїсь кроки з боку воріт. Він швидко озирнувся і побачив змужнілого, одягненого в чудовий білий костюм Аріеля, який наближався до нього. ,

Пірс був вражений несподіванкою. Зрадів, але одразу ж насторожився. Надто вже впевненим, твердим кроком наближався до нього юнак.

Слідом за ним на деякій відстані йшли два джентльмени.

На перший його поклик про допомогу можуть прийти вихователі, наглядачі, слуги... І Пірс, зобразивши на обличчі приємне здивування, ніби тільки-но впізнав Аріеля, поспішив йому назустріч, привітно простягнувши руки.

— Радий тебе бачити, Аріель! Ти добре зробив, що сам повернувся! — І він міцно стис правою рукою зап'ястя лівої руки Аріеля. Він хотів так само дружньо стиснути і праву руку, але Аріель попередив його і своєю правою рукою стис зап'ястя лівої руки Пірса. Так, міцно зчепившись, вони стояли і дивились один одному в очі, угадуючи наміри один одного.

"Хай його чорт візьме! Хто ж кого з нас піймав?" — з тривогою думав Пірс.

Джентльмени, що йшли позаду Аріеля, зупинились і з цікавістю спостерігали цю сцену.

— Може, ми пройдемо в мій кабінет? Там зручніше буде поговорити. Ти не голодний, Аріель? Не стомився з дороги? — спитав Пірс, ледве зберігаючи самовладання.

— Містер Пірс! — твердо сказав Аріель, не відповідаючи на запитання. — Я прийшов для того, щоб узнати від вас ось тут, зараз же, про моє походження. Ви повинні дати мені негайно відповідь.

Несподівано для себе звертаючись до Аріеля на "ви", Пірс відповів:

— Вас привезла в Дандарат п'ятнадцять років тому невідома мені людина. Вона не сповістила ні свого імені, ні вашого походження... В школі Дандарата немало таких дітей.

Рука Аріеля стислася ще міцніше, і Пірс раптом відчув, що юнак піднімає його в повітря. У Пірса від жаху похололи руки. Він хотів закричати, але зрозумів, що цим лише погіршить своє становище. Аріель має співучасників, можливо, його супроводжують підкуплені бандити. Аріель понесе його і на волі розправиться з ним. І Пірс міцніше стис ліву руку Аріеля, щоб не відірватися; його голова була біля грудей юнака.

Піднявши Пірса над землею, Аріель непорушно застиг у повітрі й сказав:

— Тепер ми можемо продовжувати розмову, тут нам ніхто не заважатиме. Слухайте ж мене, містер Пірс!

Голос Аріеля був суворий, але в ньому відчувалась якась переривчастість — Пірс був важкий.

Легко сказати "слухайте"! Пірс клацав зубами і з жахом дивився вниз, де жовтів гравій.

— Якщо ви зараз же не розповісте всю правду про мене, я випущу вашу праву руку і почну крутити вас, поки ви не відірветесь і не розіб'єтесь ущент. Чи ви хочете боротися зі мною й тут, у повітрі?

— Скажу... Всю правду скажу, — ледве прохрипів Пірс, втративши від хвилювання голос.

Аріель негайно ж підлетів з Пірсом до вражених Четфілда і Грігга і, важко дихаючи, опустився біля них

— Містер Грігг... Прошу... записати свідчення цієї людини!

Грігг дістав блокнот, вічне перо, і Пірс ніби простудженим голосом розповів усе, що знав про Аріеля. Він указав і адреси Бодена й Джейн Гальтон.

Аріель пустив руку Пірса і сухо сказав:

— Можете йти. Але пам'ятайте, якщо ви дали брехливі свідчення...

— Абсолютно вірні! — вигукнув, зіщулившись, Пірс. Ноги його тремтіли, і він через силу побіг до будинку подвір'ям.

— Ну, ми виконали нашу обіцянку, Сподіваємося, що й ви виконаєте свою, — сказав Джемс, запитливо глянувши на Аріеля.

— Я також виконаю. Ми їдемо в Америку, — відповів Аріель. — Сестра може приїхати до мене. Я їй напишу.

І вони попрямували до автомобіля.

РОЗДІЛ СОРОКОВИЙ

"БІНОЙ НЕПЕРЕМОЖНИЙ"

Четфілд-старший був надзвичайно задоволений індійською знахідкою. План Грігга цілком схвалили глави циркового тресту.

Жодна людина в Америці не повинна знати, що Біной-Бен-Аріель — Аврелій Гальтон — уміє літати. Правда, чутка про нього доходила й до Америки, але над заміткою посміялись, як над газетною вигадкою. В обличчя ж Аріеля ніхто не знав.

Четфілд пояснив юнакові його роль: він не повинен показувати, що вміє літати, але, спритно користуючись цим незвичайним даром, побиватиме всі світові рекорди з бігу, плавання, стрибків через перешкоди, в змаганнях повітряних гімнастів.

Навчання Аріеля під наглядом Грігга і Четфілдів тривало досить довго. Для Аріеля, звичайно, не становило ніяких труднощів долати перешкоди будь-якої висоти, перелітати під куполом цирку з трапеції на трапецію через усю арену.

Складність навчання полягала лише в тому, щоб, як говорив досвідчений Грігг, "не перейти межі фізично можливого для людини". Треба працювати так, щоб публіка бачила щось приголомшуюче, але не неймовірне. Доводилося діяти обережно: під час стрибків, наприклад, у висоту, Аріель повинен був так розраховувати їх, щоб лише на кілька сантиметрів перевищувати світові рекорди.

Четфілди і Грігг подбали, щоб з бігу Аріеля тренували найкращі бігуни. Навчання проводили в безлюдній місцевості. Юнакові показували прийоми різних шкіл бігу, навчали всіх повадок, у присутності ж тренерів примушували імітувати втому, переривчасте дихання.

Щоб підтримувати інтерес серед публіки, в деяких забігах або запливах Аріель повинен був удавати, що видихається, дозволяти суперникам випереджати себе, а потім в останню хвилину першим приходити до фінішу. Словом, він повинен поводитись, як досвідчений картяр, що не відразу показує свою блискучу перевагу.

Циркові номери готувалися в спеціально призначеному для цього пересувному цирку. Четфілд-син особливо цікавився номерами з кіньми: трюками на повному кар'єрі, сальто-мортале. Аріель, звичайно, творив справжні чудеса, і старому Гріггу, на невдоволення молодого Четфілда, весь час доводилося стримувати юнака.

— Це вже занадто! Не робіть четвертих сальто-мортале! — сердито втручався він.

Поки йшла підготовка, Четфілд-син, не шкодуючи трестівських грошей, — усе окупиться сторицею! — розпочав рекламну кампанію, за своїми масштабами незвичайну навіть для Америки.

Ще не бачачи Біноя — "світового чуда, знайденого в нетрях таємничої Індії", американці вже знали про нього і з портретів, уміщених у газетах, журналах, на плакатах і афішах, вивчили його обличчя краще, ніж обличчя президента.

Болільники вже марили ним, усілякими шляхами добивалися його побачити. Завзяті гравці заздалегідь побилися об заклад. Журналісти нагромаджували у пресі гори всіляких сенсаційних повідомлень про наступні виступи "Непереможного".

"Біной Непереможний" — цей титул дістав Аріель авансом, ще не виступаючи. Але він одразу ж заслужив його, як тільки почався його нечуваний тріумф.

Аріель перемагав одного світового чемпіона за одним. Особливо дивним було те, що він встановлював нові світові рекорди з різних видів спорту, його буквально носили на руках — у цих випадках він поспішав надати своєму тілу нормальну вагу.

Безпрограшна гра мала й свої небезпеки Завзяті гравці, програючи, бурчали і говорили про спритний обман. Та й ставили проти Аріеля Біноя все менше, різноманітні парі втратили свою гостроту.

Четфілд і Грігг вирішили, що настав момент вдатися до старого, випробуваного циркового трюку і в такий спосіб ще більше підняти інтерес до змагань: Біною довелося "зазнати" кількох поразок, після яких, звичайно, пішли ще блискучіші перемоги.

Так минав час. Аріель побував майже у всіх найбільших містах Америки. Трест Четфілдів нажив небувалі в історії цирку бариші.

Четфілд-батько в міру успіхів усе пильніше придивлявся до Аріеля і думав: "Ось тепер він уже напевне почне розмову про збільшення гонорару..."

Одначе Четфілд-батько помилився, гадаючи, що юнак заразився духом наживи. Як тільки він почав заробляти великі гроші, з Америки в далекий куточок Індії потекли грошові перекази і посилки. Цього разу не були забуті ні шарфи, ні браслети для Лоліти, ні одяг для Шарада, ні люльки і тютюн для Нізмата. Серед свого тріумфу Аріель ніколи не забував друзів. Зрідка він одержував від них листи, сповнені любові і вдячності. Нізмат одужав. Усі чекають Аріеля. І хлопець не раз готовий був кинути все і летіти до хатини біля баньянових дерев. Допомагав він і

бідним цирковим службовцям. Слава і гроші давали Аріелю змогу повністю виявляти справжню людську сердечність.

РОЗДІЛ СОРОК ПЕРШИЙ

ДВА СВІТИ

Якось, вийшовши переможцем з одного з найважчих номерів програми, Аріель, розкланюючись перед публікою, що бурхливо аплодувала йому, з подивом помітив у найближчій до сцени ложі дівчину, яка, склавши на бар'єрі руки, засмучено дивилася на нього. Обличчя дівчини здалося йому знайомим. Так, це була та сама дівчина, яку він бачив під час хвороби, коли потрапив до рук Пірса. Сестра! Невже це його сестра Джейн? Адже він телеграфував їй у Лондон після прибуття в Америку.

Відкланявшись безліч разів, схвильований Аріель пішов у свою кімнату.

Невже він помилився?.. В роздумі юнак почав переодягатися.

Уніформіст подав візитну картку. На ній було надруковано: "Леді Джейн Гальтон. Лондон", — і нижче приписано олівцем, гострим, упевненим, майже чоловічим почерком: "Чекатиму біля під'їзду. Д.Г.".

Якийсь неясний спогад промайнув у пам'яті Аріеля: "Джейн Гальтон... Так, це вона, моя сестра!"

Аріель швидко переодягся і вийшов. Не відразу розібрався в безлічі автомобілів, що збилися навколо цирку. В натовпі його пізнали. Почались овації. Аріель розгублено озирався, за звичкою кланяючись.

Ось вона!.. І він підійшов до Джейн, не знаючи, як привітати її.

Джейн перша сухо простягла йому руку, ніби бажаючи запобігти будь-якому вияву родинних почуттів з боку брата. Аріель зніяковіло потис її вузьку руку, затягнуту в коричньову лайкову рукавичку. Він бачив, що сестра весь час хмуриться.

— Зараз подадуть автомобіль, — сказала вона.

Серед гамору він скоріше зрозумів, ніж почув ці слова.

Обоє поквапливо сіли в машину. І лише тоді, коли вони вибралися з суцільного гуркотливого потоку автомобілів, Джейн обернулася до Аріеля і, ледве помітно всміхнувшись, спитала:

— Ти впізнав мене, Аврелій?

— Так, звичайно, Джейн. Ти там, в Індії, була так близько біля мене... Коли б я тоді знав!.. — І він узяв її за руку, але Джейн одразу ж вивільнила її і швидко промовила:

— В готелі ми поговоримо про все.

Коли вони зайшли в кімнату, яку вона займала, Джейн взяла брата за руки і сумно подивилася на нього. Потім вона поцілувала його в чоло.

— Ось, нарешті, я і знайшла тебе, Аврелій! — тихо сказала вона.

— І я знайшов тебе, сестро! — відповів Аврелій, ще не наважуючись, у свою чергу, поцілувати її, Вони сіли.

— Я не писала тобі тому, що раніше хотіла навести довідки... Мене так багато разів обдурювали... Але в тому, що ти мій брат, я не маю сумніву. Ось дивись, я покажу тобі портрети наших батька й матері.

Вона розкрила шкатулку і простягла Аврелію фотографічну карточку. Він побачив молоду жінку з сумними очима і поряд неї огрядного, в сюртуці з орденською стрічкою чоловіка, який самовдоволено посміхався.

Аріель не стримався і вигукнув:

— Невже я стану таким, як батько?

— Дуже погано, якщо ти не станеш таким, — тоном докору відповіла Джейн.

— Але ці зморшки, черевце...

— Старість нікого не красить. Наш батько був високоповажною людиною, Аврелій! — повчально говорила Джейн. — Саме це я маю на увазі. Нашого батька інакше не називали, як "світла особа". В його жилах текла благородна кров однієї з найкращих фамілій Англії, він був шанованим громадянином, віруючим християнином і чудовим господарем. Він залишив тобі велику спадщину, на жаль, досить пограбовану опікунами Боденом і Хезлоном, як запевняє містер Доталлер.

Аврелій починав розуміти, до чого веде Джейн.

— Ну що ж? Значить, у нас з тобою тече благородна кров. Я нібито нічого не зробив такого, за що мені можна докоряти.

Джейн зітхнула.

— Я не докоряю тобі. Але є багато такого, що мене засмучує... Що б сказав наш батько, сер Томас Гальтон, коли б довідався, що його син циркач?

Аріель скипів.

— Але, Джейн, ти ж знаєш, як усе сталося. І кінець кінцем я не бачу нічого ганебного в моїй роботі. Це чесна праця, і я заробляю немало.

— Циркачів, звичайно, не можна порівнювати з бандитами чи фальшивомонетчиками, — невдоволено сказала Джейн, — але те, що підходить для черні, для покидьків суспільства, не до лиця синові лорда. — І, не даючи Аріелю можливості заперечити, вона говорила далі: — А твої польоти? Зараз ти не літаєш, але ж я знаю секрет твоїх успіхів. Я сама бачила, як ти полетів од нас тоді в Індії. Літаюча людина схожа на комаху або на птаха. Це порушує всі божеські й людські закони, і для нас це, зрештою, просто непристойно, Аврелій! Літаючий лорд — це вже щось немислиме! Шокінг!!! Це огидно! Цьому немає назви...

"Але ж літають люди на аеропланах!" — хотів було заперечити Аріель, як сказав колись Лоліті. Та Лоліта вважала його напівбогом, а Джейн це обурює як щось принизливе.

— Я знаю, що ти скажеш, Аврелій, — швидко говорила Джейн. — Звичайно, ти не винен у тому, що з тебе зробили літаючу потвору. Але помилки — як свої, так і чужі — треба виправляти... На щастя, в Англії ніхто не знає твоєї історії, всі думають, що ти учишся в Оксфорді, тому все ще можна виправити. Але ти назавжди, чуєш, назавжди повинен забути про свої польоти, якщо цю твою властивість не можна знищити якоюсь операцією... Я запитувала в містера Пірса. На жаль, цей безумний учений, який зробив тебе літаючим... Як його прізвище?

— Містер Хайд.

— Так. Цього Хайда вже не існує. З ним щось трапилось. Здається, він сам захотів стати літаючою людиною, щось наплутав і, підстрибнувши до стелі, розбив собі голову. Крововилив у мозок і смерть. Гідна смерть для такого пройдисвіта! — В голосі Джейн

почулися злобні нотки. — А до інших учених звертатися рисковано — можуть розголосити таємницю, та й навряд чи хтось допоможе. Тому для тебе один вихід — забути про свою... ваду і ніколи не літати, навіть тоді, коли б на твоїх очах тонула дитина... І по-друге, — говорила вона, ледве передихнувши: — Ти повинен зараз же розірвати контракт з цирком, кинути це циганське життя і виїхати разом зі мною в Англію.

— Але я зв'язаний обіцянкою...

— Фамільна честь дорожча за гроші. Думаю, що у нас, в усякому разі, знайдеться сума, щоб сплатити неустойку...

Мовчав і Аріель. Він не погоджувався з Джейн. Не такою уявляв він собі цю зустріч з сестрою, не такою уявляв він Джейн.

— Я думаю, треба попередити містера Четфілда і згодитися на кілька прощальних виступів... — невпевнено почав Аріель.

— Ні в якому разі! Це було б великою помилкою. Поки що тебе всі вважають безвісним індусом. Але вже одна моя поява може спрямувати думки людей в інший бік, а потім підуть і розшуки. Ти ж знаєш, як тобою цікавляться журналісти, як стежать за кожним твоїм кроком, намагаючись дізнатися і повідомити щось нове про тебе і твоє минуле. І якщо вони узнають правду, наше життя буде розбите — твоє і моє. Я не знесу ганьби, яка ляже на наш рід, і мені залишиться тільки піти в монастир. Ми повинні виїхати негайно. Я вже замовила квитки на пароплав. Їдь за своїми речами і повертайся до мене. А твоїм циркачам ми можемо повідомити про рішення і з дороги, решту уладнає містер Доталлер. Це на диво світла особа.

— Сьогодні у мене вечір вільний, але на завтра призначена вистава і квитки продані. На касі — аншлаг, як завжди, — не без гордості додав Аріель.

— Повернуть гроші назад, от і все! Ти ж можеш захворіти. Вони вже досить нажилися на твоїх виступах.

Аріель хотів лише одного: закінчити цю розмову.

— Добре, Джейн, я прийду до тебе, як тільки зберуся, — сказав він нетерпляче.

— Не пізніше як опівночі, — відповіла Джейн, поглянувши на годинник, і додала: — Пароплав відходить завтра о восьмій. У нас є ще трохи часу. Тепер я розповім тобі докладно про наших рідних, про коло моїх знайомих, які незабаром стануть і твоїми знайомими, про Лондон...

Був уже пізній вечір, коли Аріель повертався додому. Він думав про ультиматум сестри.

РОЗДІЛ СОРОК ДРУГИЙ

СТРАЖДЕННА МАТИ

Біля дверей своєї кімнати Аріель побачив молоду, чудово одягнену жінку. Очі її почервоніли від сліз, обличчя було схвильоване.

— Містер Біной! — сказала жінка переривчастим голосом. — Я чекаю вас уже кілька годин... Була на денній виставі в цирку, хотіла побачитися з вами, але ви поїхали з якоюсь дамою... Я узнала в конторі цирку вашу адресу і приїхала сюди. Вирішила дочекатися вас тут... Боже! Коли б ви знали, що я пережила!.. Година минала за годиною, а коли коліна хвилина дорога...

— І ви весь цей час простояли біля моїх дверей? — співчутливо спитав Аріель.

На нього часто насідали відвідувачі — поклонники і поклонниці. Але ця жінка не була схожа на них. Безперечно, якесь глибоке особисте горе привело її сюди. Але чим він може допомогти?

Аріель поспішив відчинити двері і запропонував увійти в кімнату. Не знімаючи дорогого манто і капелюшка, жінка раптом упала перед ним навколішки.

— Ви один можете допомогти нещасній матері, яка навколішках благає вас...

— Прошу вас, встаньте, місіс... Ради бога!.. Сідайте, заспокойтесь... У чому справа?

— Не встану, поки ви не дасте слова допомогти мені в моєму горі... Я так змучилась...

Вона гірко заплакала.

— Звичайно, коли це мені під силу... хоч я поспішаю, у мене мало часу...

— Я заберу його у вас зовсім небагато.

Аріелю вдалося нарешті підвести жінку і посадити в крісло. Вона дістала напахчену хусточку з мереживною обшивкою, притулила до очей і, схлипуючи, почала свою розповідь.

Містер Біной іноземець і, може, не знає жахливих звичаїв Америки і цього страшного міста — Нью-Йорка... Жодна багата людина не може в ньому відчувати себе в безпеці. Чи чув він про гангстерів? Американський крупний бандит нічим не нагадує паризького апаша. Чи відоме містеру Біною ім'я Аль-Капоне? Ні? Таких, як Аль-Капоне, тут немало. Найкрупніші американські гангстери дуже багаті люди. Вони

мають особняки, автомобілі, яхти і солідний поточний рахунок у банку... Поліцію вони підкупляють, і поліцейські власті потурають їм. Гангстери безкарно чинять свої злочини, грабують банки, посеред білого дня на вулицях викрадають мільйонерів і, що найжахливіше, їх дітей. За дітей вони вимагають викуп, а одержавши його, все ж убивають дітей. І як це не дивно, чим багатша людина, тим менше вона може розраховувати на допомогу поліції, якщо справа стосується гангстерів...

Відвідувачка важко зітхнула.

— Пробачте, що я розповідаю про все це докладно, — сказала вона за хвилину, — але це необхідно, щоб ви зрозуміли мене і моє безвихідне становище... — Вона знову притулила хусточку до очей. — Моє прізвище Уоррендер. Ми з чоловіком належимо до найбагатших людей штатів. Але найбільший наш скарб — наш єдиний син Сем. йому лише три роки... І його... викрали... йому загрожує жахлива смерть.

Місіс Уоррендер заридала. Аріель був приголомшений цією драмою матері.

— Заспокойтесь, місіс. Випийте води!.. Але чим же я можу допомогти вам?

Вона випила кілька ковтків, її зуби клацали об край склянки.

— Дякую... Зараз я все поясню. Бандити надіслали нам уже кілька листів з вимогою викупу в п'ять мільйонів доларів. Чоловік заплатив би їх негайно, але мій брат переконав його зачекати. Коли бандити одержать гроші, вони можуть негайно ж убити Сема... мою крихітку... — Вона здригнулася. — Марк, мій брат, хоче виграти час, сподіваючись знайти засіб урятувати дитину. Поліція, звичайно, підкуплена бандитами. "Ми робимо все можливе, але, на жаль, поки що не натрапили на сліди злочинців, які викрали вашого сина..." говорить начальник. Тоді ми, вірніше Марк, бо я й мій чоловік від горя зовсім

втратили розум, Марк звернувся до приватних сищиків, засипав їх грішми, і вони дещо узнали. Навіть чимало. Узнали, наприклад, де перебуває мій син. Поліція його шукала або робила вигляд, що шукає, в трущобах міста, на околицях, навіть у горах, а його, бідолаху, тримають у самому центрі міста, на дев'яносто третьому поверсі одного з найбільших білдінгів. Хто б міг подумати?.. Переходжу до найголовнішого...

Уоррендер зробила паузу, поглянула на Аріеля і несподівано спитала:

— Містер Біной, ви вмієте літати?

— Я? Літати? Що за дивна думка? Чому ви ставите мені таке запитання?

— Тому що від цього залежить усе. Звичайно, це дивно, неймовірно. Можливо, ви думаєте, що я від горя збожеволіла? Але це не моя думка. Один з сищиків, про яких я говорила, людина надзвичайно спостережлива і розумна, сказав мені, що він прийшов до висновку: ви можете літати, і в цьому секрет ваших спортивних успіхів.

Аріель розгубився і не знав, що сказати, але відвідувачка, не помічаючи його збентеження, провадила далі:

— Він, містер Тутс, цей сищик, довго спостерігав ваші виступи, робив якісь підрахунки, підібрав увесь газетний матеріал про "літаючу людину" в Індії... Ви ж із Індії?.. І він сказав нам: "Єдина людина, яка може врятувати вашого сина, — це містер Біной, коли тільки він згодиться. Просіть його!" І ось я вирішила сама прийти благати вас...

Вона зробила рух, щоб знову стати навколішки, проте Аріель стримав її.

— Прошу вас, сидіть спокійно, — майже наказав він. — Дозвольте мені подумати, чи зможу я допомогти вам.

Значить, в Америці є люди, які догадалися, що він уміє літати. Значить, скоро його таємниця стане здобутком усіх. І тоді зчиниться грандіозний скандал. Яким буде обурення гравців, що ставили свої ставки на його поразку і програли! Слідом за відкриттям його таємниці виявиться і таємниця його походження. А новий скандал для Джейн? Чим європейські забобони кращі за азіатські?.. Джейн виявилася не тією, про яку він мріяв, але все ж вона його сестра. "Треба їхати звідси і якнайскоріше", вирішив Аріель.

Але як виконати прохання місіс Уоррендер?

Мати, звичайно, розраховує на те, що літаюча людина зможе вирвати її дитину з рук бандитів, влетівши у вікно дев'яносто третього поверху хмарочоса, його політ над містом помітять багато людей. Джейн, звичайно, обурилася б від самої думки про політ. Але це треба було для врятування дитини. Перед нею ж не було обличчя цієї стражденної матері! Матері маленького Сема! Хіба можна встояти перед горем матері?

І навряд чи хто пізнає його, тим паче ввечері. Летіти він може на великій висоті, і кінець кінцем хіба він завтра рано-вранці не виїде з цієї країни?.. Та чи встигне він?

— Я радий був би допомогти вам, місіс, але, на жаль, у моєму розпорядженні дуже мало часу, всього дві-три години. Мене терміново викликають...

— Більше ніж дві години і не потрібно, — швидко й радісно відповіла місіс Уоррендер. — Наш білдінг недалеко і майже поряд з тим, де мучиться мій бідни.ї хлопчик. Автомобіль чекає мене. Ви згодні? Ви не відмовляєтесь? — питала вона, благально дивлячись на Аріеля.

Місіс Уоррендер міцно потисла руку Аріелю, і вони вийшли з готелю.

РОЗДІЛ СОРОК ТРЕТІЙ

ЗНОВУ ОБМАН

У розкішній квартирі багатоповерхового будинку, куди привезла Аріеля місіс Уоррендер, він застав сищика Тутса, Марка і містера Уоррендера, батька викраденої дитини. Батько здавався зовсім приголомшеним, був майже в нестямі. Не встаючи з крісла, він простягнув Аріелю руку — на його обличчі промайнула хвороблива посмішка — і жестом запросив юнака сідати. У нього були енергійні риси обличчя і коротко підстрижене, з сивиною на скронях, волосся.

— Дякую вам, містер, що ви відгукнулися на наше горе. Поговоріть з ними. — Він вказав на Тутса і Марка. — Я... не можу, пробачте.

— Завдання просте, містер, — почав Тутс свої пояснення, — треба тільки діяти швидко і рішуче. Ось план міста, фото білдінга. Хрестиками позначені поверх, квартира, вікно. Вікна завжди відчинені. Ось план квартири...

Тутс коротко, ясно, діловито намітив план дії.

— Якщо сьогодні не повернути дитину до наших рук, завтра вже буде пізно. Ходімо, я покажу вам, звідки ви можете зробити зліт...

З плоского даху, де в Уоррендерів був посаджений сад, Аріель стрімко піднявся по прямовисній лінії.

Він давно не літав і з задоволенням віддався знайомому відчуттю свободи, легкості, простору повітряної стихії. І відмовитись од цього?.. О, коли б можна було занести Лоліту в якусь прекрасну вільну країну з

чудовими квітами й деревами... Чому він не заніс її в джунглі? Звив би гніздо на розложистому дереві І жив би з нею і Шарадом.

Але мріяти було ніколи. Внизу вирувало і гуркотіло чуже величезне місто. А над головою в синій безодні неба мирно мерехтіли зорі. Аріель знову поглянув униз. Він бачив, ніби величезний план, острів Манхаттан, розділений на квадратики кварталів з темним прямокутником центрального парку і Бродвеєм, що простягся через місто. Всі береги порізані зубцями доків та пристаней. Ось широкий чорний Гудзон, у якому відбилися вогні безлічі пароплавів і каботажних суден, Лонг-Айленд... Статуя Свободи з невгасимим світлом у простягнутій руці. Вулиці, залиті світлом, здавалися світними. Темними, похмурими скелями височіли хмарочоси. Робочий день скінчився, і світло в їх вікнах було погашене. Численні клерки розійшлися по домівках. Нижні ж поверхи хмарочосів та інших будівель палали вогнями вітрин, реклам, відкидаючи червонуватий відблиск на стіни. На деяких темних хмарочосах змійлися світлові реклами. Де-не-де у вікнах верхніх поверхів ще горіло світло. Ці вогники здавалися великими зорями, що впали з неба й не долетіли до землі.

А вдалині до обрію простяглася чорна гладінь океану з рухливими зорями пароплавних вогнів. Аріель відчував прохолодне дихання океану і з задоволенням на повні груди вдихав чисте повітря висот.

Він не без зусиль знайшов потрібний хмарочос, поверх, квартиру, вікно і полетів до мети. Це було перше вікно від рогу.

Тутс не одурив: вікно справді було відчинене й освітлене.

Аріель спочатку зазирнув у нього. В добре вмебльованій кімнаті нікого не було.

Тоді він влетів у вікно і опустився на підлогу. Двері прямо і ліворуч. За дверима ліворуч має бути дитяча кімната. Увійти туди, схопити

дитину, закутавши ковдрою, щоб не простудити, й вилетіти... Коли хто зустрінеться, ні про що не говорити і діяти швидко, користуючись неминучим замішанням.

Аріель попрямував до дверей ліворуч і тихо відчинив їх. Він побачив дитячу кімнату. В ліжечку лежала дитина, над нею ніжно схилилася молода жінка. Дитина не спала. Вона ворушилася, тихо плакала.

— Мамо, — раптом покликала вона, простягаючи рученята.

Молода жінка взяла дитину на руки і поцілувала з ніжністю матері. Дитина поклала їй на груди голову і обняла рученятами за шию.

— Крихітко моя, не плач, Сем, не плач, дитинко!..

Жінка стояла спиною до Аріеля.

Аріель стояв у цілковитому здивуванні і нерішучості. Він не сумнівався, що бачить біля дитини матір. Але хто ж тоді місіс Уоррендер і про якого маленького Сема вона говорила! Не виривати ж дитину з рук матері! Гойдаючи сина, жінка обернулась і помітила Аріеля. Вона посміхнулася, довірливо пішла йому назустріч, вигукнула:

— Нарешті! Я так чекала вас!..

Аріель остаточно перестав будь-що розуміти. Він непорушно стояв у дверях, не знаючи, що сказати і що робити.

— Сем ще зранку скаржився на біль у голівці, — сказала жінка і простягла Аріелю дитину. — Одне лихо за одним...

Аріель догадався, що його вважають за лікаря. І щоб розплутати хоча б одне непорозуміння, він промовив:

— Пробачте, місіс, я не лікар...

Жінка зблідла, раптом міцно притисла дитину до грудей, відступила на кілька кроків і з страхом спитала:

— Хто ж ви? Як ви увійшли? Чи не від них ви? Не від цих жахливих людей, які хочуть відібрати у мене моє щастя?.. — І вона замовкла, дивлячись на сина тривожним поглядом.

Ні! Аріель був зовсім не здатний для таких справ! І найкраще було б йому повернутися, вибігти в іншу кімнату і вилетіти через вікно, полишивши нещасну жінку з думкою, що все це — галюцинація. Та в Аріеля з'явився здогад, що його обманом втягли в якийсь мерзотний злочин, і йому захотілось узнати правду.

— Вибачте, місіс, не бійтеся мене... Я вам зараз усе поясню. Мабуть, тут трапилось якесь непорозуміння.

— Джордж! — крикнула жінка, тремтячи всім тілом.

Її хвилювання передалося дитині — хлопчик заплакав.

Почулися швидкі кроки, і в кімнату зайшов чоловік середніх літ. Побачивши Аріеля, він зблід, як і його дружина, став між нею і юнаком, немовби захищаючи її, і суворо, майже грубо запитав:

— Хто ви? Що вам тут треба?.. — Потім, придивившись до Аріеля, вигукнув з щирим подивом: — Містер Біной?!

— А ваше прізвище, сер?

— Уоррендер. Чим можу служити?

— Уоррендер? — з таким же подивом вигукнув Аріель. Вони деякий час нерозуміюче дивилися один на одного. Потім Аріель, уже остаточно переконавшись у тому, що його обдурили, вирішив одверто розповісти про все батькам Сема.

— Я повинен поговорити з вами, містер.

І в кабінеті Уоррендера Аріель розповів, як його втягли у цю справу, не сказавши тільки, що він може літати.

— Бандити хотіли використані мою виключну спритність. Я проник до вас... по карнизу з сусідньої квартири. Я надзвичайно радий, що не став знаряддям цих жахливих людей, — закінчив Аріель.

Уоррендер похитав головою і сказав:

— Я вірю вам, містер Біной. Ви були введені в оману і діяли з благородних переконань. Пробачте мені, але, незважаючи на ваш спортивний геній, ви, очевидно, зовсім недосвідчений і малообізнаний з нашою країною юнак. А втім, такий спритний хід міг збити з пантелику і не такого простодушного хлопця... Страшно подумати! Адже коли б випадково дружина не була біля дитини, яка трохи прихворіла, неминуче сталася б катастрофа. Дитина загинула б, наше життя було б розбите. Але ці хитрі і безжалісні люди розраховували на те, що, взявши, вільно чи невільно, участь в одному злочині і тим самим скомпрометувавши себе, ви цілком опинилися б у їхніх руках, стали б їх рабом, їх сліпим знаряддям, бо вони завжди могли б посадити вас на електричне крісло, — звичайний спосіб страти в нашій країні, — звалivши на вас свої злочини. Поліція у них на відкупі... Жахливо! Ще один їхній замах не вдався. Але що буде завтра?

І містер Уоррендер, у свою чергу, розповів Аріелю про кошмар, у якому він і його дружина живуть цілий місяць, показав анонімні листи, в яких бандити вимагали грошей.

— Я переплатив уже немало, але чим більше давав, тим більше вони вимагали, загрожуючи що б там не було викрасти дитину. Із свого особняка я для безпеки переселився сюди. Тут, здавалося мені, треба стежити лише за дверима, не турбуючись про вікна. Я найняв слуг спеціально для нагляду за людьми, які сюди приходять, але хто ручиться, що й серед слуг немає спільників гангстерів — викрадачів дітей? Нам, здається, залишається тільки одне — виїхати з цієї країни! — з сумом закінчив він.

Аріель поглянув на годинник. Було вже близько півночі. Він підвівся.

— Я цілком вірю вам, містер Біной, — сказав містер Уоррендер на прощання. — Бандити так не поводяться. Можете спокійно вийти з моєї квартири. Мушу однак вас попередити, що бандитів не можна зраджувати безкарно. А ви зрадили їх. Життя ваше у великій небезпеці, І найкраще було б для вас негайно залишити Нью-Йорк, а ще краще — зовсім виїхати з Америки.

— Дякую вам за пораду, містер Уоррендер! Я так і зроблю! Ви маєте рацію. В цій країні навіть добрий вчинок раптом перетворюється на жахливий злочин!

І на прощання містер Уоррендер міцно потис руку людині, яка мало не віднесла його сина па страшну смерть.

Вийшовши з кабінету Уоррендера, Аврелій в роздумі попрямував довгим коридором.

Так ось до чого призводить його в цьому жахливому світі здатність літати! Пірс, раджа, пастор, Четфілд, бандити — для всіх він лише знаряддя їх власних корисливих замірів. Тут йому ніколи не вибратися на самостійну незалежну дорогу, не збудувати чесного і спокійного життя.

Чудовий дар, що про нього марять люди в мріях і сновидіннях, перетворюється тут на якесь прокляття.

Ні, швидше тікати з цього міста, від цих черствих, жорстоких людей!

Що ж робити далі?

Його становище дуже рискованe. А що як Уоррендер або його дружина все ж подзвонили в поліцію? До того ж біля білдінга могли чергувати гангстери та їх спільники. І Аріель вирішив вилетіти в одне з вікон, що виходили в коридор.

Аріель швидко летів через місто...

Намітивши найбільш затемнену частину парку, він швидко опустився і вийшов на алею.

Назустріч йому бігло кілька чоловік, що, очевидно, помітили падіння якоїсь речі.

— Хтось упав? — задихаючись спитав один.

— Не хтось, а щось, — відповів інший. — Ви не бачили, містер? — звернувся він до Аріеля.

— Справді, я теж бачив... Он там... Здається, за ґратами біля клумби, — відповів Аріель, показуючи вбік. І він швидко пішов далі, полегшено зітхнувши. Все скінчилося благополучно!

РОЗДІЛ СОРОК ЧЕТВЕРТИЙ

ДО ДРУЗІВ

— Чому ти запізнився? Де твої речі? Чому ти так важко дихаєш? — засипала Джейн брата запитаннями.

— Ти вже приготувалась, Джейн? Їдьмо швидше... Розповім по дорозі... Зі мною мало не трапилося велике нещастя...

В автомобілі, по дорозі до порту, він розповів сестрі вигадану історію. Він зазнав нападу бандитів, які хотіли його викрасти заради викупу. В Америці це звичайна річ. йому пощастило вирватися, зробивши гігантський стрибок... Ні, ні, він не літав. Це було не більше того, що він показував у цирку. Як добре, що квитки на пароплав уже куплені.

— Ти й сам тепер бачиш, наскільки я була права, коли наполягала на якнайшвидшому від'їзді! — повчально сказала Джейн.

— І я вже думав про це, — щиро відповів Аврелій.

Джейн поблажливо ляснула його по руці і сказала:

— Завжди слухай мене.

Аврелій зітхнув вільно лише тоді, коли величезний океанський пароплав відчалив од пристані і смуга води за ним ставала дедалі ширшою і ширшою. На щастя, гангстери не вміють літати!

Аріель стояв біля борту, дивлячись, як у туманній далині розпливаються обриси і меркнуть вогні міста, не менш цікавого і страшного, ніж далекий Мадрас.

Подорож тривала багато днів. Опівночі на всіх суднових годинниках стрілки автоматично пересувалися на годину вперед, час від часу низький могутній гудок стрясав повітря, попереджаючи зустрічний пароплав. Пасажири розважалися кіно і танцями, але Джейн умовила

Аріеля не виходити з каюти. Вона побоювалась, що на пароплаві можуть бути люди, які бачили "Світове чудо — Біноя Непереможного". І він, прикинувшись хворим, слухняно сидів у своїй каюті всю дорогу, сумуючи і дивлячись крізь ілюмінатор на одноманітну поверхню води.

У нього була тільки одна радість — це спогади про далеких друзів.

Від цих спогадів Аріель ні за що в світі не відмовився б. Він не міг не думати про Лоліту, Шарада, Нізмата.

Одного разу — це сталося вже недалеко від Лондона — Аріель не витримав і розповів Джейн про Лоліту. Джейн примусила брата докладно описати зовнішність дівчини і, замисливши, сказала:

— Чи бува не та це жебрачка, що зойкнула, коли ми знайшли тебе біля дороги і вийняли з мішка?

— Можливо, — зніяковіло відповів Аріель. Про це він не знав. Невже Лоліта була тоді так близько?

— Ну й що ж ти думаєш про цю Лоліту?

— Я... Вона, звичайно, дуже бідна, хоча й не жебрачка... Так в Індії живуть мільйони людей... Вона прекрасна, як сон. І я дуже люблю її і не забуду ніколи.

— Чи не хочеш ти, часом, одружитися з цією чорношкірою замазурою? — І Джейн розсміялася сухим, злим сміхом. — Невистачало ще цього! Чудово! Сер Аврелій Гальтон бере законний шлюб з леді Локітою!

— Лоліта, а не Локіта! — спалахнув Аврелій.

Але Джейн, вважаючи суперечку марною, сказала:

— Тобі треба замовити пристойні костюми, Аврелій. Фрак, смокінг, сюртук. В Америці ти ходив, наче клерк, Барбара, моя приятелька, розсміється, коли побачить тебе в такому костюмі.

І в дорозі і дома Джейн не давала братові спокою. Наче сувора гувернантка, вона щохвилини виправляла його: то він не так сказав, то не так повернувся. Вона примушувала його посміхатися, розмовляючи з неприємними для нього людьми, тому що цього вимагає хороший тон. Учила говорити компліменти. Аріель терпляче зносив ці муки, називаючи їх у душі дресируванням. Особливо її обурювало поводження брата з слугами.

— Ти розмовляєш з ними, ніби вони рівня тобі! — вигукувала вона.

— А хіба вони не такі ж люди, як і ми? — відповідав Аріель.

Джейн читала йому нудні лекції про класову нерівність, про те, що з слугами треба бути холодно-коректним. Зате в ставленні до людей свого кола треба виявляти виключну люб'язність.

— А якщо ця людина мені огидна? — вигукував Аріель.

— Ні, ти нестерпний. Ти зовсім невихований! — впадала у відчай Джейн.

Одного разу Аріель, Джейн і Доталлер поїхали за місто подивитися на цегельні заводи, що належали Гальтонам. Там усе нагонило на Аріеля нудьгу. Приземкуваті бараки, глинистий грунт, рови і канави кар'єрів, хлюпаюча вода під містком.

Та Джейн не помічала цього: адже з цього багна, з цієї глини роблять гроші!

Якась стара жінка з робітничого селища переходила через місток, упала і не могла підвестися.

Аріель кинувся до неї і підняв її, забруднивши лайкові рукавички і пальто, пошите найкращим лондонським кравцем.

Джейн, не соромлячись Доталлера, тут же, в присутності остовпілої старухи, почала дорікати братові. На її думку, це був зовсім непотрібний вчинок. Аріель похмуро мовчав, витираючи хусточкою забруднені глиною руки.

Через тиждень після приїзду в Англію настав день повноліття Аріеля. Джейн з хвилюванням готувалася до цього торжества, не перестаючи повторювати братові, що в цей день його буде прийнято в коло великосвітського товариства. Запрошення надіслали найкращим аристократичним родинам.

Уранці в день повноліття Аріеля з'явився опікун Боден у супроводі містера Хезлона.

І тут між ними і Джейн відбулася бурхлива сцена. Джейн почала говорити з колишніми опікунами про звіт, і пристрасті спалахнули. Звичайно, ні вона, ні опікуни не кричали і не розмахували руками. Навпаки, розмовляли в напівтонах, слова супроводжували стриманими жестами. Але в кожному слові ховалася отрута, в кожному погляді — стріла. І, по суті, це була справжнісінька гендлярська сварка із взаємними звинуваченнями та образами.

На Аріеля ця сцена справила таке гнітюче враження, що він не витримав і похмурий пішов у свою кімнату.

Нерви його були напружені. Юнакові здавалося, що це повітря душить його. Незважаючи на холодну осінню погоду, він одчинив вікно — в кімнату ввірвалися клуби туману і запах фабричного гару. Аріель

захлопнув вікно і почав ходити по кімнаті. В його душі наростав протест, зароджувалось якесь рішення.

Кінець урочистого дня переповнив чашу терпіння.

Коли зібралися запрошені, Аріелю здалося, що він бачить якийсь маскарад, якусь страхітливу пародію на людство. Тут було все фальшиве: посмішки, слова, волосся, зуби, рум'янець у дам. Свіжі обличчя були рідкісним винятком. Дівчата з рудим волоссям, з веснянками, з довгими зубами. Чоловіки у фраках, сухорляві або такі товсті, що аж задихалися від жиру. І кожному з них Аріель повинен був потиснути руку, гостинно посміхаючись, сказати кілька привітних слів. І все це під пронизливими поглядами Джейн, яка стежила за кожним його кроком, за кожним словом.

Після обіду самовдоволений, поважний лорд Форбс, який сидів поряд з Аріелем, почав просторікувато говорити про Індію. Він називав індусів не інакше, як "ці тварюки" або "ці грубі тварини, що поклоняються корові".

Аріель довго стримувався, але зрештою не витримав і вигукнув:

— Переважна частина цих простих, трудолюбивих, чесних людей заслуговує на значно більшу повагу, ніж багато хто з присутніх, які, до речі, живуть за рахунок цих людей!

Зчинився нечуваний скандал. Усі одразу змовкли. Лорд Форбс затремтів від люті і почав тикати недокуреною сигарою замість попільнички в сигарний ящик. Джейн зблідла, потім, прикликавши на допомогу все своє самовладання, постаралася зам'яти незручність.

Але як вона накинулася на Аріеля, коли гості розійшлися! Забувши про хороший тон, вона кричала, що відмовляється од такого брата, що в ньому не кров аристократа, а кров плебея, що їй доведеться віддати

його на виховання в такий заклад, де з нього зуміють зробити людину, або ж їх шляхи зовсім розійдуться. Аріель позбудеться всього, і його викинуть на вулицю, де він, очевидно, і знайде те товариство, до якого так тягнеться.

На її подив, а потім і деякий страх, Аріель не заперечував жодним словом, зберігаючи похмурий спокій.

Це здалося Джейн підозрілим. Вона вдала, що розкаялась, і навіть вибачалася за свою гарячність.

— Ти, звичайно, не винен. Не можна одним стрибком перескочити з циркової арени в аристократичний салон. Частково я сама винна, тебе ще рано було показувати товариству. Але ти сам зрозумієш...

— Я вже зрозумів. Усе зрозумів, — відповів Аріель. — Не турбуйся, Джейн. Я більше не завдам тобі жодної прикрості. Вже пізно. Я стомився. На добраніч! — І він пішов у свою кімнату, залишивши сестру в здивуванні.

Аріель зачинив двері своєї кімнати на ключ і, схвильований, почав ходити вперед і назад, потім спокійно зібрав найнеобхідніші речі і з невеликим чемоданом вийшов з дому.

Стояла туманна ніч. За кілька кроків нічого не було видно. Аріель найняв таксі і наказав їхати в порт.

З радістю він узнав, що через годину відходить великий океанський пароплав, який курсує між Лондоном і Бомбеєм, Коломбо, Мадрасом. Він узяв квиток у третьому класі — нестерпною була думка подорожувати в товаристві людей, схожих на сера Джорджа Форбса, члена палати лордів, через якого сталася остання сварка з Джейн.

За годину великий океанський пароплав відійшов від причалу, прямуючи до берегів далекої Індії.

Люди, що стояли на березі, спостерігали, як у глибокому тумані рухається темна розпливчаста маса, виблискуючи смугою ілюмінаторів. У цю передранкову пору пароплав здавався якимсь казковим, створеним уявою чудовиськом. Ще якийсь час мерехтіли тьмяні вогні, все більше розпливаючись і бліднучи. Нарешті й вони потонули в тумані.

Пароплав, що віз Аріеля, зник, мов сон.

© БЄЛЯЄВ О. Р. Людина, що знайшла своє обличчя: Науково-фантастичні твори. — К.: Молодь, 1959. — 488 с. — (Бібліотека пригод та наукової фантастики).

© МОРГАЄНКО П. Д., переклад з російської, 1959.